

20 januari**Debatter m. m.****Torsdagen den 20 januari**

Sid.

Remissdebatt ang. statsverkspropositionen m. m. (Forts.)	3
Meddelande ang. enkel fråga av herr Lundberg ang. den brittiska importavgiften	70

Torsdagen den 20 januari

Kammaren sammanträdde kl. 10.00; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollet för den 14 in-
nevarande månad.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1966/67, samt nr 2, angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s):

Herr talman! Högerledaren herr Holmberg tog i går i sitt anförande upp markpolitiken till diskussion och sade ungefär så, att vänsterns »ohämmade kommunalisering av marken» tänker högern gå till hård attack emot.

Eftersom markfrågan utredes av en rad kommittéer och eftersom herr Holmberg själv sitter i 1963 års markvärdekommitté och den kommittén ännu inte har fattat några som helst definitiva beslut, tycker jag nog att man, även om man tror sig kunna måla socialistiska spöken på väggen, kan lugna sig något och ta den debatten när frågorna definitivt ligger färdiga. Vi har ingenting emot att diskutera markpolitik och jag försäkrar att vi när förslagen kommer fram är beredda att ta hårda tag med högern, eftersom vi är övertygade om att man på detta område måste nå andra resultat än vad som hittills skett.

Man har kunnat se hur man från borgerligt håll har sökt spela ut markpolitiken till debatt så att säga i förväg. Den

4 januari i år innehöll Svenska Dagbladet en artikel där man talade om att de borgerliga partierna hade bildat en trepartifront mot marksocialisering. I Svenska Dagbladets artikel framhölls, att det var bl. a. de allmännyttiga företagen som skulle göra de stora markvärdevinsterna.

Nu är det väl ändå inte de allmännyttiga bostadsföretagen, som spekulerar i markvärdestegring. De köper ju mark för att bygga och ligger inte och spekulerar i markköp, så att de exempelvis köper ett markområde för låt oss säga 5 miljoner kronor och säljer det för 30. Det är fullständigt gripet ur luften att säga, att de allmänna bostadsföretagen skulle vara några spekulanter när det gäller markvärden.

Man kunde också i Svenska Dagbladets artikel läsa att de borgerliga partierna skulle bilda något slags änglavakt för egnahemsägarna. Jag kan försäkra att vi från socialdemokratiskt håll ingalunda är intresserade av några pålagor för egnahemsägarna när det gäller marken. Tvärtom vågar jag säga, att det skulle vara synd om egnahemsägarna om de bara hade de borgerliga att ty sig till. Det behövs ingen borgerlig brandkårsutryckning för att skydda egnahemsägarna. Det är inte deras mark det gäller. Det är inte de som är spekulanter, utan helt andra kategorier.

Vi får väl återkomma till markdebatten när kommitténs betänkande kommer fram. Jag kan som sagt försäkra att när de definitiva ställningstagandena är gjorda så kommer socialdemokratien ingalunda att rädas för att ta en diskussion om de tingen.

Strax före jul gjorde huvudredaktören för Svenska Dagbladet, herr Herne-lius, en framstöt för bättre presstetik. Det var med anledning av Expressens

Statsverkspropositionen m. m.

skandalösa uppträdande i anslutning till en viss passus i statsministerns tal i Folkets hus.

Det är emellertid inte bara Expressen som uppvisar underliga former när det gäller pressetik. Jag ämnar rikta en fråga till högerledaren, herr Holmberg, beträffande ett aktuellt fall i Jönköping. Där finns någonting av en »skvader» på tidningsområdet — i folkpartiorganet Jönköpings-Posten finns nämligen en högersida för Smålands Allehanda. På den sidan har tillämpats metoden att simpelt personfölja vissa socialdemokratiska andrakammarledamöter. Samtidigt som tidningen efter debatten om presstödet i december månad 1965 hade inne en ruta, där herr Hernelius framställning om bättre pressetik presenterades, satte tidningen följande rubrik över en ledare: »Är de värda 60 000 kronor?» I artikeln avporträtterades tre socialdemokratiska riksdagsmän, och man skrev följande om dem: »De socialdemokratiska riksdagsmännen från Jönköpings län — med ett par undantag när — har nu alltså själva satt pris på sina huvuden, 60 000 kronor per år plus sina riksdagsarvoden. Förlåt om vi tvivlar när det gäller de här nedan porträtterade, de har som bekant dokumenterat sig med att i stor utsträckning tiga i församlingen.»

Jag tycker uppriktigt sagt att sådan journalistik är simpel. Högerledaren är inte ansvarig för den, men jag tror det skulle vara välgörande om han gav ett besked huruvida han är beredd att ta avstånd från sådan journalistik som denna tidning här har bedrivit. Herr Hernelius skulle kanske också, som den pressetiker han är, kunna ta vederbörande pressman i örat och tala om för honom att man skall uppträda anständigt i den politiska debatten.

Herr talman! Jag ämnar nu övergå till att säga några ord om handikappfrågorna.

På det området kan man utan vidare påstå att ett nytt klimat är på väg men

att det fortfarande utan tvekan finns mycket i övrigt att önska innan allt är välbeställt. Det är klart att det finns mycket att önska i fråga om ekonomiska anslag. På en del punkter i årets statsverksproposition förekommer uppräknningar, som jag gärna vill ansluta mig till.

Jag tänker här ta upp ett par ting som är väsentliga i denna fråga, nämligen transportfrågan för de handikappade samt deras bostadsförsörjning.

Beträffande transportfrågan fanns häromdagen en artikel i Dagens Nyheter, av vilken det framgick att man kunde räkna med att transporter av handikappade i Stockholm höll på att klappa ihop. Nu tycks den frågan kunna lösas temporärt; jag vet också att det pågår en utredning om denna sak i Stockholm, som gör att man om kanske ett år är beredd att ta de krafttag som behövs. Transporter av de handikappade är utan tvekan av stor betydelse för att kunna återföra dessa människor till arbetslivet och kunna utnyttja dem som arbetskraft.

Jag tror det är angeläget, även om vi nu har en remissdebatt som rör statens angelägenheter, att framhålla att kommunerna har en stor uppgift att fylla på detta område. Tyvärr är det bara ordnat med kommunala transportfordon för handikappade i ett 20-tal av landets städer. Det finns alltså plats för kommunala initiativ — initiativ som jag hoppas skall kunna realiseras.

Men lika angeläget som det är att de handikappade kan få transport till sina arbetsplatser och till teatrar, kyrkor o. s. v., lika angeläget är det att deras bostadsfråga löses. Det är grundläggande för rehabiliteringen att de handikappade kan efterfråga en modern bostad. Produktionen av invalidlägenheter är fortfarande för låg. Vi har i dag bara ungefär 1 000 invalidlägenheter i landet, och behovet är minst 10 000, kanske 15 000. Problemet är att det här rör sig om en kategori medborgare, som har svårt att klara hyreskostna-

derna i en modern fastighet. Det innebär, att de oftast blir hänvisade till undermåliga eller halvmoderna bostäder. En undersökning som har gjorts av sociologiska institutionen i Uppsala visar, att 41 procent av de polioskadade husmödrarna har omoderna eller rent av undermåliga lägenheter och att 22 procent av dem endast har ett rum och kök eller mindre. En liknande undersökning som har gjorts i Borås visar, att 45 procent av de handikappade inte har moderna lägenheter.

Hyresfrågan är, som sagt, av central betydelse. Stadsförbundet och Kommunförbundet har gjort en rekommendation om att städer och kommuner borde ge sådana subventioner när det gäller hyran för de handikappades bostäder, att högst 20 procent av inkomsten skulle gå till hyran. Tyvärr har den rekommendationen följts ytterst dåligt av kommunerna; det är bara ett tiotal kommuner i hela landet som löst den frågan på ett tillfredsställande sätt. Jag undrar om det inte måste bli så, att man på statlig väg löser det hela genom att staten beviljar bidrag till de handikappade som ungefär motsvarar det familjebostadsbidrag som utgår till barnfamiljer.

Låt mig också, herr talman, innan jag lämnar talarstolen, tala litet om den handikappade arbetskraften. Det är inte tal om annat än att den är ytterst värdefull och utan tvekan utgör en mycket god arbetskraftstillgång för vårt land. Man kan dock befara, om det skulle visa sig att vi får en något kärvare konjunktur eller att vi får ganska många utläningar in i landet, att den handikappade arbetskraften kommer i andra hand. Jag har inget emot den utländska arbetskraften — den har utan tvekan betytt mycket för den produktionsökning som vi har noterat i vårt land. Men det kan vara skäl att framhålla, att man bör observera den här faran och se till att de svaga inom vår egen arbetskraft inte kommer i ett

Statsverkspropositionen m. m.

besvärligare läge, om en kärvare konjunktur skulle inträda.

Slutligen vill jag ta upp frågan om myndigheternas handläggande av handikappfrågor. Det berättades för mig i går om ett fall som rör en handikappad man, vilken är ute i produktionslivet men som på grund av skador måste ha tillgång till ortopediska skor. Han bor nu i Östergötland, men har tidigare fått sina skor ifrån karolinska sjukhuset. Nu säger man på karolinska sjukhuset, att han inte kan få skor därifrån i fortsättningen, utan från regionsjukhuset i Linköping. På regionsjukhuset i Linköping svarar man, att det tar minst två år innan han kan få ett par skor där. Om han flyttas över ifrån karolinska sjukhuset till Linköpings regionsjukhus innebär det, att han först måste ta en arbetsdag — eller i varje fall en del av den — för att gå till provinsialläkaren och få en remiss till regionsjukhuset. Sedan får han sätta till ännu en dag för att prova ut skorna och kanske ytterligare någon dag innan allting är klart.

Jag tycker att man här visar en tafattitet ifrån de handläggande myndigheternas sida, i detta fall sjukhusen. Det finns ingenting i de utfärdade bestämmelserna som säger, att man inte skall kunna få ortopediska hjälpmedel från ett sjukhus som ligger utanför den egna regionen.

Vad jag här vill understryka är att det enskilda fallet inte får komma i kläm när myndigheter — i detta fall sjukhus — tolkar bestämmelserna på det sättet som de har gjort. Det finns all anledning att uppmärksamma sådana saker. Den enskilde, den handikappade, får inte bli ett objekt som kommer i en besvärlig ställning därför att myndigheter inte ordentligt läser de instruktioner som finns.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göran Karlsson ställde en direkt fråga till mig i anled-

Statsverkspropositionen m. m.

ning av viss tidningspolemik som tydligen förekommer nere i Jönköping mellan Smålands-Posten och Smålands Folkblad. Om jag förstod herr Göran Karlsson rätt ville han på sin fråga ha ett allmänt svar på spörsmålet om pressetiken och hur vi ställer oss till den.

Jag skulle vilja uttrycka det på det sättet att oavsett vilken partifärg, som tidningen har, så måste regeln om pressetiken gälla. Det innebär med andra ord att jag på det bestämdaste vänder mig mot varje form av personförföljelse, inte minst den som förekommer i tidningar. Å andra sidan skall denna princip också sammanfogas med den uppfattning som vi har inom högerpartiet om relationen mellan högerpartiet och de olika högertidningarna. Högertidningarnas chefredaktörer är nämligen fullständigt fristående i förhållande till partiet och handlar helt på eget ansvar. Det är också en form av pressetik.

Sedan nämnde herr Göran Karlsson något om markpolitiken. Jag fick en känsla av att herr Karlsson med utgångspunkt från vad som skrivits i Svenska Dagbladet tyckte att det var obehagligt att vi redan nu hade börjat diskutera markpolitiken. Men jag vill erinra om att markpolitiken aktualiserades i den politiska debatten i första hand under 1962 års kommunala valrörelse. Det var ju då som det socialdemokratiska partiet presenterade sitt förslag till kommunalprogram, som innebar en långtgående socialisering och kommunalisering av fast egendom. Det var där debatten började, och jag hoppas att den kommer att fortsätta under 1966 års val också.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna säga det samma som herr Holmberg, att jag hoppas att debatten skall föras ordentligt under valrörelsen 1966. Jag gör det från

de utgångspunkterna att den ställning som vi kommer att inta i markvärdekommittén, när vi definitivt binder oss, kommer att vara så pass sakligt underbyggd att vi inte har någon anledning att rädas för den diskussionen.

Jag känner inget obehag inför debatten om markfrågorna, men jag vänder mig mot de inlägg som högerledaren gjorde i går. Där talade han om den »ohämmade kommunalisering» av mark som socialdemokratien — ty det var väl det partiet han avsåg — ämnade göra.

Jag skulle i det sammanhanget vilja säga, att även om vi beslutar om kommunal förköpsrätt så kommer det ändå inte, herr Holmberg, att bli någonting av »ohämmad markkommunalisering». Det finns nämligen inte förutsättningar för våra kommuner att kunna svälja alla de markområden som kan stå till deras förfogande. Bara den saken är tillräcklig för att garantera, att herr Holmberg gjorde sig skyldig till vissa överdrifter. Och dessutom är det ju en fråga om ekonomiska realiteter. Kommunerna måste ha möjlighet att få låna pengar för att köpa mark, och även det kommer säkerligen att begränsa inköpen.

Med andra ord: herr Holmberg kan nog vara lugn! det kommer inte att ske några »ohämmade socialiseringar» utav mark.

Vad beträffar den pressetiska fråga som jag tog upp vill jag säga, att jag är tacksam för att herr Holmberg svarade även om jag tycker att svaret visade att herr Holmberg inte helt var införstådd med den situation som jag talade om. Det rörde sig inte om någon polemik mellan olika Jönköpingstidningar i det här fallet, utan det är fråga om en renodlad förföljelse av socialdemokratiska andrakammarföreläsningar, som inleddes under valrörelsen 1964 och som fortsatte efter det att riksdagen fattat beslut om partistöd.

Jag har här i min hand en fotostatokopia, som herr Holmberg kan se på,

Statsverkspropositionen m. m.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev nog en aning konfunderad, när jag hörde herr Holmberg säga, att vissa kommuner har börjat uppträda på ett hårdhänt sätt mot privata markägare.

Men, herr Holmberg, vilket lagförslag som än blir antaget kan ju ingen människa tvingas att sälja sin mark. Den befinner sig ju i privat ägo, och jag har väldigt svårt att begripa hur kommunerna skulle kunna bli besvärliga för privata markägare. Vilken lagstiftning vi än kommer att få, kommer den enskilde aldrig att tvingas att sälja sina fastigheter, annat än när det blir fråga om rena expropriationsfall. Men dessa blir ju bedömda utifrån andra utgångspunkter än dem jag antar att herr Holmberg menar, när han påstår att vissa kommuner har börjat uppträda pockande på det här området.

Herr **HOLMBERG** (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är både intressant och på sitt sätt glädjande att herr Göran Karlsson inte räknar med att den lagstiftning som föreslås och som skall ge kommunerna ökade möjligheter till expropriation, nya möjligheter till förköpsrätt och ökade möjligheter att över huvud taget ingripa i enskilt ägande, inte kommer att användas på ett — som jag har uttryckt det — »ohämmat» sätt. Men jag vill redan nu lämna den upplysningen att innan lagstiftningen har kommit i form av betänkande, innan den har kommit i form av proposition på riksdagens bord, så är det känt att vissa kommuner har anteciperat förköpslagstiftningen och uppträtt på ett betydligt hårdare sätt än tidigare gentemot enskilda förvärvare och ägare av fast egendom. Därför finns det nog all anledning att verkligen fästa uppmärksamheten på vad som kan komma att hända, om kommunerna får dessa nya maktmedel i sina händer.

Den pressetiska debatten behöver vi inte fortsätta. Jag har tagit avstånd från personförföljelse, något som jag anser vara ovärdigt den svenska pressen att bedriva.

Fru **OLSSON, ELVY**, (cp):

Herr talman! Allt talar för att vi under åren framöver kommer att få brist på arbetskraft, i varje fall totalt sett. Tyvärr blir det väl ändå i vissa delar av vårt land svårt med sysselsättningen, trots att vi nu vidtar en del lokaliseringsåtgärder. Likaså kan det väl också bli svårt med sysselsättningen inom vissa näringsgrenar, trots att människorna nu blivit mera rörliga mellan olika näringar och mellan olika yrken och det i stort sett råder brist på arbetskraft.

Vad är det då för resurser som vi i dag kan säga inte är utnyttjade? Vi kan naturligtvis räkna med en fortsatt immigration, som kan tillföra oss en del. Vi har ju inte heller tillvaratagit arbetskraften hos de handikappade, och likaså tror jag vi kan räkna med litet mer arbetskraft från de äldre — de pensionerade. Men jag skall här inte tala om de problemen — det har gjorts förut, bara för en stund sedan av Göran Karlsson.

Statsverkspropositionen m. m.

Det skulle också vara mycket att säga om samhällets skyldigheter och ansvar att jämna vägen in i arbetslivet, särskilt då vad gäller utlänningarna, som behöver hjälp att anpassa sig i det svenska samhällsmaskineriet. Som jag ser det bör framför allt språkundervisningen utvidgas. Det är språket som är det stora hindret många gånger.

Jag skall emellertid inte heller beröra den utländska arbetskraftens problem utan i stället ta upp de gifta kvinnornas anpassning i arbetslivet. Jag tror att det är från de gifta kvinnorna, som vi kanske kommer att få det största arbetskraftstillskottet.

Först kan man konstatera att det procentuella antalet förvärvsarbetsbetande gifta kvinnor i Sverige inte är så högt. Det har stigit en del under senare år men inte i den takt vi kanske hade väntat. Vi får räkna med framöver att de gifta kvinnorna — i varje fall de yngre — i betydligt större utsträckning än nu kommer att anse det fullt naturligt att ha ett yrkesarbete utanför hemmet. Detta beror främst på en förbättrad yrkesutbildning, men också på att unga kvinnor numera inte ser äktenskapet som någon försörjningsinstitution.

Emellertid är det den äldre kvinnliga arbetskraften, som vi bör stimulera och helt enkelt hjälpa ut i förvärvslivet. Många i denna kategori önskar ett arbete utanför hemmet, men de ser att hindren och svårigheterna är så många och så stora, att de ibland ter sig alldeles oöverkomliga. Denna inställning kan bero på ingen eller bristfällig yrkesutbildning. Här behövs utbildning och omskolning. Det behövs också bättre information om de omskolningskurser som redan finns; det finns helt naturligt hos dem en rädsla att återgå till ett tidigare yrke efter flera års bortovaro. De gifta kvinnorna är också mera geografiskt bundna än vad männen är. Har mannen ett fast arbete på en plats, känns det naturligt att familjen bor kvar där. Naturligtvis skall man inte splittra familjen. Det är nog så att man inte så

ofta diskuterar en flyttning för att båda makarna skall kunna utöva sina yrken och ha förvärvsarbete.

Man kan också träffa på den gamla konventionella synen om vad som är manligt och kvinnligt arbete. Jag tror att den dag, då vi har blivit litet mer fria i vårt synsätt på detta problem, så kommer vi att se på ett annat sätt på en hel del yrken, som i dag anses vara typiskt kvinnliga, t. ex. vårdyrkena, som tillhör de lågavlönade. I en av statens offentliga utredningar 1965, där det gäller ett vårdområde, står att läsa: »Det har länge ansetts att det skulle vara till stor fördel för det klientel det här rör sig om, om man anställde även manligt personal.» Men, står det på nästa rad, »en ändring är svår att genomföra, för det skulle betyda högre lön och fler familjebostäder».

Jag tycker att alla kommentarer om hur man här ser på manligt och kvinnligt är överflödiga!

Jag tror också att vi mer än nu måste acceptera, att många kvinnor av olika anledningar bara önskar deltidsarbete.

Men vi måste även stimulera på andra sätt, bl. a. genom att skapa ett rättvisare skattesystem som inte premierar äktenskapet som sådant, om det inte föreligger försörjningsplikt mot barn. Vi måste i framtiden förverkliga principen samma skatt på samma inkomst oberoende av civilstånd. Jag är väl medveten om att ett nytt skattesystem kräver övergångsbestämmelser av flera slag, men i väntan på detta nya system förordar jag att vi i stimulerande syfte höjer förvärvsavdraget för gift kvinna med barn under 16 år ännu litet mera; detta avdrag höjdes ju vid förra årets riksdag.

I vår sociallagstiftning finns en del föråldrade synsätt när det gäller uppdelningen man—kvinna. Jag tänker t. ex. på ATP, där vi har änkepensioner men inte änklingspensioner. Även här möter man den gamla försörjningstankegången — och ändå är ju ATP en relativt ny socialreform.

Statsverkspropositionen m. m.

Men vad som enligt min mening brådskar allra mest när det gäller för samhället att stimulera och hjälpa kvinnorna att ta förvärvsarbete, det är att vi ordnar barntillsynen bättre. Det har talats mycket om den saken under senare år, men handlats rätt litet. Orsakerna är väl flera. Kommunerna har haft och har stora investeringsbehov, och barndaghemmen har inte precis kommit i första rummet när man gjort upp listorna över vad som behöver utföras. Här och var är man väl också litet konservativ i sitt tänkande och handlande.

Vi har i dag ungefär 200 000 barn under 7 år vilkas båda föräldrar yrkesarbetar. Samhället bör ordna barntillsyn åt alla dessa barn, men det finns 20 000 platser vid barndaghemmen. Antalet yrkesarbetande kvinnor med barn under 7 år ökade från 1960 till 1965 med 45 000. Antalet daghemsplatser ökade under samma tid med endast 2 500. Därför är det glädjande att man nu signalerar högre bidrag till kommunerna för denna verksamhet. Här behövs det stimulans för att nå resultat.

Vi behöver också få fram resurser för olika former av barntillsyn — jag tänker på den stora roll som familjedaghemmen spelar. Socialstyrelsen har äskat anslag till statsbidrag åt denna verksamhetsform, och jag vill livligt understryka behovet av sådana bidrag. Familjedaghemmen har kommit i vanrykte hos vissa grupper, vilket är svårt att förstå. Naturligtvis har vi haft en del okontrollerad verksamhet som varit undermålig, men i stort sett har familjedaghemmen fungerat bra. Vad vi förespråkare för familjedaghemmen önskar är familjedaghem som står under kontroll i kommunal regi. Högre ersättning till familjedaghemsmammorna bör utgå, och den del av ersättningen som är att betrakta såsom arbetslön bör enligt vår mening beskattas i vanlig ordning. Familjedaghemsmammorna bör vidare genom kurser få någon utbildning. De bör också stå under

hälsokontroll. Jag tycker att vi alla ska hjälpas åt för att klara det primära i detta sammanhang, d. v. s. ordna barntillsynen åt så många förvärvsarbetande föräldrar som möjligt.

Jag kan heller inte underlåta att göra den reflexionen: varför underkännes barntillsyn i hemmiljö för dessa små barn, när det är så livligt omvittnat att familjevård av missanpassad ungdom är överlägsen alla andra vårdformer?

Men jag återkommer till frågan om barndaghemmen och vill livligt understryka, så att inget missförstånd skall uppstå, att jag tycker att detta är en fin barntillsynsform. Jag hoppas att barndaghemmen skall byggas ut mycket kraftigt.

När det gäller den PM som familjeberedningen nu har avgett i barntillsynsfrågan ställer jag mig frågande till ett par saker. Är det hos familjeberedningen som riksdagens beställning av en utredning om allmän förskola hamnade? Det är i så fall förvånansvärt.

Jag är lika förvånad över att familjeberedningen nu vill sammanföra barndaghemmen och förskolorna i ännu högre grad till en enhet och kalla det hela för barntillsyn. För mig har barndaghem alltid varit barntillsyn, och förskolan är ett led i vårt utbildningssystem. Den bör göras allmän så att alla barn får tillgång till den, både de som vistas på barndaghem och de som vistas i föräldrahem.

Alla bör ha tillgång till den, oavsett om de bor i stan eller på landet. På landsbygden är det inte minst viktigt att barnen kommer in i en gruppsamarvaro och i den sociala anpassningen före den riktiga skolan. På landsbygden där det kanske inte finns underlag för ett barndaghem är kombinationen familjedaghem och förskola idealisk. Det signaleras nu att det nuvarande statsbidraget till lekskolorna skall avvecklas och endast utgå till det integrerade daghemmet. Vi måste här tänka på alla förskolor ute i landet som har startat tack vare stort personligt engagemang, hur

Statsverkspropositionen m. m.

hinder har övervunnits som kanske tätortsbor inte kan tänka sig. Jag syftar på alla frivilliga skjutsar i glesbygderna. Det kan väl inte vara möjligt att statsmakterna vill ta bort den lilla stimulans som statsbidraget utgör. Den frågan kan inte vara väl genomtänkt.

Jag skall sluta med att något beröra kvinnornas rätt till arbete; jag har förut bara uppehållit mig vid stimulansmedlen för att kvinnorna skall förvärvsarbeta. Trots knappheten på arbetskraft finns det massor med kvinnor som önskar arbete men som inte kan få något. Medvetenheten om svårigheterna gör att de inte ens anmäler sig på någon arbetsförmedling, och vi vet därför inte deras antal. Vi måste snarast få en kartläggning på detta område, ty först då kan de åtgärder vidtagas som behövs. Vi får inte glömma bort att allas rätt till arbete omfattar även kvinnorna.

Vi får säkerligen, herr talman, anledning att återkomma till dessa frågor under 1966 års riksdag.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! För åtskilliga år sedan ställde den dåvarande chefredaktören för en av våra stora kvällstidningar den något intrikata frågan: Är politikerna våra fiender? Jag skall inte kommentera det ganska utförliga svaret utan endast erinra om den något mångtydiga inledningen, där det sades, att sedan två och vatten numera har blivit en allmänt accepterad vardagsvara kan man också med bibehållen självaktning ta en politiker i handen.

Man kanske kan spekulera en smula över denna något ovanliga fråga. Är det en berättigad fråga som med skäl kan ställas från den stora allmänhetens sida? Hur upplever det stora flertalet människor den politiska värld som omger oss, den värld inom vilken vi rör oss och som vi försöker att forma på vårt eget sätt? Dessa frågor kan självfallet inte entydigt besvaras. Men

nog har man väl en känsla av att vi inte alltid och i alla läger i varje fall betraktas som några mänsklighetens välgörare, åtminstone inte under de perioder då restskatten skall betalas.

Egentligen tror jag att det är rätt väsentligt hur relationerna mellan den grupp i samhället som skall träffa de politiska avgörandena och samhällets medborgare i övrigt utvecklas och hur förståelsen för de politiska besluten kan växa in och vinna förankring bland den stora allmänheten.

Vårt samhälle håller på att förändras i grunden. Riktigt hinner vi väl inte följa med i utvecklingen. Industrialismens genomslag är fullständigt, perfektionismen likaså, och effektivitetsjaktet har för många människor blivit en religion. Vi har fått en växande samhällsadministration, som kanske av många människor upplevs som en tvångströja, datamaskinerna tänker för oss, reglerar och registrerar våra förehavanden. Och slutligen är vi, utan att vi kanske tänker så mycket på det, mer eller mindre motvilligt på väg in i det korporativa samhället, där organisationerna, kollektivet, träder in i individens ställe och där den enskilda människan får det trängre och i grunden mindre och mindre utrymme för att hävda egna meningar och utforma sin egen personliga särart.

Har man kommit till detta stadium i sina funderingar, då kan det väl också vara på tiden att ställa frågan: Hur går det med demokratin i det nya samhälle som växer fram? Vilka garantier finns det för att de beslut som fattas under dessa förutsättningar och de åtgärder som vidtas verkligen uttrycker folkflertalets vilja?

Spekulationer av den här arten kan förefalla meningslösa, i all synnerhet i ett allvarligt budgetresonemang, som man egentligen skall föra i en remissdebatt, men jag vill göra gällande att frågor av denna art är väsentliga och att vi nästan på varje sida i statsbudgeten skall finna belägg för framför allt det

korporativa samhällets växande inflytande i statsförvaltningen.

Jag återgår till den fråga jag inledningsvis citerade: Är politikerna våra fiender? Jag är inte säker på att miss-tänksamheten eller missnöjet alltid främst riktar sig mot vad vi gör eller mot åtgärder som genomförs. Kritiken eller den reserverade attityden kanske ofta riktar sig mot vad vi inte gör och mot den ibland väl dokumenterade oför-mågan att nå fram till överenskommel-ser och beslut.

Jag tror att vi har ett lysande exem-pel i diskussionerna kring författ-ningsfrågan, en konversation, där våra partiledare och främsta företrädare för de olika partierna just nu är invecklade utan att, såvitt man kan förstå, ha några större förutsättningar att komma till något verkligt resultat. Man kan inte förundra sig över om parlamentariska övningar av detta slag gör ett ganska sällsamt intryck på en politiskt vaken opinion. Jag tror inte man gör sig skyl-dig till någon otillbörlig förenkling, om man säger, att varje vuxen människa måste fråga sig, om det skall vara så omöjligt att ta ställning exempelvis till det konkreta spørsmålet, om man skall välja hela riksdagen samtidigt vid ett enda valtillfälle. Vill man eller vill man inte? Den iver, varmed man från visst håll staplar upp hinder och invändning-ar och konstruerar alla möjliga och omöjliga samband, tyder väl närmast på att man inte vill. Och en sak som man inte vill kan man alltid hitta ut-vägar att förhindra eller uppskjuta, om man har tillräcklig makt bakom ryg-gen.

I det korporativa samhället är det lätt att glömma eller förbise den enskildes och de små gruppernas situation. I ett välfärdssamhälle suggereras man lätt till den föreställningen, att allt är väl-ordnat och att alla har det bra.

Tyvärr är det inte på det sättet. Ingen vet hur många små inkomstagare vi har i detta samhälle, för vilka den dag-liga försörjningen verkligen är ett pro-

Statsverkspropositionen m. m.

blem och för vilka talet om lönegrader, indextillägg och procentuella påslag som föres vid förhandlingsbordet är okända och främmande begrepp. Vem vågar säga att inte deras arbete och samhällsinsats är av betydelse, och vem skall ta vara på deras intressen? Det måste väl vara en av våra uppgifter, såvitt jag förstår. Ännu i varje fall har inte alla människor i detta land en ombudsman att hålla i handen på vägen genom livet.

Vi löper uppenbart risk i detta sam-hälle att råka ut för och acceptera van-föreställningen att välfärd och person-lig lycka är detsamma som ekonomi, en lämplig lönegrad och passande sta-tussymboler. Visst är ekonomisk trygg-het en väsentlig sak, men det vore orik-tigt att alltid sätta likhetstecken mellan begreppen god ekonomi och god lev-nadsstandard.

»Icke av bröd allenast lever män-niskan.» — Detta är verkligen ett vis-domsord vars reella innebörd blir allt-mera påtaglig. Jag tror att det är en sak som inte minst äldre män-niskor i vårt samhälle upplever i dag alldeles särskilt starkt. I ett samhälle där bostadsbristen är så besvärande som hos oss, där familjebanden inte längre är lika starka som förr, där är det ett problem att bli gammal. Detta problem förefaller vara avgjort större och svårare i storstadsområden och sto-ra befolkningscentra.

Vi har en god sjukvårdsstandard i övrigt. Vi har ålderdomshem. Vi har an-stalter för kronikervård och långvarigt sjuka, men har vi någon verkligt aktiv åldringssjukvård och någon geriatrisk forskning med verklig bredd och nö-diga resurser? Tyvärr måste man nog säga att det har vi inte.

Vi lever i de stora folkomflyttning-arnas tid där gammal odlarmöda står lågt i kurs. Samhället förfogar i dag över utomordentliga instrument när det gäller att leda folkströmmarna i den riktning man vill att de skall gå. Vi har numera i olika län organiserat

Statsverkspropositionen m. m.

för planering av industri- och företagslokalisering. Där om är mycket gott att säga, och många goda resultat kan redan noteras. Men här bör också sägas att myndigheterna på detta område förfogar över och använder ekonomiska påtryckningsmedel som måste betecknas som diskutabla.

Att planera för ökad sysselsättning och ny företagsamhet är en sak. Att planera för avfolkning är en annan. Jag tror att vi har anledning att vara mycket uppmärksamma på utvecklingen på detta område, om vi vill gardera oss för att inte den senare uppgiften på sina håll blir den dominerande.

Låt mig till sist, herr talman, beröra en sak som varje dag är upprörande aktuell men där samhället och ansvariga myndigheter samtidigt visat en påfallande likgiltighet. Jag syftar på vådorna i trafiken, framför allt då de unga bilförarnas blodiga framfart på våra vägar. Jag vet att vi här rör oss på ett svårt och ömtåligt område, men någonting måste göras och göras snart, framför allt inför den förestående trafikomläggningen. »Vi har släppt loss en armé av fientliga stridsvagnsförare inom landet», skrev en av våra mera uppmärksammade veckotidningar i en stort upplagd artikel i denna fråga under sensommaren föregående år. Detta är ett hårt tal, och jag är medveten om att man inte skall generalisera, att vi har dåliga och ansvarslösa bilförare även bland andra åldersgrupper. Vi har säkert många fina ungdomar som kör med ansvar och omdöme. Men den statistik som försäkringsbolagen bygger på visar ändå att dödsolyckorna i alla länder domineras av årsklasserna upp till 24 år med kulmen vid 20 år. Olycksorsakerna är nästan alltid desamma: ungdomarna kör för fort, utan omdöme och utan marginaler. Detta är ett allvarligt och växande problem som myndigheterna sannerligen inte kommer att klara med en förströdd gäspning då och då, utan där måste andra åtgärder till.

Jag tror det är nödvändigt att vi gör klart för oss i dagens läge, att tillstånd att köra bil ingalunda är en självklar rätt bara därför att man har förvärvat en viss motorkunskap och vissa tekniska färdigheter, utan att detta är ett förtroende från samhällets sida. En förmån som bygger på förtroende ger man inte vem som helst. En sakkunnig och noggrann prövning av körkortsaspiranternas lämplighet, omdöme och personliga status, ett slags psykologiskt test, ett allvarligare inpräntande av det ansvar som är förenat med rätten att köra bil är några av de saker som jag tror att man i första hand borde överväga.

Herr talman! Jag har sorgfälligt sökt undvika att tala om statsverkspropositionen — det får vi så många möjligheter till under riksdagens gång. Jag har berört några problem som för mig ter sig väsentliga men som vi kanske har få tillfällen att diskutera i andra sammanhang.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Jag vill börja med att uttala mitt instämmande i vad den föregående ärade talaren, min namne, sade om den bristande trafiksäkerheten på våra vägar och om nödvändigheten av skärpta åtgärder mot trafikdöden.

Sedan skall jag i likhet med flera av de talare som uppträdde i denna talarstol i går ge uttryck för bekymmer över den fortgående penningvärdeförsämringen med stigande kostnader, stigande priser och stigande skatter — det senare inte att förglömma. Jag är rädd för att denna utveckling börjar vila som en mara över en stor del av svenska folket, löntagare lika väl som företagare, och inte minst pensionärer.

Jag skall med några ord beröra den aktuella konjunktursituationen. För att inte bli beskylld för svartmålning skall jag strikt hålla mig till finansplanen.

Utgångspunkten härvid är den försämring av bytesbalansen som inträdde

Statsverkspropositionen m. m.

under 1965 och som gav ett minussaldo på 1 400 miljoner kronor. Om jag betecknar detta som en varningssignal, kan jag väl inte beskyllas för svartmålning. Importen ökade med inte mindre än 11 procent, medan exportens uppgång inskränkte sig till 4 procent — det talades om detta i går.

Läget vid 1966 års ingång sägs i finansplanen kännetecknas av tendenser till en allvarlig rubbning av balansen i den svenska ekonomien. Är detta svartmålning? Jag tror det inte. Huvudorsaken till försämringen uppges vara ett alltför högt efterfrågetryck på hemmamarknaden, härrörande i första hand från den bristande arbetskraftstillgången. Jag skulle för min del såsom huvudorsak vilja ange den offentliga utgifts-expansionen, som i förening med det stora bostadsbyggandet skapat detta höga efterfrågetryck.

Det är förvisso fara å färde, om inflationen i vårt land går snabbare än i utlandet.

Vilken är då regeringens medicin för att sänka den höga temperaturen i samhällskroppen och för att klara den bristande jämvikten i bytesbalansen?

Jo, man vill effektivt genomföra en dämpning av en alltför hög efterfrågan på hemmamarknaden genom de nya punktskatterna på cirka 550 miljoner som föreslås. Man tror sig därmed kunna frigöra ökad kapacitet för export och på så sätt skapa jämvikt i bytesbalansen och avlägsna hotet mot valuta-reserven.

Jag är emellertid rädd för att regeringen ställt diagnosen fel. Det är klart att den ökade efterfrågan på hemmamarknaden i viss mån kan ha minskat exportresurserna, men jag tror det är oriktigt att beteckna detta som huvudorsaken. Att dämpa efterfrågeöverskottet här hemma är givetvis inget fel; tvärtom, men jag tror att vi först som sist bör se sanningen i vitögat och göra klart för oss att det är vårt eget hemmagjorda höga kostnadsläge som framför allt givit upphov till den bristande jäm-

vikten i bytesbalansen. Det yltrar sig dubbelsidigt: dels har den svenska exportindustrien fått allt svårare att konkurrera på utländska marknader, där samtidigt köpmotståndet ökas till följd av respektive regeringars restriktiva politik, dels har den svenska hemmamarknadsindustrien i vissa branscher fått allt svårare att konkurrera med de billigare importvarorna.

För allt fler exportföretag börjar det ta emot på utlandsmarknaderna. Det är inte bara pappersmassan som detta gäller; ordertillgången minskar även på andra områden och på en allt bredare front. Varven har sina bekymmer, för att ta ett exempel. Inom hemmamarknadsindustrien tvingas en del företagen att lägga ner verksamheten — det gäller textilvaror, konfektion och skor.

Herr talman! Det finns många tecken på att klimatet börjar bli bistrare. Utsikterna är sämre än bara för ett halvår sedan, och en konjunkturförsvagning är av allt att döma på väg. Vi har som nation, berusade av industriens framgångar och den höga framstegstakten, levt över våra tillgångar. Herr statsministern var själv i någon mån inne på det i går förmiddags, när han mitt i sin skönmålning fällde uttrycket: »Ibland har våra ambitioner rusat i väg väl kraftigt.» Det är riktigt. Staten har gått i spetsen med den starka expansionen inom den offentliga sektorn, kommunerna har villigt följt efter, och de enskilda medborgarna har efter råd och lägenhet under tonerna från regeringens popmusik dansat med i den moderna välståndsjenkan här hemma och på Mallorca. En del har inte haft råd att vara med — det är ett beklagligt faktum — men många har gjort det.

Jag undrar om inte tidpunkten är inne för ändrade signaler på en bred front för en politik med kraftigare tonvikt lagd på den stabiliseringspolitiska målsättningen. Mottot måste här vara: Stabilisering utan stagnation under återhållsamhet även från stat och kommun. Regeringen tycks emellertid endast

Statsverkspropositionen m. m.

halvhjärtat lyssna på sådana signaler. Det var signifikativt att statsministern i går visade en påtaglig irritation inför herr Yngve Holmbergs tanke att den statliga utgiftsexpansionen skulle hålla sig inom ramen för den beräknade produktionsstegringen om 4 procent per år.

Jag skall ta upp en annan sak i finansplanen. På sid. 28 tar finansministern upp de fördelningspolitiska problemen i en expansiv ekonomi, som han säger, och skriver att genom en kombination av strukturpolitiska och skattepolitiska insatser måste en koncentration av förmögenhetstillväxten hos ett fåtal personer motverkas, och han bebådar åtgärder för att reducera sådana effekter av den på senare tid kraftiga värdestegringen på aktier och på markinnehav. Det är den nya aktievinstskatten och den planerade markvärdestegringskatten som aviserats och presenteras med dessa ord. Är det inte att ta till lite i överkant i båda fallen, skulle jag vilja fråga herr finansministern. Att redan rådande skattesystem med progressiv inkomstskatt, årlig progressiv förmögenhetsskatt och en närmast konfiskatorisk arvs- och gåvobeskattning har en starkt förmögenhetsutjämnande effekt omnämns inte, och man glömmar också bort att genom den höga arvsbeskattningen försvinner årligen ett stort antal familjeföretag i vårt land. Som företag räddas kanske en del av investmentbolagen som köper upp dem, men jag är inte säker på att den utvecklingen är så lycklig på lång sikt.

Jag har haft tillfälle att sätta mig in i det nyligen avlämnade betänkandet om aktievinstbeskattning, och jag skall uppehålla mig vid detta ur en speciell synvinkel, nämligen ur den allmänna ekonomiska politikens. Jag befarar nämligen att förslaget genomförande kan komma att få skadliga verkningar för kapitalbildningen och för samhällsökonomien. Förslaget är utformat inte som en skatt på spekulationsvinster som hittills — däremot hade ingenting varit att erinra — utan som en ständig

skatt på värdestegring, en evighetsskatt som aktualiseras vid varje avyttring av aktier. Den drabbar även sådan värdestegring som övergått genom arv eller gåva då aktierna sedermera försäljs. När man föreslår en skatt på värdestegringar som sådana så motiverar man detta bl. a. med det betraktelsesättet att värdestegringen utgör en väsentlig del av inkomster från kapitalinvesteringarna av samma karaktär som utdelningarna. Detta betraktelsesätt är enligt min mening en grov generalisering, och det ställer det gängse inkomstbegreppet på huvudet. Det är dessutom en brist på konsekvens att man siktar mot värdestegringsvinsterna men förbiser den omständigheten att man samtidigt även träffar penningvärdeförlusten. Skatten blir nämligen delvis en skatt på inflation. Den s. k. schablonregeln som obligatorium, sådan den kommer att fungera i vissa fall, gör att det kan bli en skatt på rena reella förluster. Det mest betänkliga är att om förslaget går igenom i ograverat skick så får vi en särskild skatt på aktiesparandet, något som i realiteten ytterst blir en kostnadsfaktor för näringslivet. Denna skatt kan till följd av sin uppläggning komma att försvåra näringslivets kapitalförsörjning, vid vars vikt statsministern så våltaligt uppehöll sig i går morse. Det är därför, herr talman, som jag nu har velat ta upp ämnet och uttrycka mina betänkligheter.

Herr MAGNUSSON (s):

Herr talman! Den 19 november förra året anhöll arbetsmarknadsstyrelsen om ändring av 2 §, kungörelsen den 23 april 1965 om statligt lokaliseringstöd. Förslaget innebar att Säffle kommunblock i Värmlands län samt de kommunblock i Göteborgs och Bohus län och Älvsborgs län som ingår i norra stödområdet skulle undantas från nämnda område, efter att de lokaliseringsärenden från området som var under handläggning hade slutbehandlats.

Naturligtvis ställde detta förslag till stor oro i de berörda kommunerna. En rad interpellationer ställdes i riksdagens båda kamrar till inrikesministern, huruvida det så kort tid efter kungörelsens ikraftträdande verkligen inträffat sådana förändringar i industriutvecklingen i dessa områden att det fanns anledning att upptaga detta förslag till avgörande.

Inrikesministern besvarade interpellationerna med att hänvisa till den kommande statsverkspropositionen. Länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län, Älvsborgs län och Värmlands län har under tiden fått tillfälle att yttra sig. Samtliga länsstyrelser anser att stödet bör fortsätta under den tid som riksdagen beslutat, inte minst för att på längre sikt skapa ett differentierat näringsliv.

Departementschefen har framhållit att det bör vara angeläget att det finns möjligheter för regeringen att göra en bedömning av de åtgärder som lokaliseringstödet har medverkat till. Det kan på vissa orter uppstå brist på arbetskraft, och detta skulle i sin tur kunna åstadkomma att redan tidigare lokaliserade företag kan få svårigheter med att anställa arbetskraft. I en sådan situation anser regeringen att den bör ha fullmakt att vidta åtgärder för att begränsa lokaliseringstresset. Vissa delar av norra stödområdet kan komma att avföras från det särskilda stöd som detta område åtnjuter och i stället hänvisas till det mera allmänna stöd som kan utgå till vilken del som helst av landet.

Mot detta har vi inte så mycket att erinra. Vi vill se en verklig effekt av de åtgärder som lokaliseringstödet medför, innan det vidtas åtgärder för begränsning. Jag tror att den av riksdagen beslutade tiden, fem år, behövs för att vi skall få ett stabilt läge och verkligen se vilken effekt lokaliseringstödet ger. Skulle lokaliseringstödet, som arbetsmarknadsstyrelsen befarar, till äventyrs få en alltför stor effekt,

Statsverkspropositionen m. m.

då har vi givetvis ingenting att erinra mot att det görs begränsningar. I det fallet kan jag instämma med länsstyrelsen i Värmlands län som säger att befogenhet att begränsa anslagsgivningen har ju redan arbetsmarknadsstyrelsen och regeringen.

Det är en annan fråga som jag också skulle vilja ta upp, vilken delvis sammanhänger med stödet åt vissa orter. Det är frågan om kommunikationerna, i det här fallet järnvägsförbindelserna, till avfolkningsorterna. Helt naturligt har en avfolkningsort inte längre det underlag för en järnväg som har funnits tidigare, och den kan inte alls jämföras med de tätbefolkade delarna av landet. I översikten till bilaga 8 i statsverkspropositionen, kommunikationsdepartementet, framhålles bl. a. att järnvägstrafiken kännetecknas av en koncentration till de utvecklingsbara delarna av järnvägsnätet i förening med en avveckling av inte lönsam trafik. Dessa och andra rationaliseringsåtgärder ger järnvägarna förbättrade möjligheter på transportmarknaden. Tyvärr finns det inom landet en hel rad trafiksvaga järnvägslinjer. Kungl. järnvägsstyrelsen begär 215 miljoner för att täcka driftunderskottet på dessa trafiksvaga bandelar. Departementschefen har efter övervägande funnit att ersättning bör utgå med 201 miljoner kronor plus 4 miljoner kronor som kompensation för det inkomstbortfall som uppkommer genom att företaget vid nedläggning av järnväg övergångsvis tillämpar en reducerad taxa för styckegodssändningar i samtrafik järnväg—billinje. Departementschefens förslag innebär sålunda en prutning med 10 miljoner. Denna prutning har möjliggjorts genom att man vid bedömningen utgår från att nedläggningstakten väsentligt måste ökas och att ytterligare ansträngningar görs för att begränsa underskottet. Riktlinjerna för den statliga trafikpolitiken innebär bl. a. tillämpning av principen att full ersättning skall utgå för driftunderskott på

Statsverkspropositionen m. m.

sådana trafiksvaga järnvägslinjer, på vilka samhället anser att trafiken tills vidare måste upprätthållas. Denna princip finns icke någon anledning att göra avkall på. Ett väl utbyggt järnvägsnät över hela landet är synnerligen värdefullt för samfärdseln och för näringslivets behov av goda förbindelser. Vad jag emellertid har bekymmer för är, att regeringen och riksdagen uppmanar kungl. järnvägsstyrelsen att öka nedläggningstakten. På mycket nära håll har jag tillfälle att följa en successiv avveckling av trafiken på en bandel som tillhör de trafiksvaga järnvägslinjerna. På denna bandel, det gäller norra delen av Bohusbanan, görs väsentliga ansträngningar för att minska underskottet. En del av stationerna har stängts och personalen flyttats. Lokdrivna tåg har delvis ersatts med rälsbussar och delvis med landsvägsbussar. För de resande innebär dessa besparingsåtgärder en försämrad service. Stationerna med uppvärmda väntrum har utbytts mot hållplatser vid landsvägskanten, restiden har blivit längre, och genom att en del av trafiken överflyttats till landsväg återkommer inte resenären till den station där resan påbörjades. Godstransporterna har rönt samma öde. Trots att Bohusbanan har ungefär samma sträckning som Europaväg 6, som är en av Sveriges mest trafikerade landsvägar, flyttar SJ över trafiken från den elektrifierade järnvägen till den ur många synpunkter överbelastade E 6. Jag har svårt att föreställa mig att överflyttningen från järnväg till landsväg är ett led i att helt avveckla trafiken på järnvägen och därmed få bort underskottet på denna bandel. Bohusbanan betjänar en alltför viktig landsända för att man skall tillgripa en så drastisk åtgärd som att helt slopa trafiken. Anledningen till avvecklingen måste i stället vara att riksdagen i för hög grad prutar på anslagen till de icke bärkraftiga bandelarna av vårt järnvägsnät.

Riksdagens beslut 1963 innebar väl

icke att de anslagsberättigade järnvägarna skulle få så små bidrag att resenärerna måste stå ute i regn och kyla och mötas av stängda stationer. Även om man har anledning förmoda att personbefordran med järnväg på kortare sträckor kommer att minska ännu mera än hittills, får vi inte bortse ifrån att det under åtskilliga år framåt kommer att finnas behov av järnvägsförbindelser även till avfolkningsbygderna. Att dessa förbindelser skall tillhandahålla de resande samma goda service som de bärkraftiga bandelarna anser jag naturligt. Slutligen vill jag framhålla som ett önskemål att ansträngningar göres från SJ för att tillföra de trafiksvaga järnvägarna mer trafik och på det sättet få bandelen bärkraftig i stället för att flytta över trafiken från järnväg till landsväg.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag tror att liksom fröken Lisa Mattson i går här i talarstolen stod och företrädde synpunkter som hon inte ansåg att det visats tillbörlig hänsyn när det gällde vissa problem beträffande kvinnornas ställning i samhället så riskerar jag, om jag tar upp jordbruksfrågorna här, att vara i samma belägenhet. Det är väl klart att vi väntar med en jordbruksdebatt till dess att 1960 års jordbruksutredning har lagt fram sitt förslag, och likaså vet jag att här efter mig kommer företrädare för vårt parti, som är mera inne i frågorna än jag, att närmare redogöra för dem. Jag anser emellertid att man redan nu bör ta upp några synpunkter i riksdagen. Det är framför allt det resone-mang som har förts beträffande försörjningsgraden.

Jag kan inte inse att det är rimligt att nu tvångsmässigt skära ned Sveriges försörjning med livsmedel på det sätt som man tycks tänka sig i utrednings-sammanhang. Jag ber att få återkomma till detta. Jag skulle också gärna ha sett att det varit möjligt att i remissdebatten

få en diskussion med jordbruksministern. Det är länge sedan jag hade någon uppiggande träta med honom, och han har under mellantiden hunnit med att göra ganska mycket som jordbrukarna ute i vårt land inte ser med så blida ögon. Han och andra har hunnit att enligt de flestas uppfattning döma de svenska småbrukarna och öka domänverkets inflytande på förvärv av jord och skog, gett bolagen möjlighet genom den nya förvärvslagen som bestämdes i fjol att praktiskt taget fritt förvärva svenska jordbruk och är, som det nu ser ut, beredd att medverka till minskning utav försörjningsgraden. Andra menar att ifall inte bönderna, som man uttrycker sig, frivilligt vill gå över till andra näringar så skall vi sätta in prisskruven. När man hör det där uttrycket så tänker man på forna tiders pinoredskap och tortyrredskap, sträckbänkar och andra. Det är klart att allt detta resonemang, som förts i olika sammanhang, är mycket deprimerande på människorna som arbetar i denna näring. Vi får inte glömma att det är en näring som utövas av småföretagare, det är den största småföretagaregrupp som över huvud taget finns i vårt land. Det kan inte vara särskilt uppbyggligt att dag efter dag få veta att man är en onödig företeelse i samhället. Det är så mycket mer anmärkningsvärt som de flesta av de här människorna är sådana som under andra världskrigets dagar fick klappa på axeln och blev uppmuntrade att göra sitt yttersta i insatser för vårt lands försörjning den gången. Det som jordbrukarna begär är alltså inga favörer. Det är bara en rättvis och mänsklig behandling i dagens samhälle.

Jag vill också i det sammanhanget ta upp nödvändigheten av att man ökar möjligheterna till finansiering av jordbruksföretagen. I det ränteläge som vi för närvarande har är även jordbruksnäringen mycket hårt pressad. Ett familjejordbruk tarvar i dag en kapitalkostnad varierande mellan en kvarts

Statsverkspropositionen m. m.

och tre kvarts miljon kronor, om man räknar inköp av gård och de inventarier som är nödvändiga för driften. Jag tror också att räntan som ett vapen mot inflationen för närvarande kan betraktas såsom ett föga verksamt för att inte säga direkt odugligt sådant.

Vidare, herr talman, har jag också några synpunkter på jordbruket sett i förhållande till Sveriges totalförsvar. Många anser att om vi inte kan uppehålla en något så när fullständig självförsörjning, är det inte heller någon mening med att över huvud taget ha något försvar.

Dessutom måste vi väl ändå som nation ha ett moraliskt ansvar att icke i onödan skrota ned produktionskraftiga jordbruk, när vi vet att världen lider brist på livsmedel och att två tredjedelar av jordens befolkning praktiskt taget svälter.

Vid behandlingen av statsverkspropositionen har två socialdemokratiska talare i den här kammaren riktat uppmärksamheten på den järnvägsdöd som för närvarande sker i vårt land. Jag har uppmärksammat att statsrådet Palme på sid. 194 i den bilaga som handlar om kommunikationerna som en förklaring till det minskade bidraget till trafiksvaga järnvägslinjer har anfört följande: »Jag har vid bedömningen utgått från att nedläggningstakten väsentligt måste ökas.» Detta tycker jag, liksom herrar Einar Persson och Magnusson, vilka har sett nedläggningen ur sina respektive landsdelars synpunkt, är ett mycket allvarligt besked till dem som är beroende av järnvägskommunikationerna. Som företrädare för Kalmar län vill jag instämma i de synpunkter som från andra landsdelar har framförts i det här sammanhanget.

För Kalmar läns vidkommande hotar nedläggning av järnvägsförbindelsen mellan Västervik och Hultsfred, som är smalspårig, och även av den bredspåriga järnvägen mellan Hultsfred och Linköping, likaså i fråga om järnvägs-

Statsverkspropositionen m. m.

linjen Kalmar—Berga. Om dessa indragningar kommer till utförande, kommer Kalmar län att ha endast tre stickspår, som går tvärsigenom det långsmala länet, nämligen från Linköping till Västervik, från Nässjö till Oskarshamn och från Alvesta till Kalmar.

Jag tror att för näringslivets fortsatta expansion och utveckling betyder järnvägarna fortfarande så mycket att ett slopande av dessa kommunikationer icke kan ske utan men för näringslivet. I varje fall måste man ställa det bestämda kravet att inga järnvägar nedlägges förrän det finns en fullgod landsväg som ersättning.

Om någon representant för regeringen hade funnit det förenligt med sina intressen att närvara här i kammaren, skulle jag gärna velat ställa direkta frågor i det här sammanhanget. Tydligt kan man inte begära att regeringens medlemmar skall lyssna på vad enskilda riksdagsledamöter kan ha att anföra i sådana här frågor. Annars skulle jag vilja ställa frågan om det ligger sanning i påståendet att det inte bara är järnvägar på enskilda håll i landsorten som går med underskott utan att det också är underskott på t. ex. trafiklederna i Stockholms förorter. Det vore angeläget att få klarlagt om så är förhållandet och om man i så fall från regeringens sida överväger att också lägga ned dessa trafikleder. Det är möjligt att det skulle bli en stor och kraftig opinion mot detta — jag kan inte bedöma det. Jag förutsätter att vi får möjlighet att efter utskottsbehandlingen återkomma till en ytterligare debatt. Då kanske vi också får äran att diskutera dessa frågor direkt med företrädarna för vederbörande departement. Man kan väl aldrig bortse ifrån att de bibanor som drabbats av nedläggning även har betydelse som matarbanor för stambanorna. Ju mer man lägger ned mindre järnvägar, desto mer får man räkna med att trafikunderlaget minskar även för stambanorna.

Jag skulle också, herr talman, liksom

i fjol något vilja beröra de värnpliktigas förhållanden i det svenska försvaret. Vår försvarsmakt bygger ju på allmän värnplikt. Utan den allmänna värnplikten skulle det svenska försvaret icke ha några möjligheter att fungera. Enligt min uppfattning är det i modern demokratisk tid därför nödvändigt att de värnpliktiga är positivt inställda till det svenska försvaret — att det finns en verkligt positiv försvarsvilja även bland den direkt berörda värnpliktspersonalen. Detta kan åstadkommas på olika sätt, men det viktigaste är naturligtvis att de värnpliktiga får en känsla av att de verkligen utför en gagnelig gärning, när de deltar i utbildningen för sina eventuella och som vi hoppas icke erforderliga arbetsuppgifter i ett försvar av vårt fosterland. Jag är inte alldeles övertygad om att den demokrati som jag hörde talas om redan i min ungdom ens i dag har genomsyrat den svenska försvarsmakten. Det måste vara ett oavvisligt krav från oss i folkrepresentationen att så sker, att det verkligen blir en fullständig genomsyrning i demokratisk anda, så att de värnpliktiga känner sitt värde och vet att de är uppskattade. Dessutom tror jag att det är angeläget med direkta ekonomiska erkännanden. Jag tror att utredningens förslag om en höjning av dagersättningen till, om jag minns rätt, åtta kronor är otillräcklig. Jag tror att en ytterligare höjning till 10, 12 eller 15 kronor är nödvändig. Jag anser också att det är ovärdigt Sveriges land att man utefter landsvägarna kan se militärklädda ungdomar som söker lift och alltså inte utnyttjar de ordinarie möjligheterna till att ta sig hem under ledigheten. Till sammans med några kolleger har jag inlämnat en motion där vi föreslår att de värnpliktiga under inkallelsetiden skall erhålla ett frikort, som ger dem möjligheter att vid varje förekommande tillfälle anlita erforderliga allmänna trafikmedel mellan förlägningsorten och hemorten.

Jag vill upprepa önskemålet om att den upprustning av kasernbyggnaderna som pågår ökar i takt. Med den nuvarande takten skulle det kanske dröja 20 år innan alla fasta förläggningar är modernt utrustade hygieniskt och i andra avseenden. Jag anser att det bör vara möjligt att inom försvarets kostnadsram öka takten för kasernupprustningen så att vi inom några få år har en boendestandard där som motsvarar det man kräver i dag. De värnpliktiga skall alltså inte inhysas i stora logementsrum med ända upp till 20 personer i varje. De skall vidare ha tillgång exempelvis till varmvatten för den dagliga hygien. De nuvarande förhållandena kan vi i längden inte finna oss i.

När det gäller familjevården har vi i propositionen funnit att frågan om barn tillsynen kommer att bli föremål för ett särskilt förslag från Kungl. Maj:t. Vi väntar med stort intresse på den propositionen men tror oss veta att det förslag som centerpartiet vid upprepade tillfällen har framfört om statsbidrag också till familjedaghemmen inte kommer att tillgodoses. Detta är så mycket mer egendomligt som socialstyrelsen i sin petitaskrivelse har varit mycket positiv till tanken på ett sådant statsbidrag. Självfallet måste familjedaghemmen bli föremål för kontroll av olika slag i vanlig ordning, för den händelse statsbidrag kommer att utgå till dem. Garantier måste skapas för att vården i familjedaghemmen då blir jämförlig med den vård som ges i barn-daghemmen; och detta kan ju åstadkommas genom hälsokontroll, inspektion och liknande ting.

Ja, herr talman, mycket mera skulle vara att kommentera i den tjocka lunta som statsverkspropositionen utgör. De små synpunkter jag framfört i detta yttrande har endast varit avsedda att ge uttryck åt mina personliga uppfattningar på några punkter.

Statsverkspropositionen m. m.

Under detta anförande hade herr talman infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Jag kan — förmodligen till kammarens glädje — hoppa över ett stort stycke av det jag hade tänkt säga, eftersom herr Svanström just har i någon mån utvecklat tanken på ett statsbidrag till familjedaghemmen. Också jag finner det beklagligt att departementschefen inte tycks komma att följa socialstyrelsens förslag.

Enligt min uppfattning har erfarenheterna varit enbart positiva ute i kommunerna av familjedaghemmens verksamhet, om den sköts riktigt. Satsar man mer helhjärtat på denna verksamhet genom ett statsbidrag, genom utbildning av familjedaghemsmammor och genom en viss kontroll skulle vi utan tvivel komma ett stort stycke närmare lösningen av frågan om barn tillsynen. Vi skulle därmed kunna slippa ifrån det oerhört trista fenomenet nyckelbarn. Det finns i alla fall en grupp av barn som inte passar på daghem utan av en eller annan anledning finner sig bättre till rätta i en familj. Därför tycker jag att familjedaghemmen verkligen förtjänar en satsning.

Dessutom vore det tillfredsställande om staten kunde medverka till en lösning av problemet hur man skall ta hand om de sjuka barn som inte får vara i ett daghem. I en del kommuner har försök gjorts med barnsamariter som får beredskapsersättning. Detta förefaller att vara en lycklig och realistisk lösning, och man skulle önska en något större stimulans av den verksamheten.

Jag tror inte alls att det finns fog för den misstanke som har kommit till uttryck i pressen, att kommunerna skulle underlåta att bygga ut barndaghemmen om de nu får ett statsbidrag till familjedaghemmen. Det vore väl ändå att underkänna kommunalmännens och

Statsverkspropositionen m. m.

kommunalkvinnornas sunda ekonomiska förstånd, eftersom detta måste vara en betydligt billigare form av barntillsyn.

Men låt mig ta upp ännu en sida av samhällets plikter gentemot barnen. Det har under den senaste tiden inträffat fall av barnmisshandel som verkligen upprört hela svenska folket. Kringen det senaste fallet, då en 2 1/2-årig liten flicka misshandlades till döds av sin mor har diskussionen varit brinnande för att finna något ytterligare skydd för barnen gentemot deras föräldrar. Jag tror visst att en allmän upplysningskampanj till alla dem som har med barn att göra — barnavårdsmän, barnavårdsnämnder, lärare, läkare etc. — för att få dem att anmäla fall där tecken tyder på att barnen är utsatta för misshandel kan ha sin effekt, åtminstone hoppas man det. Men jag är inte alldeles säker på att man kan nöja sig med det. Det finns grannar som inte vill »lägga sig i», det finns lärare som inte orkar och inte heller vill hålla på med undersökningar, och det finns läkare som anser sig ha annat att sköta. I många fall tror jag att det är direkt brist på fantasi att föreställa sig hur ett litet barn kan ha det, utsatt för vuxna människors aggressivitet och ibland för deras sjukliga instinkter eller kanske bara för deras temperamentsutbrott som hindrar att vi tillförsäkrar barnen ett säkrare skydd.

Jag tror inte alls att det finns någon patentlösning. Men så mycket kan vi väl ändå göra att vi vägrar godta aga i hemmet som tillåten enligt föräldrabalken. Det sägs att förbud mot aga i hemmet är ogenomförbart därför att kontroll är omöjlig att genomföra. Det må så vara. Men så långt kan vi väl ändå sträcka oss att inte genom den formulering som 3 § i 6 kap. av föräldrabalken nu har inge föräldrar den föreställningen att aga under vissa förhållanden är legaliserad som både lämpligt och tillåtet uppfostringsmedel. Det har gått troll i ord i den här sa-

ken. Vad man menar med aga är ju inte en klatsch på fingrarna utan det är i 90 procent av de fall då det utdelas mer eller mindre en misshandel av barn. Och det kan aldrig höra till de uppfostringsmedel för barnets tillrättavissande som föräldrar någonsin har rätt att tillgripa. Den effekten skulle åtminstone en utmönstring av den s. k. agaparagrafen ha att det i den allmänna opinionen så småningom skulle tränga in att aga inte vid någon ålder eller under några omständigheter kan anses lämpligt. Föräldrar bör inte få lagens sanktion på att de över huvud taget har rätt att slå sina barn. Sönderslagna barn som har fått psykiska men för hela livet har vi mängder av, och de visar sig inte minst på våra uppfostringsanstalter, på våra ungdomsvårdsskolor. Men barn som genom stryk har fostrats till att bli förträffliga personer tror jag knappast att vi har något exempel på. Har de blivit det, har det skett trots att de har fått stryk.

Vidare bör — och det är möjligt att det sker i den broschyr som socialstyrelsen skall dela ut — allmänheten i detalj upplysas om vilka möjligheter som nu finns att vara anonym vid en anmälan om barnmisshandel. Dessa möjligheter är redan nu mer vidsträckta än vad de flesta människor tror, men skyddet för den som anmäler kan enligt min uppfattning göras ännu tätare än det är. Man är så förtvivlat rädd för angiveri, och det är verkligen ingen tilltalande företeelse. Men skall det verkligen vara så svårt att utmönstra de fallen? Mot detta bör vägas de ogrundade misstankarna och allt det lidande som nu försvarslösa barn får utstå därför att ingen vågar anmäla dessa, jag skulle vilja säga inte ansvarslösa föräldrar men kanske missledda föräldrar.

Till detta skulle jag vilja knyta en reflexion över hur litet som görs för att hjälpa föräldrarna i svåra uppfostringsituationer. Vi lägger nu ned åtskilligt på förebyggande mödravård, och vi har fullt klart för oss att den

som blir förälder därmed inte har fått förmågan att på bästa sätt tvätta, mata och byta cellstoff på det lilla liv som anförtrotts henne eller honom, trots kurser och demonstrationer och övningar på spädbarn, vilket det är alldeles utmärkt att man har. Men vad gör vi för att ge föräldrar kunskaper om hur de skall sköta den här lilla själen? Ingenting eller i varje fall mycket obetydligt. Alla föräldrar råkar ju förr eller senare in i mer eller mindre svåra uppfostringsituationer. De flesta vill säkert gärna lösa dem på ett för barnen positivt sätt, men deras bristande kunskaper om hur ett barn reagerar och har rätt att reagera gör dessa föräldrar tafatta, och då tillgriper de i sin tafattighet fullständigt fel metoder. Det blir oftast den för dem själva bekvämaste vägen, ibland handgripligheter, och ibland skjuter de hela problemet ifrån sig. Hur länge skall vi behöva vänta på någon form av föräldraförskolan, någon möjlighet för föräldrar som själva vill få litet kunskaper om hur barn skall hanteras och de rent materiella krav som de har rätt att ställa på föräldrarna?

Det här är verkligen ingen stor reform, och ingen dyr heller. Det är bara en fråga om att vilja och finna ett forum för att sprida föräldrakunskap. Det mest elementära anser jag bör ges i grundskolan, där det bör byggas in i ämnet familjekunskap och vara obligatoriskt. Sedan kan man bygga vidare på den grunden genom en undervisning vid mödra- eller barnavårdscentraler. Försök har i viss omfattning redan gjorts och kan tjäna som föredöme, därför att de varit mycket positiva. Jag är övertygad om att de flesta föräldrar skulle bli lika tacksamma att få denna barnpsykologiska undervisning som de har blivit tacksamma över att få lära sig att ge barnen riktig kost och klä dem vettigt. Det sades en gång då barnavårdscentralerna inrättades, att man ändå aldrig skulle nå de föräldrar, eller de mödrar, som bäst behövde un-

Statsverkspropositionen m. m.

dervisningen där, ty de kom aldrig dit. Men detta har visat sig vara alldeles felaktigt. De mödrar som inte går dit är rena undantagen. Och nu kommer också fäderna med, vilket är alldeles förträffligt.

Ännu en sida av samhällets förpliktelser emot barnen skulle jag vilja ta upp här. Vi genomförde för ett par år sedan ett statligt vårdnadsbidrag till de handikappade barnen. Det visade sig till en början utgå med en restriktivitet som föranledde myndigheterna att ge särskilda anvisningar om att större generositet borde iaktas. Kretsen av de barn, vilkas föräldrar tillerkändes detta statliga vårdbidrag, har säkert vidgats. Men det tycks vara långt ifrån bra på alla håll. Bedömningen av behovet i de enskilda fallen är i hög grad godtyckligt, såvitt jag förstår närmast beroende på att bedömningen ligger i den läkares hand som skall skriva intyget vilket sedan skall följa med till sjukkasen. Han skall skriva intyg om barnets medicinska tillstånd, prognosen och dess status över huvud taget. Det finns fall där bidrag utgått till barn som haft mycket bättre status än barn som inte fått det, beroende på var föräldrarna bor och vem som har handlagt fallet. Så godtyckligt anser jag inte att en reform kan få tillämpas i framtiden. Det måste finnas möjligheter för föräldrar till sådana barn att få fallen pröva i en central instans där man kan göra jämförelser bättre än den enskilde läkaren kan och man tar mer hänsyn till sociala och humanitära omständigheter.

Jag har fått så många exempel på hur godtycket florerar på just det här vårdområdet och så många instämmanden från social expertis i föräldrarnas klagan att problemet inte kan viftas bort. Det måste vara fel någonstans.

Det finns förresten en annan lucka när det gäller just föräldrarnas ekonomiska möjligheter att ta vård om dessa annorlunda barn. Vi har ju en bestämmelse som säger att barn som vis-

Statsverkspropositionen m. m.

tas på anstalt så kontinuerligt att de går i skolan där inte får det vårdnadsbidrag som de barn som sköts hemma får, och det är ju i stort sett alldeles riktigt. Men ofta — och det är ju en välgärning för barnen som vistas på anstalt att få komma hem till föräldrarna — blir det mycket dryga utgifter för hemmet och föräldrarna, om de tar emot dessa barn hemma under några månader. De får icke några ekonomiska bidrag till detta. Jag tror att detta är ett hål i lagen som måste täppas till.

Till slut, herr talman, skulle jag vilja uttrycka min tillfredsställelse över en passus i statsverkspropositionen, där man föreslår att starta en hälsokontroll för unga kvinnor — kvinnor i 20-årsåldern — främst för att kunna konstatera om de har cancer eller inte. Jag tror att denna hälsokontroll kommer att bli av stor betydelse. Min tillfredsställelse är så mycket större som jag för fem år sedan var med om att föreslå en dylik hälsokontroll. Då fanns det emellertid icke tillräcklig majoritet i riksdagen för saken. Det sades bero på att det inte fanns några läkare på den tiden. Jag förmodar att det inte finns så mycket fler läkare nu, men ändå tycker jag att det är ytterst tillfredsställande om man startar en sådan hälsokontroll.

Jag ber, herr talman, att få förena mig med övriga talare i yrkandet om remiss av statsverkspropositionen till vederbörande utskott.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Med det allmänna tillstånd att tala om vilket ämne som helst som herr talmannen givit skall jag tillåta mig att beröra ett par utrikespolitiska frågor som genom uttalanden i fjolårets offentliga debatt fått en viss allmänpolitisk anstrykning.

Jag syftar, herr talman, på herr Palmes Gävletal om de amerikanska insatserna i Vietnam och på utrikesministerns uttalande i andra kammaren i de-

cember om Sydafrika som ett hot mot freden. Jag erinrar i detta sammanhang också om meddelandet i Konungens tal vid riksdagens öppnande att Sverige har avbrutit varuutbytet med Rhodesia.

Som skäl för att inte tillgripa ekonomiska sanktioner även mot Sydafrikanska unionen anförde utrikesministern i december tveksamhet mot sanktioner som enda medel för fredlig lösning av motsättningarna i den inhemska raskonflikten i Sydafrika ävensom hänsynen till Englands motvilja mot sanktioner mot unionen.

Det kan dock svårigen bestridas att steg tagits under fjolåret under aktiv svensk medverkan, varigenom utvecklingen bragts närmare ett stadium som möjligen kan bli kritiskt. Från utsagan att förhållandena i Sydafrika »allvarligt stör internationell fred och säkerhet» karakteriseras förhållandena numera som »hot mot freden» och sanktioner tillämpas mot en del av södra Afrika — Rhodesia. I förlängningen inger detta perspektiv onekligen stor oro.

Den svenska rekommendationen till underhandlingar mellan alla stridande parter i Vietnam har, som känt är, motsvarats av enträgna försök från amerikanskt håll att få till stånd fredsöverläggningar, varvid förutsatts att amerikanska trupper kvarstannar i Sydvietnam. Tyvärr är det, liksom i Sydafrika, i Vietnam fråga även om en raskonflikt, ehuru mellan gula och vita. De gulas krav är fullt klart: de vita måste bort. Fred i Vietnam synes därför innebära stor risk för upprepning av händelserna vid Nordvietnams bildande när de franska trupperna drogs bort. En fred med sådana utsikter är på intet sätt enligt min mening en lösning av de internationella problemen eller ens en förminskning därav. Nya problem torde dessutom, med eventuell frontförflyttning, tämligen omgående uppträda. Jag kan därför inte se annat än att västsidans positioner enbart skulle försvagas, om Sydvietnam prisgaves, med

snarast ökade risker för världsfreden i släptåg.

Den lojalitet jag känner mot tanken på enigt uppträdande i de utrikespolitiska frågorna får dock icke fördölja att bedömningarna av vad som sker och eftersträvas utomlands också kan vara andra än de som framförs genom högröstat tal i vårt land. Min tanke är den att fortsatt svenskt uppträdande i de internationella sammanhangen nu bör mer uppmärksamma oss närallgande problem och iakttaga större återhållsamhet och försiktighet än som visats under det gångna året. Utrikesledningens strävan har förvisso varit att tjäna fredens sak. Det goda syftet är dock tyvärr ingen garanti för gott resultat.

Herr talman! Att jag framför dessa utrikespolitiska tankar i en debatt där det är naturligt att tala ekonomi beror även på att vissa viktiga ekonomiska realiteter är intimt förbundna med den utrikespolitiska utvecklingen. Vårt lands sanktioner mot Rhodesia gäller det område som tidigare gick under namnet Sydrhodesia — det tidigare Nordrhodesia åter är nu Zambia, ett område som inte längre leds av de vita, utan överlämnats till den svarta befolkningen. Där är det s. k. afrikanska kopparbältet till stor del beläget. Det ligger i omedelbar närhet av det Rhodesia som, drivet till desperation, skulle kunna allvarligt skada just Västereuropas kopparförsörjning. Nyligen har denna träffats av en 25-procentig nedskärning av den amerikanska kopparexporten till Europa bl. a. som följd av att Vietnamkriget starkt ökat kopparförbrukningen. Farhågorna för ny oro i kopparbältet har gjort att kopparpriset nu är mer än dubbelt så högt som för två år sedan. För den svenska industrien, som i så hög grad är uppbyggd med elektriciteten som bas, ger enbart denna prisstegring en merkostnad av bortåt en kvarts miljard kronor för helt år räknat, vilken belastar bytesbalansen. De möjligheter som vi kan ha i vårt land att förbättra vår inhemska kop-

Statsverkspropositionen m. m.

parförsörjning och som handelsministern berör i statsverkspropositionen skall därför prövas med sikte på att finna bästa möjliga organisatoriska och affärsmässiga former.

Som illustration till vanskligheterna med sydafrikapolitiken må detta exempel räcka. Det räcker också en liten bit som förklaring till underskottet i bytesbalansen.

I den ekonomiska diskussionen har framskyttat möjligheten av en snar konjunkturomsvängning. Även finansministern har givit uttryck åt sådana tankar. Förklaringen skulle ligga på det utrikespolitiska fältet, nämligen fred i Vietnam: lika väl som kriget i Vietnam haft vissa konjunkturhöjande verkningar kan dess eventuella slut ha dämpande verkningar. Dessa kan dock knappast bli annat än av snabbt övergående och därtill ytlig natur, hur än den politiska utvecklingen efter en fred gestaltar sig. För egen del kan jag inte finna att en spekulation av detta slag bör influera bedömningen av vår ekonomi för det kommande året — därtill är den alltför oviss.

Mot den bakgrund jag här sökt teckna skall jag säga några ord också om finansplanen. Då så mycket redan sagts därom, skall jag så här i debattens slutskede begränsa mig till några punkter — det finns ju tillfälle att återkomma till de flesta frågorna i fortsättningen.

Låt mig emellertid framhålla att det är en annan ton i årets finansplan än i varje fall de tre senaste, som jag haft tillfälle att studera här i kammaren. Framför allt är målsättningarna andra. Det är, som alla vet, den försämrade bytesbalansen som förmått herr Sträng att byta kostym. Jag kan självfallet inte annat än glädja mig åt att han gjort det och att han med sedvanlig energi förfäktar att just den kostym han bär för tillfället passar honom bättre än varje annan kostym.

Jag har ju själv vid flera tillfällen hävdad att vi som första målsättning borde sätta balans i utrikeshandeln

Statsverkspropositionen m. m.

och som andra stabilitet i den inre ekonomin, d. v. s. priser och löner. Självfallet har jag inte mäktat att genomdriva min vilja.

När herr Sträng däremot sent omsider blivit medveten om klädbytet lämplighet är han också mannen att genomföra det, och inte bara på sig själv — han är t. o. m. så stark att han kan dra tagelskjortan över *våra* huvuden. Ja, intet synes honom oöverkomligt. Själv har jag ett första mål och ett andra mål för den ekonomiska politiken. Herr Sträng har två primära mål: jämvikt i utrikeshandeln på sid. 23 och nedbringande av efterfrågeökningen i landet på sid. 25 i finansplanen. Med en sådan överdängare i ekonomiskpolitisk målsättning är det givetvis svårt för mig att konkurrera. Jag skall därför, herr talman, övergå till att tala om någonting annat.

Kammarens ledamöter känner till att jag har pläderat för ett samråd i syfte att stabilisera löner och priser med regeringen som initiativtagare. Herr Sträng vill inte vara med därom, under åberopande av tidigare tråkiga erfarenheter. Herr Sträng medgav dock i går i andra kammaren att man år 1943 hade haft framgång med en sådan aktion och att herr Sträng själv hade del i ansvaret den gången. Då var det emellertid krig, och det är det inte nu.

Jag förstår på sätt och vis herr Strängs tvekan. Det är sämre med ett samråd som urartar i allmänt gräl än inget samråd alls. Just av den anledningen krävs det en noggrann förberedelse. Det fordras en teknisk utredning i förväg, såsom riksbanksfullmäktige begärt. Det är inte en chockverkan vi skall ha utan en genomlysning av problemet. Riksbanksfullmäktiges förslag till teknisk utredning är det vettigaste som jag såsom ekonomisk tekniker funnit i hela denna debatt om våra inkomster.

Jag skall inte argumentera mer om den saken nu, eftersom vi torde få anledning återkomma till frågan. Jag skall

bara be att få hänvisa till upplysningen på sid. 27 i nationalbudgeten, att timförtjänsterna inom industrien i USA under tiden 1960—1964 steg med 2,9 procent om året och konsumentpriserna med 1,2 procent, samt vidare att löneavtalen som slutits under år 1965 anses ligga inom ramen av en lönestegring om 3,2 procent — det av administrationen godkända talet.

Får jag helt stillsamt fråga: Vad är det som gör att lönestegringen i vårt land måste ligga två à tre gånger så högt som i USA likaväl som prisstegringen gör det? Är det för att de är rikare än vi eller är det för att de är fattigare? Är det för att de har krig eller är det för att vi har fred? Administrationens anvisning accepteras där, men det skulle den inte göra här. Finns det något svar, herr Sträng, något allvarligt och uppriktigt menat svar?

Herr Sträng gör också en annan utflykt på den internationella ekonomiens fält med vissa uttalanden om guldets roll, vilka man i USA knappast kan känna sig upplyftad av — till den saken skall jag återkomma i annat sammanhang. Det räcker i dag med att säga att jag inte är enig med herr Sträng.

Hans excellens statsministern gjorde i går en exposé över alla regeringens insatser till folkets fromma. Jag dristar mig inte att ta munnen så full, men något må jag väl också säga om våra små insatser i samhällsarbetet.

I fjol tog vi upp till granskning den svenska atomenergipolitiken. Det var en hård kamp mot regeringen då. I år har regeringen medgivit det berättigade i vårt krav på omprövning av denna politik och utlovat en utredning såsom vi begärde i fjol. Vi är glada och tacksamma därför och vi skall fortsätta vår granskning av atompolitiken såsom den nu presenteras.

Lokaliseringpolitiken har stötts av samtliga partier. När det gäller effekten av denna politik vitsordar inrikesministern värdet av de insatser som enskilt näringsliv, stora likaväl som små

företag, gjort och gör för att skapa systerföretagstillfällen. Därmed ges också stöd åt den del av Norrland som lider mest av arbetslöshet. Vi skall även på detta område med konkreta förslag försöka upphjälpa situationen i Norrland.

Den kommunala skatteutjämning som statsministern också prisade, fick sin slutliga och bättre utformning genom oppositionens och några enskilda socialdemokraters insatser därvid regeringen tvangs att ge skatteutjämning även åt skogs- och avfolkningskommunerna efter svenska gränsen i Dalarna och Värmland. Även om det blev något dyrare än regeringens förslag var det endast en gård av rättvisa mot dessa kommuners människor.

Jag vill, herr talman, sluta med mitt praetera censeo att nationalbudgeten bör utskottsbehandlas. Jag ber att få yrka på remiss.

Herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Jag har inte för avsikt att ta upp en utrikespolitisk debatt i anslutning till herr Åkerlunds anförande där han inledningsvis berörde vissa sådana problem. Jag skulle bara kort vilja erinra om problemet Rhodesia. Det är ju en internationell angelägenhet där FN har fattat beslut som vi följer enligt de givna rekommendationerna.

Herr Åkerlund berörde också det område som kanske mest intresserar mig och som uppkallat mig, nämligen lokaliseringspolitiken, vilket spörsmål ett par tidigare talare i den här debatten också har tagit upp — herr Torsten Andersson ställde några frågor och ytterligare andra talare tangerade problemet.

När herr Åkerlund säger att lokaliseringspolitiken har vunnit gehör inom det enskilda näringslivet så vill jag understryka att detta är en förutsättning för lokaliseringspolitiken. Det är till de enskilda företagen som vi har att vända oss. Kan vi stimulera dem i deras lokaliseringsval så har vi därmed

Statsverkspropositionen m. m.

möjligheter att åstadkomma ett resultat. Vi skall naturligtvis utöver detta — och det har jag sagt många gånger tidigare — gå längre i våra funderingar. Det blir då fråga om statliga och kommunala företags lokalisering, beträffande vilka vi naturligtvis har lättare att påverka själva lokaliseringsvalet. Men det är ju mycket vidlyftiga frågor, och det har ju i första hand blivit de enskilda företagens lokalisering som har fått den hittills mest avgörande betydelsen.

Utöver detta skulle jag vilja säga, att när vi tar kontakt med företagen, är det klart att vi inte bara har att rätta oss efter deras lokaliseringsönskemål — valet av plats — utan också att fundera litet över deras önskemål i andra avseenden. Om de säger att de stöd, de former för bistånd som vi lämnar dem, inte är tillräckliga eller om de begär sådana i annan form, får vi naturligtvis lov att fundera över det.

Därmed kommer jag snabbt över till investeringsfondsmedlens användning. Visserligen föreslog vi riksdagen att den speciella form, som vi hade för investeringsfondsmedlens användning i lokaliseringspolitiskt syfte, skulle upphöra. Men vi begärde inte någon ändring i den ursprungliga status för investeringsfondsmedlens användning som också medgav att de skulle kunna användas i ett högkonjunkturläge, där kriterierna exportindustri och sysselsättningsbesvärligheter i vissa områden fanns. Om man kunde finna en kombination mellan dessa två kriterier, så kunde också investeringsfondsmedlen användas i ett, som jag nämnde, högkonjunkturläge.

Det har då visat sig att en rad stora industrier i Mellansverige har ansett att förutsättningen för att de skulle vara med om att bygga upp filialföretag inom stödområdena skulle vara att de får ta i anspråk investeringsfondsmedel, dels för lokalisering och dels för utbyggnad av sin verksamhet vid om jag får kalla det moderföretaget. Jag

Statsverkspropositionen m. m.

kan därvid nämna företag som Volvo, ASEA, L. M. Ericsson, Scania Vabis, Hallstahammarindustrien o. s. v. Regeringen är då nödsakad att göra en avvägning. Å ena sidan har vi den olägenhet som kan ligga i att ta i anspråk investeringsmedel i ett redan på förhand hett område med full sysselsättning och en kraftig expansion. Det andra problemet är självfallet hur dessa medel kommer att användas och vilka resultat de ger inom det aktuella området. Vi har därvid självfallet att ta hänsyn till om investeringsfondsmedlen i dessa områden skall användas till en rationalisering av verksamheten som kan innebära en väsentlig produktivitetökning utan att därför kräva mycken ny personal. Då befrämjar det ju hela vår ekonomi. Därefter har vi självfallet — och det är kanske det viktigaste i sammanhanget — att väga mellan den eventuella olägenheten och den lokalisering som kan komma till stånd. Av de erfarenheter vi nu har av en aktiv lokaliseringspolitik har det varit utomordentligt svårt att med lokaliseringssmedel i form av bidrag och lån få företag till framför allt det övre Norrland och speciellt Norrbotten. Å andra sidan har flera stora företag kunnat intresseras också för norrbottenlokalisering. Nämnas kan de lokaliseringar som L. M. Ericsson bestämt sig för i Piteå, Scania Vabis i Luleå, Bulten, Hallstahammar i Kalix samt ASEA:s preliminärt angivna lokalisering i Piteå.

Det är alltså en rad betydelsefulla lokaliseringar, som gjorts i samarbete med utomordentligt stabila företag. Det är också relativt omfattande lokaliseringar: ASEA:s i Piteå kommer att omfatta 275—300 anställda, Hallstahammar i Kalix ungefär 200, Scania Vabis till att börja med omkring 250 och L. M. Ericsson i Piteå upp till ungefär 200.

Jag tror att vi alla känner en tillfredsställelse över dessa lokaliseringssåtgärder. Det har på något håll sagts att man kan befara att de stora företa-

gen här bygger upp ett slags sekunda företag, som i ett åtstramningsläge blir de första som kommer att slås ut. Jag tror inte det är så, ty de stora företagen har ju att bedöma det företagsmässiga i sin lokalisering, och vi har kunnat konstatera att man lägger upp dessa filialer som integrerande delar av den totala verksamheten. Scania Vabis är ett utomordentligt exempel. Om jag inte misstar mig har man för avsikt att i Luleå bygga upp en stålpress för att få balkar till lastbilarna — vi har här i kammaren en sakkunnig på detta område som kanske kan bekräfta just det här — och där man tar utgångsmaterialet ifrån Norrbottens järnverk, vilket är ytterligare ett plus ur lokaliseringsspolitisk synpunkt.

Jag vill framhålla att det har varit ett utomordentligt gott samarbete och goda kontakter med näringslivet i fråga om de lokaliseringssåtgärder som vidtagits både med hjälp av de biståndsmedel vi har för lokaliseringsspolitiken och med användning av investeringsfonderna.

Jag skulle naturligtvis härutöver kunna berätta om alla de investeringar som skett med i anspråktagande av investeringsfondsmedel. Vi har t. ex. lokaliseringarna i norra Bohuslän. Facit i Strömstad har begärt och fått tillstånd att bygga en industri i Tanum för 100 anställda. Vi har Arvika, två industrier, Volvos 150 man och Bolinder-Munk-tell 250 man. Jag skulle kunna anföra ytterligare några sådana exempel. Jag tror, ärade kammarledamöter, att det jag nu sagt kan komplettera vad som står i statsverkspropositionen i dessa frågor.

Det är för tidigt att dra några slutsatser av den aktiva lokaliseringsspolitiken, eftersom den bara har pågått något halvår, men jag tror ändå vi vågar säga, att den har fått ett positivt mottagande. Den har vunnit förståelse inom näringslivet och också uppfattats av kommuner och län, där man har det besvärligt, som ett utomordentligt posi-

Statsverkspropositionen m. m.

tivt inslag. Mycket mer skall och kan självfallet göras, men redan i starten har lokaliseringspolitiken mött en förståelse, som vi hälsar med den allra största tillfredsställelse. Jag tror att vi kort och gott kan säga att fjolårets utveckling i allmänhet bekräftar nödvändigheten av den aktiva lokaliseringspolitiken. Urbaniseringsprocessen fortgår. Omflyttning av människor från landsbygden till tätorter går i lika strida strömmar som tidigare, ja kanske något tätare under 1965 än under tidigare år. Omflyttningen av människor från de norra landsdelarna ner mot de södra har haft en betydande omfattning också under 1965. Även om vi avläser vissa mera gynnsamma befolkningsstatistiska tal i vissa län med en liten förhoppning om att vi kanske är på väg mot en önskvärd stabilisering, ger oss detta endast ytterligare sporrar till aktivitet i vår lokaliseringspolitik. Jag tror också att vi fått bekräftelse på hur nödvändigt det är att försöka bygga upp företag, som har verkligt goda förutsättningar att bestå och som ur företagsekonomiska och allmänna synpunkter är berättigade företag, så långt man nu kan göra en bedömning.

Vi kan väl också dra den slutsatsen av verksamheten, att företagens lokalisering i huvudsak går mot de stora centralorterna eller industriregionerna. Där vill jag understryka, ty jag har förstått att herr Andersson har tagit upp det i debatten, att man nu verkligen kan tala om regioner och inte behöver tala så mycket om orter. Företagen kan lokaliseras på två-tre mils avstånd från en huvudort, om man är inom en region där man hämtar den gemensamma servicen — det har vi ju gett uttryck för tidigare. Jag har bara velat understryka att den erfarenhet vi nu har bekräftar just detta. Men vi skall inte bortse ifrån att nya problem anmäler sig.

Urbaniseringsprocessens fortgång betyder ju att vi får en allt glesare landsbygd, glesbygdsp Problemen anmäler sig med än större styrka än de kanske

någonsin gjort och vi ställer alla oss frågan: Hur går det med de människor som blir kvar? Och nästa fråga blir då självfallet: Vad skall vi göra för dem? De har rätt att göra anspråk på samhällets bistånd i lika hög grad som andra. Vi kan säga att en del görs; skatteutjämning är ett led i denna utveckling. Skatteutjämningen betyder mycket för en rad av landsbygdskommuner, inte minst i norr. Det ger dem förutsättningar att klara socialvård, undervisning och en rad andra ting bättre än de eljest skulle kunna. Vi kan säga att även på kommunikationsområdet kan en del göras och har gjorts, inom socialvårdsområdet likaså, men vi kan ändå inte bortse ifrån att en rad utav ytterligare problem anmäler sig. Där ställer människorna i dessa bygder sig frågan: Får vi någon hjälp och hur kommer vi att få denna hjälp, när våra affärer flyttar, när vi får längre avstånd till butiker, till servicen? Hur skall det då gå för oss?

Ja, här är det nödvändigt att vi snabbt försöker att bilda oss en uppfattning om vad det är som håller på att ske. Det kan göras och bör göras utredningar i planeringsrådets regi i de olika länen, där man tar upp frågor om sjukvård, provinsialläkarväsendet, om transporter, butikerna o. s. v. Men inte enbart det räcker, utan frågan blir sedan, om här visar sig uppenbara brister, är vi då beredda att göra vad som krävs för att tillhandahålla en rimlig service. Och det menar jag måste bli nästa led i det här utredningsarbetet och de överväganden som skall ske.

Jag vill gärna framhålla att i den lokaliseringsberedning, som är tillsatt, har glesbygdsp Problemen getts den högsta prioritet bland de expertutredningar som igångsatts genom denna berednings försorg. Det är klart att en utredning om glesbygdsp Problemen som tillkommit på centralt håll får ju mera generell karaktär — utredarna kan inte alltid undersöka de konkreta serviceförhållandena inom varje kommun-

Statsverkspropositionen m. m.

block, men de har möjligheter att samla in material också ifrån de regionala utredningar som pågår. Arbetet har anförtrotts åt professorn i geografi med samhällsplanering vid Umeå universitet, professor Bylund, som leder det fortsatta forskningsarbetet. Han har inlett samarbete med planeringsorganen i de fyra nordligaste länen för att diskutera hur undersökningen skall läggas upp. Man planerar vidare från denna utrednings sida att knyta några kommunalmän från glesbygdskblock till sig för utredningsarbetet. Därmed har jag velat meddela kammaren, att det arbete, som man har efterfrågat i riksdagen tidigare, är på gång dels centralt och dels enligt våra rekommendationer i planeringsrådet. Också där tar man upp motsvarande arbete så skyndsamt som möjligt. Här kan vi komma att ställas inför frågor på det sociala området: Vad skall vi kunna göra? Hur skall vi kunna bistå kommunerna? Då får vi komma med förslag om detta.

Herr talman! Jag skall inte vidare uppehålla mig vid det. Jag skall bara komplettera den här bilden med att säga att det andra som är föremål för utredning och som har hög prioritet är en motpol till glesbygdsp Problemen, nämligen storstadsproblemen. Vi har tillsatt en expertgrupp för att utreda storstaden som funktionsenhet och miljö samt en rad andra problem. Jag skulle vilja säga att jag tror att vi bör vara på det klara med att från storstadsregionerna anmäler man nu lokaliseringsproblem, inte minst från Stockholm, där en rad industrier flyttat ut. Det är möjligt att vi får försöka finna en nyans i diskussionen och diskutera vad som händer med administration, kommersiella institutioner o. s. v. o. s. v.

Men för att nu komma till det problem som herr Torsten Andersson tog upp skulle jag direkt vilja knyta an till mitt tidigare resonemang. Hur skall en bygd, som nu ligger utanför stödområ-

det, kunna komma in i stödområdet, bli delaktig av stödområdets förmåner, om jag får uttrycka det så? Detta är en stor och väsentlig fråga som det finns anledning att redan nu börja fundera över. Vi kan säga att detta tillhör övervägandena kring den försöksverksamhet som nu pågår och om vad som skall ske efter den, men jag håller med herr Torsten Andersson om att vi redan nu ställs inför problem i bygder utanför stödområdet. Vi har redan uppvaktats från städer i södra Sverige, där det finns betydande problem. Statliga företag och institutioner flyttas, och det sker en betydande befolkningsminskning. Från dessa orters sida ifrågasättes om det inte är riktigt att de skall få del av lokaliseringsbistånd, och jag har för min del sagt att i princip är detta riktigt.

Herr Torsten Andersson har berört Borås-trakten, där textilindustrierna haft svårigheter. Jag skulle vilja säga att detta är ett strukturproblem. Vi har haft strukturproblem, vi har sådana och vi kommer att ha dem också i framtiden. Vi är medvetna om att det måste ske omställningar i skilda näringsgrenar. Jag har tidigare i denna kammare givit uttryck för uppfattningen att det är nödvändigt att vi kommer före i tiden med utredningar om skilda strukturproblem inom näringslivet, helst i så god tid att vi, när problemen blir akuta kan möta dem med en aktiv näringspolitik. Därför skulle jag vilja säga som svar på den fråga herr Torsten Andersson ställde, att jag tror att det är nödvändigt att man i planeringsrådet tar upp de här frågorna, gör utredningar om särskilda områdens problem inom länen, särskilda näringsgrenars speciella problem, utvecklingstendenser o. s. v. Kommer man till resultatet att det sker en naturlig rationalisering inom ett verksamhetsområde, där man kan förvänta sig nedläggande av företag och friställning av arbetskraft, så har man anledning att åberopa dessa omständigheter som skäl för en framställan om ett eventuellt lokalise-

Statsverkspropositionen m. m.

ringsbistånd. Inträffar det någonting katastrofalt — jag tänker då närmast på ett sådant fall som Oskarshamn — så kan man, för att tala med arbetsmarknadsgeneralen, förklara orten för »öppen stad», om uttrycket tillåtes, d. v. s. en ort där de lokaliseringpolitiska insatserna omedelbart skall kunna sättas in. Jag tror alltså att här har planeringsråden i första hand en utomordentligt stor uppgift. Jag skulle vilja vidga perspektivet genom att säga att detta är ett allmänt strukturpolitiskt problem, där vi inte får begränsa vår diskussion till vad som är lokaliseringspolitik och arbetsmarknads politik och på så sätt skilja dem från varandra. Vi skall i stället säga att båda dessa områden ingår som del i våra överväganden om en aktiv näringspolitik. Genom den frågeställning som herr Torsten Andersson tagit upp tangerar vi den aktiva, långsiktiga näringspolitiken, som vi får tillgripa på det sätt som jag har talat om, både lokalt och centralt. Man kan också tänka sig att centralt ta upp överväganden med enskilda näringsgrenar. Det har skett i planeringsråden efter överenskommelse med näringslivet, t. ex. i den utredning som gäller skogsindustrien.

Till de mer direkta frågor som herr Torsten Andersson ytterligare ställt hör problemet om lokaliseringsmedlens användning, och framför allt vilka belopp som skall stå till förfogande för denna verksamhet. Då skulle jag vilja erinra om att riksdagen beslutade att 800 miljoner kronor skulle vara den totala ramen för en femårsperiod. Utslaget på fem år är det då 100 miljoner som lån och 60 miljoner i form av bidrag som får utgå årligen. Arbetsmarknadsstyrelsen har i sina petita gjort en framställan, i vilken sägs att enligt styrelsens uppfattning torde 160 miljoner kronor per år ej räcka till för de närmaste två åren om alla realistiska önskemål om lokaliseringstöd skall kunna bli tillgodosedda.

Hur skall vi då gå till väga? Skall vi

begära en vidgning av den totala ramen på 800 miljoner kronor som riksdagen beslutade om i fjol, eller skall vi begära ett tillägg för 1965/66 och eventuellt ytterligare tillägg för 1966/67? Ingen kan i dag säga hur mycket pengar vi har behov av 1965/66 eller 1966/67. Tillströmningen av ansökningar är naturligtvis avgörande för medelsbehovet. Man kan få en viss ledning av den faktiska förbrukningen under de sex å sju månader som verksamheten har pågått. Förbrukningen per månad ligger vid omkring 6 miljoner kronor i bidrag och omkring 10 miljoner kronor i form av lån. Detta är ungefärligen den takt vi orkar med i länsorganen, i arbetsmarknadsstyrelsen och i Kungl. Maj:ts kansli att ta emot ansökningar, överväga dem, utreda dem ytterligare om det behövs, förhandla med företag och fatta beslut samt verkställa besluten. Om detta skulle vara den ungefärliga takt som vi kan hålla under de första åren, då ligger det snubblande nära att säga: Låt oss höja ramen för bidrag och lån till ungefär den här omfattningen. Skulle det bli mer, låt oss då öka beloppet, låt oss inte låsa oss för någon fast ram. Därför begär vi i vårt förslag att få ett bemyndigande att — utan att låsa fast oss vid en exakt ram för bidrag och lån — gå utöver de 160 miljonerna, för att ta den totala siffran, och anpassa oss till vad som kan komma att bli nödvändigt. Jag tror att vi då kommer att hålla oss i runt tal kring 200 miljoner kronor under innevarande budgetår. Ur alla synpunkter skulle detta vara det mest tillfredsställande. Någon kan säga: Höj till 160—180 miljoner eller höj till 200 miljoner. Men ingen av oss kan säga om det är 180 eller 200 miljoner som är det riktiga. Vi måste ha en viss rörelsefrihet.

Vi har i vår skrivning mycket starkt understrukit nödvändigheten av en noggrann och hårdför granskning. Företagen måste vara berättigade ur företagsekonomisk synpunkt, möjligheter att förhandla om bidragens storlek måste ock-

Statsverkspropositionen m. m.

så finnas, o. s. v. Låt oss fortsätta den verksamhet som igångsatts och som vi alltså har viss erfarenhet av, och låt oss bevilja medel i ungefärligen den takt och den omfattning verksamheten haft under de senaste månaderna.

Jag skulle till detta bara vilja lägga en sak. Sedan man fattat beslut kommer ju inte företagen omedelbart och säger att de behöver pengar. En del av lokaliseringsprojekten är mycket omfattande och kommer kanske inte i gång förrän nästa budgetår. Utbetalningarna görs alltså inte förrän relativt långt fram i tiden. Vi har gjort försök till beräkningar som visar att om man under det här budgetåret beslutar projekt för i runt tal 200 miljoner så kommer kanske utbetalningarna att stanna vid 110 miljoner. Under sådana förhållanden är det klart att vi måste ha riksdagens tillstånd att nästa år göra de utbetalningar som inte kommit till stånd under det här budgetåret. Vi vill naturligtvis inte bli av med pengarna — man får inte säga att 260 miljoner *skall* förbrukas under detta år, sker inte det försvinner pengarna. Självfallet ligger detta i linje med att vi betraktar de 800 miljonerna som den ram inom vilken vi till att börja med skall arbeta.

Jag har därmed, herr talman, försökt besvara de frågor, som herr Torsten Andersson tagit upp, och i anslutning till det göra några reflexioner. Jag ber att få stanna vid det.

Herr **ANDERSSON, TORSTEN**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få framföra ett tack till inrikesministern för hans vänlighet att ta upp dessa problem till belysning — jag kanske till och med kan utsträcka min tacksamhet så långt att jag säger, att jag är tillfreds med beskedet.

Att jag ställde frågan om medelstilldelningen beror helt enkelt på att man möjligen i sina sämre stunder kunde befara att regeringen skulle använda

möjligheten — när någon medelsram inte var fastställd — att strama åt verksamheten och sålunda beskära möjligheterna till en fortsättning. Jag tror att inrikesministerns besked på den punkten är tillfredsställande. Han har tydligen den inställningen att verksamheten skall fortgå i samma omfattning som hittills; man avser inte att komma till något slags stopp utan vill söka få en smidig övergång från budgetår till budgetår. Pengarna skall komma till användning när de behövs, och i sista omgången tänker man begära de ytterligare anslag som kan komma i fråga.

Jag har ingenting att invända mot inrikesministerns resonemang om investeringsmedlen. Bland allmänheten finns som bekant den uppfattningen att regeringen har varit alltför generös när det gäller investeringsfondsmedlens användning på företagens huvudort men nöjt sig med en liten dusör åt den lokaliseringsort som varit aktuell. Ingen invändning kan göras mot inrikesministerns resonemang, när han säger att förutsättningen för sådana mera betydande investeringar på företagens huvudort är att man kan rationalisera produktionsprocessen och utvinna mer utan att behöva ta ytterligare arbetskraft i anspråk. Den förklaringen måste, som jag ser det, vara helt tillfyllest.

Det finns anledning att uttrycka speciell tillfredsställelse när det gäller vad som sker med dessa pengar framför allt i Norrland. Den fortgående avfolkningen där uppe har ju hela tiden varit ett mycket stort bekymmer. Vi har haft att välja mellan de tre medel som arbetsmarknadspolitiken förfogar över — alltså omflyttning, nylokalisering och utvidgning av befintlig verksamhet samt beredskapsarbeten — och det är att hälsa med mycket stor tillfredsställelse om man i allt större utsträckning kan utnyttja den verkliga praktiska och avgörande åtgärden, nämligen nylokalisering.

Jag vill gärna instämma i inrikesministerns resonemang om möjligheterna

att kunna utvidga lokaliseringsverksamheten till speciella områden som kan ha råkat i svårigheter.

Min fråga var helt föranledd av den förändring som äger rum i min egen hembygd, i Borås-området, där textilindustrin — både textilgrenen och konfektionsgrenen — har betydande svårigheter att kämpa med. Det tar sig uttryck i nedläggning av företag — det har skett i åtskilliga fall — det tar sig uttryck i en nedskärning av antalet anställda och därmed en minskning av produktionen i företagen, och det tar sig uttryck i en utflyttning av företag till utlandet, där omkostnadspåslaget kan beräknas vara mindre. Särskilt det sista är naturligtvis på längre sikt mycket betänkligt, därför att man därigenom berövar den egna bygden sysselsättningsmöjligheter. Det kan möjligen sägas vara ett gott inslag inom det internationella samarbetets ram, men man kan inte blunda för de konsekvenser det kan få på hemmamarknaden.

Det var angeläget att genom ett verkligt auktoritativt uttalande få fastslaget att det är länsråden som på denna punkt i första hand skall vara den aktiva parten. Det har varit värdefullt att det har påpekats att det är där initiativen skall tagas och att det är där som det förberedande arbetet skall utföras; utredningsarbetet skall sedan följas upp centralt.

När lokaliseringsutredningen på sin tid fastställde det område som utgör det norra stödområdet föregicks det av betydande utredningar om områdets allmänna status, ekonomiskt, befolkningsmässigt, företagsmässigt och på annat sätt. Det är alldeles uppenbart att om man kunde fullfölja det arbetet landet över och ständigt hålla denna allmänna status levande vore det mycket värdefullt. Det skulle då vara möjligt att kunna konstatera, när det visar sig erforderligt, att nu är tiden inne då vi måste sätta in åtgärder.

Jag dristade mig i går att säga att den punktverksamhet i hela landet som det

Statsverkspropositionen m. m.

fattade lokaliseringsbeslutet innebär tyvärr lider av den bristen att den i de flesta fall kommer för sent. Man skall sålunda först konstatera en situation då det är lämpligt att sätta in åtgärderna; det kan gälla sådana katastroffall som inrikesministern här har nämnt — i Oskarshamn — men det kan också gälla smärre saker som på längre sikt kan verka nedbrytande. Då finns det anledning befara att dessa åtgärder kommer för sent. En på förhand klokt planlagd utredningsverksamhet som syftar till att ständigt hålla det allmänna läget levande för sig i en bygd tror jag är att föredraga.

Inrikesministerns meddelande om att man inom det centrala beredningsorganet har tagit upp glesbygdens speciella problem var mycket glädjande. Uppenbart är emellertid att man samtidigt måste beakta storstadens speciella problem.

För en gammal inbiten lokaliserare som jag är det inte utan att man känner en viss ilning när man erfar att lokaliseringsproblemen börjar bli aktuella också i storstaden. Vi trodde väl aldrig i början att så skulle bli fallet. Men det gör ju inte problemet mindre, utan tvärtom. Det förhållandet kommer att komplicera hela problemställningen, och det betyder att man måste ha en riksomfattande syn på dessa frågor, kunna väga problemen såväl från glesbygdens som från storstadens synpunkt, om man skall kunna åstadkomma den rättvisa som måste vara en angelägen sak i denna verksamhet.

Herr MAGNUSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ingen anledning att ta upp någon debatt med inrikesministern. Jag tror vi är överens om att den statliga lokaliseringpolitiken är nödvändig. Det har också visat sig att företagen har varit mycket lyhörda för denna form av verksamhet som staten bedriver.

Jag vet att det utanför stödområdet

Statsverkspropositionen m. m.

finns en hel rad platser som är i lika stort behov av stöd som många platser inom stödområdet. Emellertid beslutade riksdagen här enhälligt om att stöd skulle utgå till vissa orter, inom det s. k. norra lokaliseringsområdet, och helt naturligt satte ju befolkningen och kommunalmännen där stor tilltro till detta stöd. Kommunerna planerade för en utbyggnad av industriområdena, man planerade för att ta emot en ökad befolkning och att ge sysselsättning åt dem som var utan arbete inom området. Verksamheten påbörjades, men för de orter, för vilka det sedan blev aktuellt att de skulle utgå ur stödområdet, blev det en kalldusch när lokaliseringsverksamheten på arbetsmarknadsstyrelsens förslag skulle avbrytas.

Vi har under denna debatt fått löfte om att verksamheten skall fortsätta och därför har vi ingenting att erinra emot att den avbrytes, om det skulle visa sig att det verkligen blivit en effektiv framgång med lokaliseringsarbetet, att industriens möjligheter att expandera har ökat och att det finns stora utsikter för ett stabilt läge på arbetsmarknaden och ett differentierat näringsliv som gör det möjligt för dessa orter att leva vidare och utvecklas. Då har vi nått målet, och då finns det ingen anledning för stödområdena att begära mera hjälp genom den statliga lokaliseringen. Utvecklingen kommer att gå vidare, och syftet med lokaliseringspolitiken är nådd.

Vi är överens om detta, och vi är överens om att glesbygderna också på annat sätt skall få den service som de behöver, i fråga om landsvägar och järnvägar. Det är min förhoppning att dessa inte på något sätt skall eftersättas, utan att människorna skall få samma möjligheter inom glesbygdsområdena som inom de mera tätbebyggda områdena.

Herr WALLMARK (h) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom inrikesministern omnämnde det företag, där jag är

sysselsatt, och indirekt även mig, kanske jag har anledning att säga några ord.

Jag skall inte ta upp någon principdiskussion om eventuell användning av investeringsfondsmedlen i fortsättningen — det kanske skulle vara för långt att diskutera det i detta sammanhang. Jag har full förståelse för den utomordentligt svåra avvägning som det måste innebära för regeringen vid dess ställningstaganden.

När det emellertid har sagts, att det eventuellt skulle vara tal om något slags sekunda företag som företagen startar i Norrland, har jag anledning att instämma helt i vad inrikesministern säger. Jag kan i första hand tala med stöd av erfarenhet från mitt eget företag. Vad vi avser att tillverka i Luleå är sådant som vi tidigare importerat från England, och enligt planerna kommer tillverkningen att ske i samarbete med Norrbottens järnverk. Det är sannoligen ingen sekundäforeteelse. Det är ett ytterst seriöst företag det är tal om. Det är — hos oss liksom hos de övriga namngivna företagen — helt integrerat med moderföretaget. Jag kan försäkra att inga av dessa — jag känner samtliga företag väl — förlägger en verksamhet någonstans utan att man har gjort mycket noggranna kalkyler och avvägningar så att man vet att man verkligen har möjlighet att fortsättningsvis bedriva verksamhet. Det finns tvärtom anledning anta att verksamheten i många fall i fortsättningen kommer att öka ytterligare.

Den väg som man kanske annars ville gå — jag vill gärna tillägga det — inom näringslivet numera är att utnyttja specialföretag. Det är en fördel om vi kan finna ett företag som kan förädla vissa delar. Tyvärr finns inte denna finmekaniska tradition i Norrland. Den existerar dessvärre inte. Vi har letat förgäves. Jag vet många andra företag som också gjort det. Vi har absolut ingenting emot att anlita bearbetande företag i anslutning till materialleveran-

törer. Vi kanske kan på lång sikt komma därhän, men det är en lång och besvärlig process, och det lär inte vara så lätt att påverka den i rätt riktning ens med statliga medel.

Hela denna process — alltså utläggning av arbetsuppgifter till underleverantörer ingår i den rationaliserings- och effektiviseringsprocess som är nödvändig, inte minst för svensk exportindustri om den skall klara sig i fortsättningen. Jag återkommer till detta i ett senare anförande.

Får jag bara tillägga en sak. Det måste vara svårt att avväga insatserna i lokaliseringpolitiken. Låt oss ta det fall som inrikesministern nämnde — Oskarshamn — ett katastroffall där statsmakterna ryckte in. Jag besökte Oskarshamn för ett par månader sedan och fann till min häpnad att ett av de större företagen där, som sedan många år mycket intimt samarbetar med vårt eget, gjort en framställning hos länsarbetsnämnden att få importera 600 utlänningar, ty det finns inte arbetskraft att få. Man har utnyttjat all tänkbar tillgänglig arbetskraft inom hela den reseråjong som där existerar.

Jag vill nämna detta som ett exempel på hur svårt det är att göra avvägningen på rätt sätt. Det är utomordentligt lätt att kritisera efteråt, men man får vara försiktig och inte sätta in för stora åtgärder och därmed skapa ett nytt problem.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Den framlagda budgeten syftar ju inte enbart till att täcka statens driftutgifter under det kommande året och de investeringar som måste ske i samhället, utan man vill även genom budgetförslaget på sikt skapa balans i utrikeshandeln. Man vill säkra en hög framstegstakt i vår ekonomi.

Den nyligen publicerade långtidsutredningen har ju ställt vissa prognoser

Statsverkspropositionen m. m.

för framtiden, och det är närmast dem jag tänkte uppehålla mig vid. Många kanske tycker att vi skulle ha nog av dagens problematik och inte så mycket fördjupa oss i framtiden. Men jag tror att det är nödvändigt för alla som har med samhällets utveckling att göra att vi ser oss för, så att vi inte gör felsteg och investeringar, som kanske i stället borde sättas in på andra områden och där kunna tjäna samhället bättre.

Hur ter sig då utvecklingen för de närmaste fem, sex åren? Långtidsutredningen räknar med att bruttonationalprodukten kommer att öka med 4,2 procent årligen. Det är en lägre takt än under de senaste fem åren då öknings-takten varit ungefär 5 procent. Vi har vissa ledningar också beträffande befolkningsökningen. Vi vet att rikets befolkning kommer att öka med i runt tal 370 000 personer fram till 1970. Men det är inte bara folkökningen som sådan som här intresserar, utan också ålderssammansättningen. Vi vet att antalet personer i åldrarna över 65 år kommer att öka med ungefär 150 000 och åldersgruppen 20—30 år med ungefär 200 000. Det är en viktig faktor, eftersom dessa kommer upp i familjebildande åldrar och ställer krav på bostäder och mycket annat. Vi kan även utläsa att födelsetalet kommer att stiga. Ändringen av befolkningssituationen kommer med andra ord att bli sådan, att antalet människor i icke producerande åldrar, alltså under 16 år och över 65 år, kommer att relativt sett öka, medan antalet i de produktiva åldrarna i stort sett blir oförändrat.

Av ökningen av vår bruttonationalprodukt med 4,2 procent räknar långtidsutredningen med att 0,2 procent går åt för att på sikt åstadkomma balans i utrikeshandeln. Vi måste också räkna med att den ökade u-hjälpen kommer att ställa större krav på vår utrikesbalans. Ger vi bidrag till våra behövande bröder utomlands, innebär

Statsverkspropositionen m. m.

det en belastning av vår bytesbalans. Detta bör inte hindra oss att fortsätta med hjälpen, men vi bör ha i tankarna att den har en sådan effekt.

Vi får alltså en årlig ökning av nationalprodukten med ungefär 4 procent att röra oss med. Hur skall den då fördelas mellan investeringar och konsumtion?

Vi vet att det finns olika slag av konsumtion: offentlig och enskild. Långtidsutredningen har kommit fram till att det var de omfattande industriinvesteringarna i början på 1960-talet som givit oss den starka tillväxten i vår nationalprodukt under de senaste fem år. Bristen på arbetskraft kommer också att pressa företagen att rationalisera sin verksamhet, eftersom det är angeläget att arbetskraften tillvaratas på ett riktigt sätt. Vidare behövs industriinvesteringarna inte enbart för att vi skall kunna hålla en hög tillväxttakt, utan också för att vi på sikt skall få bättre balans i vår utrikeshandel.

Vad beträffar investeringarna inom en annan viktig sektor, nämligen bostäderna, sade jag tidigare att befolknings-situationen kommer att medföra en ökad familjebildning på 1970-talet. Det innebär att vi kommer att ställas inför större krav på bostadsbyggande än vi ställs inför i dag. Vi måste också räkna med att många bostäder så att säga går ut ur användningen på grund av att tätorter saneras, att kontoriseringen går hårt fram, särskilt i de större städerna, och att bostäder i glesbygderna inte kan användas när människorna söker sig till tätorterna. Långtidsutredningen har räknat med ett bortfall på bostadssektorn av 20 000 lägenheter om året. Därför är det nödvändigt att vi får ett nettotillskott på åtminstone 70 000—75 000 lägenheter om vi skall klara vår bostadsförsörjning.

Anspråken kommer att bli mycket större än våra tillgångar, men det är ju ingenting nytt att så sker. Detta kommer dock att försvåra avvägningen.

Här har talats om att vägväsendet behöver mera pengar, försvaret har sina krav, liksom sjukvården, hälsovården, industrien o. s. v. Här blir det verkligen fråga om var vi skall satsa investeringsmedlen för att få det bästa utfallet. Här måste riksdagen bestämma avvägningen mellan olika önskemål. Jag tror därför det är riktigt att satsa på industrien, såsom regeringen har gjort, inte bara för att klara balansen i vår utrikeshandel, utan också för att säkra den fortsatta tillväxten. Med tanke på folkomflyttningen och strukturomvandlingen är det lika nödvändigt att vi upprätthåller en hög bostadsproduktion.

Vad så beträffar näringslivets omgestaltning uttalar långtidsutredningen att den nuvarande utvecklingen inom jordbruket och skogsbruket kommer att fortsätta, så att vi får färre sysselsatta i skogen och i jordbruket. För närvarande är ungefär 70 000 människor yrkesverksamma i det svenska skogsbruket, men långtidsutredningen räknar med att antalet år 1980 skall bli 35 000, alltså hälften av det nuvarande antalet. Inom jordbruket uppgår antalet yrkesverksamma i dag till 265 000, men man räknar med att antalet år 1970 kommer att ha minskat till 195 000, alltså med 70 000. Går vi fram till år 1980, minskas antalet yrkesverksamma inom det svenska jordbruket ända ner till 80 000.

Denna utveckling kommer att i vissa fall tillföra oss en del arbetskraft, men vi får komma ihåg att en hel del av dem som är verksamma framför allt inom jordbruket befinner sig i sådana åldrar, att det blir en stor naturlig avgång. Minskningen inom jordbruket och skogsbruket leder alltså inte automatiskt till en nettoökning av arbetskraften på andra områden, särskilt som många befinner sig i så hög ålder att de inte med fördel kan omskolas.

Vidare kommer den offentliga sektorn att ställa stora anspråk på arbetskraft. Jag tänker framför allt på skolväsendet och sjukvården. Man har räk-

Statsverkspropositionen m. m.

nat med att enbart den offentliga sektorn kommer att behöva 90 000 fler personer fram till 1970.

Om vi sedan går över till konsumtionssidan, finner vi att befolkningens sammansättning kommer att medföra en hel del ändringar. Vi får fler folkpensionärer och fler ATP-pensionärer. Vi har gjort utfästelser om att folkpensionärerna genom en automatik skall få ett standardtillägg på 3,5 å 4 procent varje år, och de som uppbär ATP-pension kommer att få en inkomstförbättring på ungefär 4,5 procent årligen. Tillsammans med folkpensionen blir det ungefär 7 procent, som varje pensionär skall få i ökning enligt de utfästelser som samhället har gjort.

Nu kan det sägas att samhället får tillbaka en del av de ökade pensionerna i form av skatt. Vi vet inte hur mycket det kan bli, men det blir i varje fall inga höga tal. En del av dessa pensionärer som har levt under knappa villkor kommer att öka sparandet — våra folkpensionärer är inte bortskämda med att få hantera pengar.

Å andra sidan kommer det att resas ökade krav också från den del av befolkningen som utgörs av barn och studerande och som kommer att öka i omfattning med ungefär 10 procent under dessa år. Det kommer att ställas ökade anspråk på studiehjälp, barnbidrag och anordningar för barntillsyn.

Kort sagt kommer de som befinner sig i produktiv ålder att få bära större utgifter för unga och gamla, och det blir mindre utrymme för den privata konsumtionen. Har man gjort dessa utfästelser och har man att räkna med dessa befolkningsförändringar, kommer man inte förbi den saken.

Nu kan det sägas att vi får importera arbetskraft. Det innebär långtidsutredningens prognoser att vi skall göra, men även den möjligheten är begränsad. Jag kan nämna bristen på bostäder. Dessa människor är inte heller yrkesutbildade, och vi får dem inte så att säga till skänks utan måste vara bered-

da på att ta emot deras familjemedlemmar och ge dem omskolning och mycket annat. Jag tror därför att det är nödvändigt att vi — som regeringen nu har föreslagit — får satsa på arbetsmarknadspolitiken och tillgodose kraven på omflyttning och omskolning så att vi kan tillvarata den befolkningsreserv vi har till våra knappa arbetskraftstillgångar.

Likaså är det önskvärt, om antalet människor i de produktiva åldrarna minskar, att de människor som blir kvar får en ordentlig utbildning. Jag anser därför att en satsning på det svenska undervisningsväsendet bör kunna ge en riklig utdelning. Vi får alltså inte när det gäller denna växande sektor säga, att vi har satsat för mycket på detta ändamål. Jag anser att de är nödvändigt att ge vår arbetskraft all möjlig chans genom att öka yrkeskickligheten och mycket annat.

Men denna beskrivning gäller landet i sin helhet och stämmer inte när det gäller alla områden. Vi är klart medvetna om att den utveckling, som nu framskymtar i långtidsutredningen, kommer att drabba Norrland och speciellt övre Norrland mycket kraftigare. Vi vet att vi där har de flesta skogsarbetarna och att det där finns fler småbruk än som motsvarar medeltalet för hela landet. Å andra sidan är också befolkningssammansättningen i övre Norrland sådan, att antalet människor som kommer upp i de förvärvsarbetande åldrarna ökar — bara norra delen av Västerbotten utgör här ett undantag för vad som gäller för riket i övrigt. Där får man alltså inte något nyttillskott, utan där sker det en minskning av antalet människor i de produktiva åldrarna, alltså de människor som uppnått 16-årsåldern och kommer ut på arbetsmarknaden. Vi bör därför särskilt uppmärksamma detta förhållande.

Inrikesministern har varit inne på lokaliseringen inom det norra stödområdet, och vi ser här av de petita, som föreligger, att politiken har gett litet

Statsverkspropositionen m. m.

olika utslag. Jag tror inte att vi skall dra alltför vittgående slutsatser av detta, men vi finner att det är Västerbotten och Värmland som fått det mesta. Vi låg kanske bra till i startgroparna — det är ju bara ett halvt år som vi haft möjlighet att pröva lokaliseringpolitiken — men så mycket kan väl i alla fall sägas, att det vi upplevt även i Norrbotten är ett riktigt sätt att så att säga utnyttja den arbetskraft, som finns där, och att tillgodose kravet på service, bostäder o. s. v. i dessa delar av landet. Om man inte vidtagit dessa åtgärder, skulle folk där uppifrån ha fått stå i bostadskö någonstans i Mellansverige och vi skulle där uppe inte ha kunnat utnyttja våra förutvarande tillgångar.

Vad som skedde när investeringsfonderna togs i anspråk har betytt åtskilligt för Norrbotten — något som här har berörts av inrikesministern. Jag ger finansministern och även inrikesministern en eloge för att de i nuvarande konjunkturläge har kunnat gå med på att avsätta dessa pengar. Vi har fått ungefär 900 fler anställda i Norrbotten genom de åtgärder, som har vidtagits i samband med att medel ställts till förfogande från investeringsfonderna.

Det är emellertid också en annan viktig sektor som vi speciellt i Norrbotten har, och det är den statliga sektorn. Vi har där statliga företag som ASSI, LKAB och NJA. Dessa industrier har i runt tal 12 000 anställda. En annan viktig statlig arbetsgivare är också domänverket.

Jag begärde av riksdagens upplysningstjänst i höstas en prognos över hur utvecklingen skulle bli inom dessa företag. Denna undersökning gav vid handen att vi i Norrbotten år 1960 — det gällde inte enbart industrierna, utan också hela förvaltningsapparaten och försvaret, järnvägarna, televerket och vattenfallsstyrelsen o. s. v. — hade 38 720 anställda inom den statliga sektorn. År 1965, alltså fem år senare, var antalet anställda 33 633. Vi har alltså

haft en minskning på dessa fem år med drygt 5 000, eller 13,1 procent, alltså ungefär 1 000 färre varje år. Detta kanske ger en anvisning om det problem som vi haft på arbetsmarknaden i Norrbotten under de senaste åren, beroende på att den statliga företagssektorn har minskat.

Om vi tänker på vad som kan komma att ske under de närmaste åren, så vet vi att det finns en del prognoser. Domänverket t. ex., som har 4 500 anställda i Norrbotten, kommer år 1974, d. v. s. om knappt 10 år, att minska antalet anställda till 1 360, vilket innebär en bortrationalisering av drygt 3 000 anställda i Norrbotten. Jag tror att samma tendens finns inom vattenfallsverket; rationaliseringen och byggande av atomkraftanläggningar i södra Sverige ger ett utslag i samma riktning. LKAB har räknat med i stort sett oförändrade anställningsförhållanden. Men för några dagar sedan läste jag att exempelvis i Kiruna kommer en inskränkning med 500 man att ske inom de närmaste åren.

Detta gör att vi verkligen blir oroliga i Norrbotten och anser att allt inte får överlämnas åt lokaliseringpolitiken och åt investeringsfonderna. Vi ställer kravet att Scania-Vabis, Kullager och alla andra företag i detta land när de gör rationaliseringar också tar hand om arbetskraften. Det är liksom en hederkodex. Vi har då också rätt att ställa samma krav på de statliga företagen. Om domänverket måste göra inskränkningar, som är nödvändiga och ekonomiskt fördelaktiga, är det också samhällets skyldighet att ta hand om den överblivna arbetskraften. Vi kan inte överlämna åt lokaliseringpolitiken och det enskilda näringslivet att klara detta.

Situationen inom den norrbottniska arbetsmarknaden är sådan, tror jag, att det finns utrymme även för en tillväxt. Då har framför allt en arbetskraftsreserv inte medtagits i beräkningarna, och det är kvinnorna. Det är inte många

Statsverkspropositionen m. m.

kvinnor i Norrbotten som över huvud taget anmäler sig som arbetssökande, ty de vet att det inte finns arbetstillfällena på den lokala orten. Bli det något sådant kommer det också anmälningar. Som exempel kan nämnas att Epa öppnade ett varuhus i Luleå — jag tror det var i fjol våras — och ett 600-tal kvinnor sökte då till 100 lediga tjänster. Det ger en anvisning om vilken arbetskraftsreserv som finns. Den är lokalt bunden — det är fruar till järnverksarbetare o. s. v., som inte kan flytta från orten. Därför är det nödvändigt att samhället, när vi får knäppt om arbetskraft, ser till att den kvinnliga arbetskraft som är lokalt bunden utnyttjas, och framför allt att den arbetskraft utnyttjas som har friställts på grund av rationaliseringar. Det gäller också att inom den statliga sektorn åstadkomma en planering, som syftar till att ta vara på dem som av olika anledningar blir friställda.

För att sammanfatta det hela tror jag det är nödvändigt, inte bara för Norrland utan för hela landet, att utvecklingen blir sådan när det gäller näringslivet och lokaliseringen, att man verkligen kan tillvarata de arbetskraftsreserver som finns i övre Norrland, utnyttja dem för hela folkhushållet och på så sätt ge bidrag till ett samhälle, där vi väntar en tillväxt. Detta sker inte utan uppoffringar, utan samhället måste här på olika sätt ge sin medverkan, inte minst när det gäller en aktiv arbetsmarknadspolitik.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Jag vill i denna remissdebatt närmast säga några ord i den jordbrukspolitiska debatten.

Alla vet ju att vi här står inför ett betydelsefullt skeende. Den tid för vilken de jordbrukspolitiska riktlinjerna är fastlagda närmar sig av allt att döma sitt slut. Den sittande jordbruksutredningen arbetar i ett hektiskt slutskede, och riksdagen ställs inom en nä-

ra framtid inför viktiga avgöranden visavi den framtida jordbrukspolitiken.

Låt mig så här på tröskeln till ett nytt skede i jordbrukspolitiken anföra som sannolikt, att det också i fortsättningen behövs ett skydd för näringen som sådan, inte därför att det svenska jordbruket är underlägset jordbruket i andra med oss jämförbara länder i konkurrenshänseende, utan främst på grund av de särbetingelser som är förknippade med jordbruks- och livsmedelsproduktion över huvud taget liksom av den instabila världsmarknad, om man nu kan kalla det världsmarknad, som möter oss i trots att man har stabila och relativt höga priser inom flertalet länder. Till detta kan läggas den relativt höga kostnadsnivå beträffande varor och tjänster, som vi har i vårt land.

Det har sagts, att den nuvarande jordbrukspolitiken har formats i skuggan av krig, avspärrning och livsmedelsbrist. Den skulle av den anledningen ha formats mer ambitiöst än vad dagens situation kräver. Den skulle därtill ha gett sina utövare en prioriterad ställning — översatt på ren svenska innebärande att svenska folket i dag tyngs av obefogat höga livsmedelskostnader, vilket också sagts vid åtskilliga tillfällen.

När man i dag på skilda håll gör bokslut över den förda jordbrukspolitiken kan jag inte underlåta att erinra om, att under de senaste 25 åren har den fungerat ungefär på så sätt att omkring halva tiden har den svenska livsmedelsprisnivån legat lägre än den annars skulle gjort, medan det självfallet också varit så, att under den andra halvan har jordbruket haft ett skydd mot utländsk konkurrens.

Man skulle med denna mycket enkla redovisning kunna säga, att i dag egentligen inte finns någonting att processa om visavi producenter och konsumenter beträffande för- och nackdelar i den förda jordbrukspolitiken. Den har varit till samfällt gagn och nytta för båda

Statsverkspropositionen m. m.

parter. Det borde i stället finnas förutsättningar för att i lugnare atmosfär än den som nu är för handen diskutera framtidslinjerna, givetvis med beaktande av att långsiktiga svängningar i fråga om såväl pris som tillgång och efterfrågan kan betraktas som sannolika också i fortsättningen.

Från jordbrukspolitikers kritiker har ofta anförts, att den förda jordbrukspolitiken har verkat hindrande på strukturomvandling och rationalisering inom jordbruket. Med andra ord, vi har i dag ett mindre effektivt jordbruk än vi skulle ha haft med en jordbrukspolitik av annat märke. Jag tror att det är mycket vanskligt att försöka slå fast var vi i detta avseende skulle befunnit oss om man underlåtit att använda vissa medel. Självfallet kan man med negativism i jordbrukspolitiken avfolka jordbruket snabbare, samtidigt som vi gemensamt under en viss övergångstid kan frossa på jordbrukets husröta. Men det går inte att därtill under samma förutsättningar bygga upp ett funktionsdugligt och rationellt jordbruk. Det går inte heller, vilket är mest väsentligt i sammanhanget, att i tillräcklig grad attrahera den kvalitativt bästa delen av arbetskraften, utan vilken det inte går att sköta framtidens jordbruk.

Trots allt tal om dålig rationalitet kan konstateras, att den i jordbruket sysselsatta arbetskraften sjunkit mycket starkt i antal och i dag uppgår till föga mer än 8 procent av den yrkesverkssamma befolkningen i landet. Siffran är internationellt sett låg, och därtill bör vid en bedömning beaktas vår höga självförsörjningsgrad och den höga standarden inom densamma. I de industriländer i Västeuropa, som vi närmast kan jämföra oss med, ligger denna siffra i regel högre. Västtyskland och Frankrike har exempelvis 10 respektive 15 procent av sin befolkning knuten till jordbruket.

Viktigare än att konstatera vad som skett är emellertid att observera vad som håller på att ske. Om man begrän-

sar sin vetgirighet på hithörande område allenast till den statistiska redovisningen av strukturomvandling och arealförskjutning etc. fångar man inte in bilden av dagens skeende. Inte ens om man på sedvanligt sätt skriver fram trenden i händelseförloppet kommer det verkliga förhållandet fram. Om befolkningsstruktur och åldersfördelning hittildags varit återhållande faktorer i jordbrukets strukturomvandling, kommer samma faktorer, nu omvända med stor avgångsprocent och liten tillgång på ungt folk, att vara avgörande för formande av den framtida jordbruksstrukturen. Det kan inte nog kraftigt framhållas, att vad som nu håller på att ske är en generationsväxling där händelseförloppet i strukturomvandlingen kommer att gå mycket snabbt. Den strukturomvandling som här sker bör rimligen ge större förutsättningar för en hygglig inkomstbildning hos brukaren, men kan, med hänsyn till den eftersläpning som odiskutabelt föreligger i vad det gäller jordbrukets inkomstläge, inte ge förutsättningar för billigare livsmedelspriser.

Den 1 september 1965 upphörde jordbrukets sexårsavtal att gälla. Detsamma hade med hänsyn till läget vid ingångsskedet, nämligen den konstaterade ekonomiska eftersläpningen, sin speciella konstruktion i akt och mening att under avtalstiden komma till rätta med de spörsmålen. Att så inte lyckades är ju allmänt bekant och jag skall inte på något sätt närmare gå in på den problematiken. Jag vill här endast uttrycka min förvåning över att man på ansvarigt socialdemokratiskt håll ändå offentligen vill göra gällande, att jordbruket under ifrågavarande tid skulle ha överkompenserats, ja fått en både två- och trefaldig kompensation.

Beträffande den dagsaktuella situationen och jordbrukets roll i det prisstegningsdrama som pågår i vårt land kan konstateras, att med nu gällande jordbruksavtal kommande livsmedelspris- höjningar, bortsett från obetydliga och

Statsverkspropositionen m. m.

därtill också tillfälliga marginalförskjutningar inom treprocentregelns ram, vilka kan gå åt båda hållen, helt blir beroende av den ekonomiska politik som kommer att föras i detta land. Lyckas vi bemästra prisstegringen och undgå inflation, ja, då kommer jordbrukspriserna också att stå stilla. Fortsätter vi däremot som hittills med en inflationistisk utveckling i landet, ja, då stiger givetvis också prisnivån på jordbrukets produkter, fastän i efterhand.

Jag sade inledningsvis att vi står på tröskeln till ett nytt skede i jordbrukspolitiken. Det är inte min mening att ta förskott på den debatt som kommer att föras i riksdagen då den skall fatta de viktiga avgörandena därvidlag. Därtill är både sakunderlag och ställningstaganden ifrån jordbruksutredningen ingalunda redovisade. Vad som har skett är ju mycket knapphändigt redovisat och det kanske är i och för sig förklarligt. Jag vill därför inskränka mig till några allmänna reflexioner.

Låt mig konstatera vid denna framtidsbedömning, att vi alltså har kvar det primära produktionsunderlaget för livsmedelsförsörjningen, nämligen jorden, visserligen inte i obesuret skick, men ändå i en ur försörjningssynpunkt betryggande omfattning. Vi har likaledes kvar behovet av livsmedel, nu som tidigare, fastän numera till en betydligt ökad befolkning. Vi diskuterar dess bättre denna gång inte vår situation under hotet av krig eller avspärrning, men väl medvetna om att en sådan situation åter kan uppkomma. Det nya i situationen är emellertid att vi denna gång har att göra våra avväganden i jordbrukspolitiken mot bakgrunden av att överskotten i världen, som vi länge brottats med, mer och mer krymper samman och förbyts i en bristande tillgång med en av all expertis förutsagd katastrof på livsmedelsområdet i tiden allt närmare.

Det finns också anledning att i våra framtidsbedömningar ha klart för oss

den stora skillnaden i utgångsläget nu och för ett kvartssekel sedan vad beträffar den mänskliga faktorn, tillgången på arbetskraft, rörlighets- och flyttningsfrekvenser etc. Den ofta omtalade tröghetsfaktorn vid jordbrukets omställning, som hitintills konstituerats av överbefolkning inom näringen i ingångsskedet och därefter av svårigheter att omplacera framför allt den äldre arbetskraften, kommer inte att vara gällande i fortsättningen. Den tid då det, oavsett hur förhållandena gestaltade sig i jordbruket, ändå fanns människor kvardröjande inom näringen är snart ett passerat skede. Vi får en ökad rörlighet, klara ekonomiska bedömningar, avvägningar och lönsamhetsjämförelser kommer att göras i en helt annan omfattning än tidigare, framför allt vid investeringar och nyetableringar. Det faktum att det framtida jordbruket på ett helt annat sätt än tidigare innebär stora risker, och därtill också kräver långt större mått av kunskande, är också faktorer som får beaktas vid bedömningarna.

Mot bakgrunden av det sagda kan konstateras att den kommande jordbrukspolitiken måste vara av progressivt märke. Endast under förutsättning av tillräcklig lönsamhet kan näringen i tillräcklig omfattning konkurrera om de rörliga produktionsfaktorerna, arbetskraft och kapital. Bland de faktorer som främst konstituerar jordbrukets lönsamhet vill jag anföra tre som sammantagna har avgörande betydelse, nämligen för det första näringens produktionsteknik och effektivitet, för det andra produktionens storlek och slutligen prissättningen. Dessa faktorer måste beaktas och tillgodoses samtidigt, helt enkelt därför att den ena är en förutsättning för den andra. Det torde stå utanför all diskussion att förutsättningen för en effektiv jordbruksproduktion är att jordbruket tillförsäkras rätten att utvecklas och ges möjlighet att utnyttja hela sin produktionskapacitet, med andra ord att jordbru-

Statsverkspropositionen m. m.

ket känner så litet av produktionshämningar som möjligt.

Mot bakgrunden härav måste propåerna om en sänkt produktionsvolym, som skulle påtvingas jordbruket, vara en inte minst ur konsumenternas synpunkt felaktig politik. Vad beträffar prispolitiken diskuteras tydligen, av pressuppgifter att döma, en sänkt prisnivå på jordbrukets produkter. Jag vill uttala förhoppningen, att dessa propåer vare sig har ursprung eller gehör inom ansvariga politiska kretsar. För talet om sänkta produktpriser finns i dag inget sakligt motiv, vare sig vid jämförelse med livsmedelspriser i andra länder eller med hänsyn till lönsamheten inom näringen som sådan. Livsmedelspriserna i vårt land ligger i nivå med eller endast obetydligt över priserna i Västeuropas industristater, och jag är övertygad om att de skulle vid en korrigering för vårt lands höga kostnadsläge sannolikt te sig låga. De lönsamhetsberäkningar och bokföringsresultat som föreligger talar därtill ett entydigt språk om näringens lönsamhet för närvarande.

Men vad som är mest väsentligt i sammanhanget är hur en dylik politik verkar, ekonomiskt och psykologiskt, med sikte på framtiden, på möjligheten att säkra fortbeståndet av och därtill bygga upp nya och rationella jordbruksföretag, på möjligheten att kvarhålla det bästa av företagsamhet och arbetskraft o. s. v. Man misstar sig grundligt, om man tror att man med dylika medel stampar ut produktion med låg effektivitetsgrad till förmån för den mera effektiva. De människor, som sitter på vad man enligt gängse språkbruk kallar icke utvecklingsbara eller ofullständiga jordbruk, och de är rätt många, har helt enkelt inget val. Det är i regel äldre människor med små möjligheter till omskolning och omplacering. De kommer, ehuru orättfärdigt behandlade, att stanna kvar sin livsgärning ut. Men det stora rationaliseringsarbete som vi så stolt talar om

kommer att avstanna, och när en gång dagens småbrukargeneration slutat sin gärning i folkförsörjningen står vi utan resurser. Det rationella och effektiva jordbruket har vi inte kunnat bygga upp under tiden.

Herr talman! Jag har med det sagda dels velat ge en låt vara mycket summarisk tillbakablick och värdering över den förda jordbrukspolitik, dels göra ett konstaterande av det aktuella nuläget, dels slutligen ge några synpunkter beträffande värderingar och ståndpunkter i framtidsdebatten.

Jag är medveten om att bilden inte är så fullständig som man kunde önska. Åtskilliga kompletteringar borde göras. Perspektivet borde vidgas ytterligare. Det är självfallet alldeles för krasst att t. ex. ställa frågan om vi förlorat eller vunnit på att ha ett svenskt jordbruk av den omfattningen, att det tillförsäkrat oss en hygglig livsmedelsstandard under gången tid. Alla vet ju att det funnits tider då man inte kunnat köpa livsmedel och då dessa inte kunnat värderas i pengar.

Till detta kan läggas många både direkta och indirekta värderingar. Jag tror att jordbruket spelat och alltjämt spelar en icke oväsentlig roll som stabiliserande faktor i samhället, inte minst ekonomiskt. Med sikte på framtiden är det i varje fall inte omotiverat att beakta den stora naturvårdande uppgift, som jordbruket utövar. Hur kommer landskapet att se ut, där jordbruket viker eller försvinner? Vad kostar en naturvård av annat märke, o. s. v.?

Jag har vidare, herr talman, inte på något sätt berört det mycket viktiga beredskapsmotivet, som givetvis bör beaktas.

Det finns självfallet anledning att i framtidsbedömningarna också mycket allvarligt beakta livsmedelssituationen ute i världen, vad man på fackspråk kallar den globala situationen. All expertis tycks vara ense om att vi mycket snart kommer i en situation, där

försörjningsläget minst sagt är prekärt. Såväl moraliska värderingar — om man nu får ha några sådana gentemot omvärld och u-länder — som krasst egoistiska, såvida de senare är allvarligt begrundade och långsiktiga, leder till samma resultat. Vi måste med hänsyn till bådadera upprätthålla vårt svenska jordbruk så långt nu detta är möjligt i framtiden.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis beklaga de signaler till strid i jordbruksfrågan som signaleras från visst håll. »Kompromissa inte i jordbruksfrågan» tycks vara den stolta paroll, under vilken man från det hållet marscherar vidare mot nya djärva mål.

Jag frågar utan att nu närmare motivera: Har det någonsin funnits mindre anledning till strid i en för vårt land så viktig fråga som denna?

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Jag kan helt dela herr Kristianssons uppfattning om att det inte finns anledning till att föregripa vare sig 1960 års jordbruksutredning och de kommande förslagen eller gå den kommande debatten i förväg. Därför inskränker jag mig bara till en enda frågeställning i anslutning till den senaste delen i herr Kristianssons anförande.

Han uppehöll sig ju mycket vid statistik och utveckling i fråga om jordbruket, och det är mycket av det han sade som jag inte har någonting att invända emot. Han sade emellertid också, att nu hissas det stridssignaler när det gäller jordbrukspolitiken. Jag vet inte om han åsyftar det förhållandet, att man håller på med en teckning av reverser inom RLF för att bygga upp en stridsfond. Jag tror inte att han avsåg det, men det är, såvitt jag kan förstå, det mest markanta uttrycket för att man räknar med att det skall bli en strid i jordbruksfrågor. I övrigt ber jag herr Kristiansson förklara vad det är som ger honom anledning att knyta an sina funderingar till begreppet »nya djärva mål».

Statsverkspropositionen m. m.

Jag kanske ändå skulle vilja framföra en fråga — jag gör det därför att man tidigare i denna remissdebatt har mot varandra ställt nöden ute i världen och just frågan om vår jordbruksproduktion. Jag kan gärna ansluta mig till mycket som sagts därvidlag — jag tror att vi alla beklagar att vi lever i en värld där man inte lyckas fördela tillgångarna på ett bättre sätt, och vi skall självfallet göra stora ansträngningar för att få en bättring. Men å andra sidan måste vi akta oss för att låta problemet om hjälpen till utvecklingsländerna bli en fråga enbart om försörjning med livsmedel från den rika delen av världen. Vi får nog ha klart för oss att om man skall lösa problemet mera långsiktigt gäller det att bygga upp dessa länders egna resurser så att de kan producera även sina livsmedel. Jag tycker det finns anledning att i denna debatt framhålla vad som ändå på sikt måste vara den mest väsentliga målsättningen för oss i det avseendet.

Men vi står i dag i ett dilemma, herr Kristiansson. Det framgick av hans eget inlägg — han började ju med att konstatera att prisbildningen på världsmarknaden när det gäller jordbruksvaror inte följer samma regler som gäller för de flesta andra varor. Vad beror det på, herr Kristiansson, att kött och många andra produkter kan köpas väsentligt billigare i flertalet länder än inom våra egna gränser? Jo, helt enkelt på att vi har en överskottsproduktion av jordbruksvaror; det är ett uttryck för att vi inte fått balans mellan utbud och efterfrågan. När vi bedömer svensk jordbrukspolitik måste vi hela tiden tänka på vad som blir följden om vi nu skulle överge de principer vilka dock hittills varit vägledande för vår jordbrukspolitik, främst att vi skall försöka hålla produktionen under kontroll. Det är ett faktum att även 1942 års jordbruksutredning, som diskuterade dessa frågor under brinnande krig, var överens om att vi icke skulle sikta till en fullständig självförsörjning utan att Sverige också

Statsverkspropositionen m. m.

skulle lämna ett utrymme för internationell handel med jordbruksvaror. Men i dag tycks man vara beredd att säga, om vi får döma efter herr Kristianssons och vissa andra talares debattinlägg: Låt oss basa på med jordbruksproduktionen så långt vi orkar, låt oss ta ut jordbrukets produktionskraft helt och hållet. Men vart leder det om vi skulle överge de principer som hittills varit vägledande? Jag tror inte att resultatet då kan bli till nytta för svenskt jordbruk. Och jag vill säga till herr Kristiansson, att förutsättningarna uppenbart kommer att bli mindre att träffa uppgörelse med andra befolkningsgrupper i landet om hur en sådan produktion skall finansieras.

Jag har som sagt ansett att det fanns anledning att åtminstone anföra dessa synpunkter. I övrigt tycker även jag att vi kan låta debatten anstå både i fråga om principer och när det gäller detaljer till dess vi har ett sakmaterial som kan läggas till grund för en debatt.

Herr **KRISTIANSSON, AXEL**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet frågade om jag ville definiera vad jag menade med stridssignaler i jordbrukspolitiken. Han undrade om jag möjligen avsåg den reversinsamling, som pågår eller skall sättas i gång inom RLF, vilket han dock icke förutsatte. Det gör jag självfallet inte heller — jag kan försäkra herr statsrådet att den aktionen inte igångsatts för något annat ändamål än möjligen självförsvaret om så blir nödvändigt.

Jag tror mig däremot kunna hänvisa statsrådet till att läsa vad som stått skrivet bl. a. i ett herr Holmqvist närstående organ, nämligen Frihet. Där animerar man i varje fall dem, som inom det socialdemokratiska partiet har ansvaret för jordbrukspolitiken, att över huvud taget inte på något sätt kompromissa i jordbruksfrågor. Här får det alltså inte ens vara fråga om en kompromiss. En

kompromiss innebär ju annars att man möts på en punkt där man kan bli överens. Men inte ens det skulle det få vara frågan om, utan man skulle diktera i jordbruksfrågan. Det tycker jag är rätt illavarslande. Mycket därtill av vad som skrivits under de senaste år i socialdemokratisk press ger mig anledning antaga, att man från det hållet förbereder sig för sådana ställningstaganden att enighet inte kan uppnås.

När det gäller hjälpen till u-länderna skall jag inte närmare fördjupa mig i den frågan; den har ju varit uppe till debatt i medkammaren. Jag är på det klara med att dessa länder självfallet i framtiden själva måste producera sina livsmedel, men vi är väl alla överens om att de i ett ingångsskede behöver ett stöd så att de i varje fall kan vidtaga de arrangemang som behövs för att deras näringsliv skall kunna komma i gång.

Jordbruksministern frågade, varför man kan köpa livsmedel till lägre priser ute i världen än vi kan producera dem till här hemma. Den frågan kan man ju ställa sig i alla länder. Den bör emellertid följas upp med en annan fråga: Hur mycket livsmedel kan köpas till dessa lägre priser? Jag tror inte att något land vågar avstå från sitt eget jordbruk för att i stället i hela sin omfattning köpa livsmedel, inte ens i den utsträckning som man tydligen i vissa kretsar är beredd att göra i vårt land. Man kan väl i detta sammanhang i varje fall slå fast att det inte någonstans går att producera livsmedel till de priser som för närvarande gäller på världsmarknaden. Därom är vi väl överens. Det är inte möjligt med de produktionskostnader som råder hos oss eller i vår omvärld. Det är här ofta fråga om slumppriser, och detta är helt naturligt när det gäller en sådan vara som livsmedel, som när det en gång blir ett överskott, måhända föranlett av en god skörd, måste realiseras.

När det gäller produktionsmålsättningen tror jag inte, herr talman, att

vi behöver vara oroliga för att vi inte har produktionen under kontroll. Om det var endast det statsrådet menade, tror jag att hans bekymmer är överflödiga. Inga prognoser tyder på att vi framöver i vårt land skulle få en överproduktion av livsmedel.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr Kristianssons förklaring till världsmarknadspriserna var inte särskilt tillfredsställande. Det skulle ha räckt om det var vid enstaka tillfällen, som det förhållandet hade förelegat att man kunnat köpa billigare produkter på världsmarknaden, men detta är ju ett praktiskt taget konstant förhållande; jag bortser då från den korta period vi haft svårigheter på köttmarknaden. Det är ändå inte så enkelt att vi kan avfärda detta problem med att säga att det uppstår temporärt när det blir ett överskott på någon vara. Det har ju konstant funnits möjligheter att på världsmarknaden köpa vegetabilier till väsentligt lägre priser än vi noterar här hemma.

Vi skall väl inte, herr Kristiansson, kringgå den här problematiken med den mycket enkla förklaringen, att det här skulle vara fråga om ett helt slumpmässigt förhållande. Vidare är — och det skall vi hålla i minnet — utbudet på världsmarknaden så pass stort att det ur den synpunkten inte föreligger några farhågor för att ett land som som Sverige inte skall ha möjligheter att komplettera en del av sitt behov på världsmarknaden.

Det var kanske också någonting annat i framställningen som jag också hade anledning att polemisera emot. När det gäller bedömningen av volymen säger herr Kristiansson, att det inte finns anledning att räkna med någon ökning. Han ser tvärtom tram emot att produktionen kommer att sjunka av sig självt.

Det är jag inte så övertygad om. Utvecklingen beror självfallet på hur jord-

Statsverkspropositionen m. m.

brukspolitiken utformas. Det är väl nämligen alldeles klart att den höga målsättning i fråga om jordbrukarnas inkomster, som vi har haft under de gångna åren, också bidragit till att produktionen hållits uppe i högre grad än som skulle skett, om stödet varit lägre än det nu verkliga varit. Resonemanget tror jag är så självklart, att vi inte behöver uppehålla oss vid det. Jordbruket har möjligheter att utvecklas. Vi får ständigt bättre utsäde, vi får ständigt bättre djurmateriäl genom husdjursförädlingen, vi får ständigt bättre brukningsmetoder o. s. v., och det leder till höjd produktion. Så nog finns det anledning att hålla produktionsvolymen under observation.

Vad jag reagerade emot var herr Kristianssons påstående att det här bara gäller att utnyttja produktionsresurserna fullt ut, utan att göra andra bedömningar, och att detta skulle leda till det bästa resultatet. Det tillåter jag mig att tvivla på.

Herr Kristiansson, jag tillåter mig också att tvivla på att jordbruksorganisationerna, när de ställs inför detta mycket väsentliga avgörande beträffande utformningen av vårt jordbruk, kommer att resonera på det sätt som herr Kristiansson här har gjort.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp)
kort genmäle:

Herr talman! Om man skall gå till botten med vad som är orsaken till de låga priser, som vi kallar världsmarknadspriser, är det självklart att det inte räcker med att bara säga att slumpmässiga förhållanden har inverkat. På den punkten skall jag gärna hålla med herr Holmqvist. Det är alldeles givet att en hel del av tröghetsfaktorerna när det gäller omställning inom jordbruk och livsmedelsproduktion i vårt land också finns i andra länder och medverkat till att det varit en god tillgång på livsmedel ute i världen. Också detta får man naturligtvis ta in i bilden.

Statsverkspropositionen m. m.

Men det står rätt klart — det kan man avläsa i all tillgänglig statistik — att dessa tröghetsfaktorer, som varit återhållande på anpassning av produktionen och som således medverkat till en stor livsmedelstillgång, i fortsättningen inte kommer att verka i samma grad, kanske snart upphöra. Det kommer att innebära att tillgången på livsmedel i förhållande till efterfrågan långsiktigt kommer att minska i vår omvärld. Det är ett konstaterande, vars riktighet sannolikt alla måste erkänna. Vill vi inte göra det nu, får vi sannolikt konstatera det i framtiden.

Sedan säger herr Holmqvist, att produktionen inte kommer att sjunka. Allt tillgängligt material — allt som jag har sett i varje fall — tyder på en nedåtgående trend i den svenska jordbruksproduktionen, utan att man på något sätt påverkar utvecklingen. Varje objektiv bedömning ger samma resultat. Man behöver knappast härvidlag fördjupa sig i något siffermaterial. Jag tror att människor med kännedom om jordbruket är rätt övertygade om att det kommer att ske en nedgång i produktionen; 80 procent är dock en för låg och icke acceptabel siffra för en näraliggande period.

Att det mot denna bakgrund skulle finnas, som jordbruksministern ville göra gällande, en risk för en överproduktion som skulle vara betungande och som vi måste exportera, tror jag inte på. Den risken finns inte annat än för vissa speciella produkter, där vi får överskott oavsett vilka ambitioner som vi har i fråga om produktionsmålsättningen.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag har kanske inte behov av att förlänga denna debatt så mycket men, herr Kristiansson, är det ändå inte så att vi faktiskt i dag även här i Sverige kan se exempel på att vi står inför en produktionsutveckling, som är annorlunda än vad vi har kun-

nat räkna med? Trodde vi för ett eller två år sedan att vi skulle få den utveckling i fråga om mjölkproduktionen som vi nu har haft? Trodde vi inte på prognoserna om att vi skulle få ett ökat behov av import av kött? De prognoser som gjordes för två, tre år sedan tydde på att vi ganska snart skulle ha gjort en utslaktning, som skulle leda till ett ständigt ökat behov av import av kött.

Tittar man på detta, herr Kristiansson, så skall man finna att vi under de senaste åren beträffande mjölk och kött kunnat iakttä en tendens att produktionen blivit högre än vi haft anledning att räkna med.

Det ligger i dag lager av smör som inte kan säljas; man måste överväga olika metoder för att få ut det på marknaden. Jag vet inte om det är riktigt, men vi har ju i pressen sett uppgifter om att man skulle vara beredd att ta ganska betydande prissäskningar för att få ut detta smör. Så nog finns det anledning för herr Kristiansson att fundera litet över det ena området efter det andra och komma fram till att man kanske inte kan behandla dessa frågor så schematiskt som han gjorde i sitt första inlägg.

Jag vill erinra om att vi har drivit en vad avser totalproduktionen återhållsam jordbrukspolitik, ty så uppfattar jag det. Mycket som skett under de gångna åren har inriktat sig på att hålla produktionen under kontroll. Men andra länder har gått mycket längre än vi. I Amerika ligger det i den s. k. jordbanken arealer, som är större än hela den svenska åkerarealen, och det amerikanska samhället måste betala ett årligt arrende till jordbrukarna för att de skall avstå från att odla denna mark. Det finns således länder som har gått mycket längre än vi i åtgärder för att hålla detta problem under kontroll. Skulle det vara så att det mot förmodan uppkommer ökad efterfrågan — d. v. s. att vi kan finna former varigenom en ökad efterfrågan kan ge sig

till känna i världen — var säker på, herr Kristiansson, att då kommer amerikanerna och vissa andra som hållit igen att vara de första som kommer att lätta på bromsarna!

Jag är inte övertygad om att detta kommer att ta sig uttryck i att man kommer att få en bättre prisbildning på jordbruksprodukterna ur jordbrukets synpunkt.

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan försäkra jordbruksministern att gäller det inte annat än att hålla produktionen under kontroll, då kan jag ansluta mig till jordbruksministern. Men för att hålla produktionen under kontroll behöver man inte gå ner till 80 procent av vad vi behöver i livsmedelsväg inom landet. Det är klart att det sker mycket av nyskapande i olika former inom jordbruket. Det är jag mycket villig att erkänna, och det har jag klart observerat, men det sker också någonting — och det hör också jordbruksministern vara medveten om — som verkar i den andra riktningen. Det är nedläggningen av jord, det är avgången av människor o. s. v. Vilket som väger tyngst från och till kanske vi inte skall tvista om nu. Jag hoppas att jag får tillfälle att diskutera detta med jordbruksministern om några år, när vi får se hur utvecklingen har gått.

Jag tror att det inte är värt att dra alltför långtgående slutsatser av vad som har hänt beträffande kött och mjölk, vilket för övrigt i varje fall inte varit till skada för konsumenterna. Ökningen av mjölkproduktionen är enligt min uppfattning högst tillfällig.

Jordbruksministern sade att det t. ex. i Amerika finns oerhörda odlingsarealer och att staten där under senare år har betalat för att man inte har utnyttjat dem. Det må vara riktigt, men jag tycker att han i det sammanhanget också borde redovisa, att det finns oerhör-

Statsverkspropositionen m. m.

da konsumtionsreserver som ännu inte är fyllda men som måste fyllas på ett eller annat sätt.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Man kan naturligtvis bysa tvivel om lämpligheten av en remissdebatt som blir alltmer mastodontisk i det att den omfattar allt fler frågor av de mest skilda slag. Den frestar på ledamöternas tålmod, och de mestadels tomma regeringsbänkarna talar sitt språk. Men statsverkspropositionen bjuder på en blandning av stort och smått, och remissdebatten är det enda tillfälle som ges riksdagen till en mera fri diskussion.

Inför en remissdebatt hör många från allmänheten av sig, som annars inte söker upp riksdagens ledamöter i större omfattning. Ofta är det personer, som tillhör grupper, vilka anser sig bortglömda i den välförhållning varom det talas så mycket i dessa dagar. De som hörs av representerar de ensamma mödrarna och fäderna, neurosedynbarnen, de blindade, de gamla, narkotikamissbrukets offer, utländska och inhemska minoriteter. Samtliga vädjar om uppmärksamhet och förståelse.

Även om det inte märks i statsverkspropositionen eller berättelsen om vad sig i rikets styrelse tilldragit, så har det i dagarna också kommit påminnelser om de misshandlade barnen, som förvisso saknar möjlighet att försvara sina mänskliga rättigheter. Under gångna år har åtskilliga motionärer fört deras talan, och även i år har i motioner givits uttryck för oro.

Den 5 maj 1965 beslöt riksdagen i enlighet med allmänna beredningsutskottets enhälliga utlåtande att hos regeringen anhålla om en undersökning beträffande barnmisshandeln. I skrivelsen sägs att i undersökningen bör anlitas medicinsk, psykologisk och sociologisk expertis och att i undersökningen självfallet torde böra ingå en

Statsverkspropositionen m. m.

granskning av de fall av barnmisshandel som är kända. Utredningen borde kunna ge ett fastare underlag för utformningen av praktiska åtgärder av olika slag. Slutligen sades i utlåtandet, att undersökningen jämväl eventuellt kunde aktualisera frågan om en omprövning av rätten av aga. Efter riksdagens beslut gav regeringen i början av oktober förra året medicinalstyrelsen i uppdrag att verkställa en undersökning, huvudsakligen i överensstämmelse med vad utskottet hade sagt.

Under hösten torde en del — både i denna kammare och i andra kammaren — ha tänkt att fråga efter resultatet av riksdagens skrivelse, men avstått när de hört att regeringen givit medicinalstyrelsen i uppdrag att verkställa en undersökning. En sådan framstod som brådskande med tanke på de misshandelsfall, som redan inträffat eller inträffat efter riksdagens ställningstagande.

Vad som framför allt oroar, är att barn återsänts till samma miljö, som en gång visat sig vara så farlig för dem. Detta gäller bl. a. ett av de barn som i höstas misshandlades i Skåne, där det förekom en rad sådana fall just under hösten. Fallen tycktes bekräfta iakttagelser både i Sverige och utomlands, att barnmisshandeln inte är i avtagande, som man tidigare varit benägen att tro, utan att den i stället ökar, något som också påpekats från läkarhåll. Inte bara i Skåne, utan också från andra håll i landet har pressen rapporterat om misshandel av barn. I samband med julfirandet skildrades ett upprörande fall. Ändå ligger det i sakens natur att ett stort antal misshandelsfall aldrig blir kända av press eller av myndigheter; barnets klagan hörs inte alltid utanför hemmets väggar. I det sammanhanget kommer onekligen frågan om agans berättigande upp.

Utskottet ansåg att en eventuell omprövning av rätten att aga barn borde företagas. Det skulle vara av intresse att få veta vad som skett med utlåtan-

det på den punkten. Är det inte på tiden att avskaffa föräldrabalkens sanktion av aga och i stället göra klart för föräldrarna, att våld inte får brukas mot barn. Man får ju inte bruka våld i andra sammanhang; varför skall det då tillgripas — och tillåtas — mot försvarslösa barn? Just de trasiga, sjuka eller alkoholiserade föräldrarna torde ha lättast att tillgripa våld under förövning, eller kanske rent av i övertygelsen, att de handlar i enlighet med föräldrars rätt och skyldighet. De tror att aga är en form av uppfostran.

Fru Hamrin-Thorell har redan fört fram tanken att man skulle ge blivande föräldrar någon form av utbildning, en tanke som också motionsvis förts fram under de senaste åren. I varje fall borde det vara möjligt att ge blivande föräldrar så mycket upplysning, att de inte anser sig ha rätt eller skyldighet att förgripa sig på barnen. Vad vi behöver är givetvis främst ett barnvänligare klimat, och även om detta inte kan uppnås genom lagstiftning, så kan vi åtminstone ha sådana lagar, att de förhindrar ett konserverande av ett barnovänligt samhälle.

Kännetecknande för barnmisshandeln är, som alla vet, att den ofta tycks utföras av unga människor som lever under torftiga förhållanden. Inte sällan bor modern ihop med en man, som inte är barnets far. Spritmissbruk hör också till bilden. Man förstår, att läkare, som nödgas återsända barn till en sådan miljö, efterlyser ökade möjligheter för de barnavårdande myndigheterna att ta initiativ till barnens skydd. Tidigare har föreslagits att barnavården skulle få mera och bättre tillgång till juridisk expertis. Frågan får ökad aktualitet då man hör att en läkare, som även tidigare framträtt i denna fråga, finner skäl att nu påminna om hur han förgäves sökt att få åtal väckt i flera fall av barnmisshandel.

Borde man inte kunna införa sådana bestämmelser att föräldrar får veta att om de misshandlar sitt barn berövas de

vårdnaden? Det är närmast orimligt att räkna med att vuxna, som en gång misshandlat ett barn, skulle vara mäktiga att visa samma barn omsorg och kärlek medan barnet har vistats på sjukhus till följd av deras behandling eller sedan misshandeln uppmärksammats i press eller av myndigheter. Snarare är det väl så att den uppmärksamheten ökar den vuxnes medvetna eller omedvetna aversion mot barnet.

I dagarna har på nytt ett barn misshandlats till döds. Den mor som utförde misshandeln hade dömts till skydds-tillsyn på grund av tidigare misshandel av just det barnet. Modern hade trots misshandeln återfått vårdnaden av barnet. Fallet är tyvärr inte en enstaka företeelse. Också vid ett annat känt tillfälle misshandlades ett barn till döds, fastän det stod under barnavårdens tillsyn.

Just som det sista fallet inträffade meddelades även att socialstyrelsen förbereder utgivandet av en broschyr som uppmanar olika myndigheter att slå larm så snart misshandeln blir känd. Detta initiativ är självfallet välkommet, men ännu väsentligare förefaller det dock vara att man *förebygger* misshandel. Föräldrarna måste få veta att samhället inte tolererar att ett barn misshandlas utan att samhället då ingriper mot föräldrarna till barnets skydd. Bara vetskapen härom torde verka förebyggande.

Den undersökning som riksdagen uttalat önskemål om avsåg givetvis snabba, praktiska åtgärder. Det skulle ha varit värdefullt om vi hade kunnat få veta när dessa åtgärder kan väntas. Vidare skulle det ha varit värdefullt om vi hade fått höra något om vad som gjorts för att tillmötesgå riksdagens önskan om anlitanande inte bara av medicinsk och psykologisk expertis vid undersökningen utan även av sociologisk.

Slutligen kan noteras som anmärkningsvärt att den undersökning som riksdagen begärde i början av maj inte förrän nu påbörjats. I måndags medde-

Statsverkspropositionen m. m.

lades i sista TV-aktuellt att till ordförande i kommittén utsetts professor Rolf Zetterström. Ännu i tisdags kunde vid förfrågan hos medicinalstyrelsen ingen upplysning lämnas om vilka som ingick i den utsedda kommittén. Först i går meddelades på en ny förfrågan att kommitténs ledamöter under dagen hade utsetts.

Jag ber att få summera. Riksdagen hemställde den 5 maj 1965 om en undersökning med sikte på praktiska åtgärder beträffande barnmisshandel. Särskilt under hösten rapporterade pressen att antalet fall av misshandel ökade oroväckande. Den 1 oktober gav regeringen medicinalstyrelsen i uppdrag att verkställa en undersökning. Den 16 januari 1966 skildrade tidningarna ytterligare ett fall av misshandel med dödlig utgång. Den 19 januari tillsattes den kommitté som skulle undersöka möjligheterna att genom praktiska åtgärder förhindra barnmisshandel. Man skulle alltså undersöka de praktiska åtgärderna att förhindra vad som redan inträffat.

Herr talman! Jag nödgas sluta med konstaterandet att detta tidsschema gör ett beklämmande intryck.

Herr ESKILSSON (h):

Herr talman! Bland det mycket betydande arbetsmaterial som vi har att ta del av när riksdagen samlas på nytt finns också en berättelse från riksdagens revisorer över deras granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning, som rubriken lyder i all sin högtidlighet. Denna berättelse remitterades redan förra veckan till vederbörande utskott, och de behandlade ärendena kommer så småningom tillbaka till riksdagens prövning efter utskottsbehandlingen.

Jag har under de senaste åren haft förmånen att tillhöra statsrevisorerna, ett uppdrag som jag lämnade nu vid årsskiftet. Jag vill därför i remissdebatten, trots att remiss redan har skett, knyta

Statsverkspropositionen m. m.

några reflexioner till ett par avsnitt av revisionsberättelsen, vilka enligt mitt förmenande är värda särskild uppmärksamhet.

Revisorerna tar som första punkt i sin berättelse upp frågan om den statliga revisionens konstitutionella ställning. Man påpekar att det råder en dualism på detta område genom att två organ, riksdagens revisorer och revisionsverket, arbetar sida vid sida med delvis sammanfallande arbetsuppgifter men utan något organisatoriskt samarbete sinsemellan. Riksdagens revisorer är en relativt liten lekmannainstitution, som liksom riksdagen själv företräder svenska folket vid granskningen av den statliga hushållningen. Riksrevisionsverket däremot är ett stort statligt ämbetsverk, direkt underställt Kungl. Maj:t och arbetande i sedvanliga administrativa former.

Nu ifrågasätter revisorerna en samordning av verksamheten till ett enda organ, som skulle vara underställt riksdagen och bedriva sin verksamhet på dess vägnar. En sådan koncentration skulle kunna vara till fördel både för revisionsarbetet och för de granskade myndigheterna.

Vid 1965 års riksdag väcktes en motion i andra kammaren, där frågan om riksdagsrevisionens arbete togs upp till granskning. Motionen skall behandlas i konstitutionsutskottet, som emellertid inte hann med ärendet i följd utan uppsköt det till innevarande år. Motionen innehåller förvisso åtskilliga tankvärda synpunkter. Tillsammans borde revisorernas egna förslag och motionens tankegångar kunna utgöra ett gott underlag för en utredning om dessa frågor.

Sedan är det väl i detta sammanhang inte helt förmätet att önska en något större aktivitet även från riksdagens egen sida vid den fortsatta behandlingen av statsrevisorernas berättelse. När den enligt gällande instruktion lägges fram den 15 september brukar den mottas med stort intresse och bli föremål för uppmärksamhet i pressen och bland

allmänheten, men sedan hinner intresset slockna innan något ytterligare händer.

De framställda anmärkningarna går ut till vederbörande myndigheter för yttrande, och så småningom får riksdagens olika utskott ta ställning både till revisorernas egna synpunkter och de avgivna remissyttrandena. Under de senaste åren har detta skett först vid höstsessionen, och då har alltså nästan ett helt år förflutit sedan avgivandet. Därmed har givetvis aktualiteten minskat, och utskottet brukar nöja sig med att omförmäla till riksdagen vad som förevarit. Jag tror att det skulle vara fördelaktigt när det gäller att åstadkomma resultat av granskningen — och detta är ju syftet med hela revisionsarbetet — om man kunde få till stånd en diskussion kring de frågor som revisorerna för fram, medan dessa frågor ännu har aktualitet och är föremål för ett mera allmänt intresse.

Utöver dessa allmänna synpunkter på revisorsarbetet är det en punkt i fjolårets berättelse som jag vill kommentera litet närmare. Revisorerna har tagit upp till granskning hur omkostnadsanslagen för de statliga förvaltningsorganen har utvecklats, d. v. s. de utgifter av olika slag för den statliga verksamheten som icke avser löner och arvoden. Granskningen ger vid handen att utgifterna för dessa ändamål befinner sig i ständigt stigande. Under budgetåret 1961/62 uppgick kostnaderna under denna rubrik till 288,5 miljoner kronor, men tre år senare, under budgetåret 1964/65, hade de ökat till 532 miljoner kronor. Detta innebär en kostnadsstegring med drygt 84 procent på tre år, och det är en ökning som varken kan förklaras med prisstegringar under perioden eller med den personalökning som skett under samma tid. Samtidigt som de totala utgifterna på omkostnadsanslaget ökat under de senare åren kan man också spåra en klar tendens till att beviljade anslag överskrids i allt större utsträckning. För budgetåret 1964/65

Statsverkspropositionen m. m.

har det sålunda redovisats 486 miljoner kronor på de olika huvudtitlarna, men de verkliga utgifterna blev i stället, som jag nyss nämnde, 532 miljoner. Det betyder en merutgift på 46 miljoner eller drygt 9 procent mer än beviljat belopp. Inom statsdepartementen uppgick merutgifterna för de båda senaste budgetåren till 25,7 resp. 17,9 procent av beviljade anslag. Statsrevisorerna har granskat förhållandena hos en rad myndigheter och kunnat konstatera att merbelastning på omkostnadsanslaget många gånger inte endast är en tillfällig företeelse utan återkommer tämligen regelbundet. Statsverksamhetens ansvällning är givetvis en orsak till de ständigt ökade utgifterna på omkostnadsanslaget. Ett exempel är de ökade kostnaderna för upprustning av lokaler, möbelanskaffning, flyttning o. d.

Det har också förekommit att helt nya medelsbehov har täckts genom överskridande av omkostnadsanslaget i stället för att anmälas till riksdagen i vanlig ordning. I andra fall har det naturligtvis varit svårt att i förväg beräkna de kommande utgifternas storlek. Ofta förefaller det emellertid som om de stora merutgifterna vållats av att beräkningarna och planeringen både hos myndigheterna själva och i kanslihuset varit bristfälliga och det är inte tillfredsställande. Även om ett anslag, såsom är fallet med omkostnadsanslaget, betecknas såsom förslagsanslag, bör det vara så noggrant beräknat att det endast i undantagsfall behöver överskridas. Om överskridandet blir en vana förlorar man lätt respekten för alla uppjordade kalkyler, och riksdagens möjlighet att bedöma det verkliga medelsbehovet försvåras.

Herr talman! Det var några reflexioner med anledning av det arbete inom statsrevisionen som jag, såsom jag sade, har haft förmånen att delta i under de senaste åren.

Så vill jag också med några ord beröra frågan om den framtida jordbrukspolitik som nyss var föremål för ett

meningsutbyte här i kammaren. Jag kan hålla med om att den verkliga debatten i dessa frågor skall uppskjutas tills vi har ett fastare diskussionsunderlag än för närvarande. Men situationen är så brännande för dem som beröres av dessa frågor att jag trots ett önskemål om att uppskjuta diskussionen till en kommande tidpunkt ändå vill med några ord beröra spörsmålet.

Bland jordbrukarna i vårt land råder stor oro och olust för framtiden. Känslan av att vara en eftersatt grupp i samhället breder ut sig mer och mer, och tyvärr sker det inte utan fog. I den framlagda nationalbudgeten för år 1966, den som remissdebatten bland annat avser, får jordbruksnäringens svaga läge i följd i förhållande till andra yrken en hjärt belysning. Jordbrukarnas inkomster från egentligt jordbruk har enligt jordbruksnämndens beräkningar minskats med omkring 6 procent under det gångna året. Minskningen beror dels på en lägre skörd än 1964, dels på en kraftig stegring av produktionskostnaderna. Minskningen av de egentliga jordbruksinkomsterna motverkades dock av en gynnsam utveckling av skogsinkomsterna. På grund härav beräknades jordbrukets sammanlagda inkomst av jordbruk och skog ha ökats med 3 å 4 procent under 1965. Där kan vi se ett nytt bevis på hur värdefull kombinationen av jord- och skogsbruk är i vårt land, bland annat som en ekonomiskt utjämnande faktor.

För 1966 ter sig utsikterna ännu mörkare. Inkomsten av jordbruk beräknas sjunka med 3 procent, och detta är särskilt allvarligt med hänsyn till att även skogsinkomsterna enligt konjunkturinstitutets prognoser kommer att minska med drygt 5 procent. Med hänsyn till de rådande utomordentligt svåra avverkningsförhållanden som vi för närvarande har i vårt land kan man befara att minskningen av skogsinkomsterna kommer att bli ännu större än vad man tidigare har beräknat. Tillsammans beräknas förändringarna leda till

Statsverkspropositionen m. m.

en minskning av jordbrukarnas inkomster under 1966 med 3,7 procent. Utvecklingen är ännu mer bekymmersam om man ser den mot bakgrunden av att de egentliga löneinkomsterna under samma tid av olika anledningar beräknas öka med 11 procent. Inför dessa siffror frågar man sig om det är meningen att jordbrukarna alltid skall förbli en låglönegrupp. Svårigheterna känns som sagt som en mycket påtaglig realitet för dem som arbetar i näringen, och till detta kommer sedan oro för framtiden. Ryktena surrar omkring 1960 års jordbruksutrednings förslag. Även om det inte finns verklighet bakom alla skrivelser i saken, så börjar väl ändå ett ganska bestämt mönster att avteckna sig för framtiden. Det är tydligt att utredningens majoritet tänker föreslå en betydande nedbantning av den svenska livsmedelsproduktionen för att på det viset påskynda avfolkningen från jordbruket i ännu raskare takt än hittills. Men är det verkligen nödvändigt att tillgripa några tvångsmedel för att åstadkomma ett sådant resultat? Utvecklingen går av sig själv allt snabbare mot en minskning av jordbruksbefolkningen. Medelåldern bland Sveriges jordbrukare blir allt högre, och den naturliga avgången inom jordbruket kommer därför av förklarliga skäl att gå mycket fort under de närmaste decennierna. Även om produktionen av livsmedel inte kommer att minska lika snabbt som antalet brukningsdelar, så kommer säkerligen den sammanlagda livsmedelsproduktionen att minska i framtiden, oavsett om man vidtar några särskilda tvångsåtgärder eller inte. För min del måste jag, liksom herr Kristiansson nyss gjorde, bestämt hävda att utvecklingen kommer att gå i en annan riktning än den som jordbruksministern förfäktade. Man kan inte år efter år lägga ner ett betydande antal brukningsdelar och minska antalet människor som är sysselsatta i jordbruket utan att detta så småningom kommer att påverka den samlade produktionen. Vi har

inte sett hur långt det kan gå än. Hittills har man i stort sett brukat den jord som blivit övergiven som självständiga brukningsenheter, men med den åldersfördelning som råder — den förgubbning som sker — bland jordbruksbefolkningen så kommer minskningen av antalet sysselsatta att påskyndas mycket snabbt. Det kommer utan tvivel att medföra resultat även i fråga om produktionens storlek.

Utvecklingen kommer alltså att helt naturligt gå mot ett mindre antal sysselsatta i jordbruket och därmed också en minskad produktion. Människan kan inte helt ersättas med maskiner och tekniska hjälpmedel, men jag tror inte att vi bör skynda på utvecklingen utöver den naturliga avgången. Det kan inte vara klokt att minska vår självförsörjningsgrad — vår beredskap — så mycket som det förefaller att jordbruksutredningens majoritet tänker föreslå. Det tror jag inte är välbetänkt, vare sig ur landets eller ur konsumenternas synpunkt.

Vår talman i första kammaren yttjade i sitt tal på rikssalen när riksdagen öppnades några ord om världssvälten som hotar mänskligheten och om vår skyldighet att göra en insats häremot efter måttet av våra krafter. Talman Boheman har också tidigare i en tänkvärd tidningsartikel berört samma problem och varmt varnat för en politik som syftar till att göra oss mera beroende av livsmedelsimport än vad vi för närvarande är. Jag tror att båda dessa påminnelser om vårt beroende av förhållandena även i andra delar av världen är välbetänkta.

Sveriges jordbruk kanske inte med sin produktion kan bidra till att avhjälpa bristsituationen i underskottslanderna i någon högre grad. Våra produktionskostnader är för höga för att vi skall kunna exportera livsmedel i detta sammanhang annat än för rent humanitära ändamål, men vi kan bidra till en bättre balans mellan tillgång och efterfrågan genom att själva avstå från

efterfrågan på livsmedel som bättre behövs i andra delar av världen och som vi har förutsättningar för att producera själva. Om vi bantar ner vårt jordbruk så långt att det inte längre helt kan försörja landets befolkning, är det risk för att de världliga importpriserna blir helt andra än de världsmarknadspriser som för närvarande råder. Mot bakgrunden av de strävanden som årets statsverksproposition ger uttryck åt, nämligen att minska importen och öka exporten, torde det inte vara en riktig politik att belasta handelsbalansen med stora kostnader för en livsmedelsimport som vi kan undvika genom vår egen produktion.

Jordbruksministern framförde nyss några synpunkter på detta spörsmål. Tyvärr har han lämnat kammaren nu. Han påpekade att vi säkerligen alltid kommer att ha möjlighet att importera t. ex. vad vi behöver av vegetabilier för vår försörjning. Men det är väl inte det som är det väsentliga i längden. En nedbantning av det svenska jordbruket kommer i mycket hög grad att gå ut över sådana produktionsgrenar som kräver ett mycket betydande inslag av mänsklig arbetskraft. Det blir framför allt den animaliska produktionen som drabbas. Även om det för närvarande har blivit en viss utjämning i den nedåtgående kurvan för produktionen av mjölk och kött beror detta säkerligen till mycket stor del på att vi under 1964 hade en ovanligt god skörd. Det påverkar produktionen under ett kommande produktionsår och bidrager till att för tillfället avbryta den nedåtgående trenden. Men jag upprepar: En nedbantning av jordbruksbefolkningen till ett allt mindre antal människor kommer utan tvekan att påverka den mest arbetskrävande delen av svensk livsmedelsproduktion — den animaliska produktionen. För att då klara försörjningen är det nödvändigt att tillgripa en import, som säkerligen kommer att betinga betydligt högre priser än de som för närvarande råder. Det finns flerfal-

Statsverkspropositionen m. m.

diga exempel på att importpriserna blir helt andra när säljaren vet att köparen är tvingad till import än när det bara gäller att täcka ett tillfälligt underskott.

Ja, herr talman, det var väl inga nya synpunkter jag hade att framföra när det gäller den framtida jordbrukspolitiken, men jag tror ändå att dessa omständigheter bör beaktas när riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken skall dragas upp.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Ämnena i våra monologer här i talarstolen varierar ju högst avsevärt. Jag skall i min lilla monolog tala om två ting, utbildningsväsendet och arbetskraftsproblemet.

I en interpellation i höststats frågade jag ecklesiastikministern om det var möjligt att fullfölja de utbildningspolitiska målsättningarna inom den angivna tidsramen. Herr Edenmans svar kan kort och gott sammanfattas i ett enda ord: Ja. Han ansåg också att detta skulle vara möjligt utan att man skulle behöva ge avkall vare sig på materiella eller personella resurser inom några andra sektorer. Jag tillät mig då att betvivla detta, men han framhöll alldeles särskilt att finansministern varit med och granskat svaret på min interpellation. Nu har vi ju fått herr Strängs finansplan och herr Edenmans äskanden under åttonde huvudtiteln. Jag har haft tillfälle att studera båda liksom att granska universitetskanslerns petita-skrivning och långtidsprognos. Också skolöverstyrelsens petitaskrivelse har jag haft möjlighet att ta del av, även om någon långtidsprognos ännu inte hade presenterats från skolöverstyrelsen.

Jag har jämfört de här sakerna, och resultatet har tyvärr blivit en serie bekräftelser på mina misstankar att antingen får vi förlänga tidsprogrammet för reformernas genomförande eller också blir det reformer utan ett fullgott innehåll. Herr Sträng har inte varit beredd att skära ned tilldelningen av

Statsverkspropositionen m. m.

materiella och personella resurser till andra sektorer för att ge utbildningssektorn de resurser den skall ha. Jag använder medvetet ordet ha, därför att ämbetsverkens äskanden i huvudsak överensstämmer med de beslut riksdagen fattat på förslag av regeringen.

Jag är fullt medveten om att investeringsprogrammen för exempelvis grundskolan blivit väsentligt dyrare än som förutsattes när besluten en gång fattades — och den felbedömningen kan man väl i varje fall inte helt lasta regeringen för.

Att brottsligheten — för att ta en annan sektor — under det gångna året stigit med 10 procent och att väsentligt ökade resurser krävs för att bemästraden, det kan regeringen rimligtvis inte rå för. Man kan inte begära att planer skall göras upp för sådant. Inom parentes vill jag dock säga att när man åhörde herr Sveningssons anförande i går och konstaterade att rikspolisens äskanden beaktats till 15 procent blev man betänksam — jag har svårt att tänka mig att någon person här i kammaren på allvar vågar hävda att genomförandet av någon reform är angelägnare och viktigare än att en eventuell brottslighet hålls inom kontroll.

Däremot får man väl säga att det inte borde vara så svårt att förutse en sådan sak som den stora lärarbristen — 7 000 å 8 000 lärare. Nu har vi den, tillsammans med alla andra brister: brist på lokaler och undervisningsmateriel, brist på pedagogiskt utvecklingsarbete, otillräcklig vidareutbildning av lärare m. m. Det nya, geniala, personlighetsutvecklande greppet i grundskolan har vi fått, alltså den sammanhållna klassen, men det specialkomponerade utbildningsmaterial som var en förutsättning för reformens genomförande saknas alltjämt och kommer att saknas länge än — bristen på kvalificerade författare innebär att vi får vänta många år innan det materialet kan serveras för lärarna. Gräla då inte på dem om reformen inte blir vad man hade tänkt sig.

Slutsatsen av vad jag hittills sagt kan egentligen bara bli en enda: att utbildningsväsendet omgående måste få väsentligt utökade resurser om det skall vara möjligt att klara reformerna inom de tidsramar som riksdagen fastställt. Finansministern har emellertid som sagt inte funnit det möjligt att tillgodose detta önskemål, och regeringen har följt finansministern i det fallet. Eftersom regeringen tidigare godkänt den av herr Edenman angivna målsättningen och även tidsprogrammet, har jag full förståelse för ecklesiastikministern om han kanske är litet besviken på sina kolleger i regeringen. Möjligen hade det varit mera fair play om finansministern klart sagt ifrån i sin finansplan — där han dock får anses företräda regeringen i dess helhet — att det tyvärr måste bli en förskjutning av tidsprogrammet med hänsyn till bristen på arbetskraft och svårigheterna beträffande det ekonomiska läget.

Enligt min mening är finansministerns bedömning av det nuvarande läget i dessa avseenden korrekt, och därför anser jag att utgiftsförslaget under åttonde huvudtiteln är ett maximiförslag och att vi får tåla en förskjutning av tidsprogrammet för utbildningsreformernas genomförande. Det är bättre att ge sig till tåls några år än att få reformer utan innehåll. Jag tycker inte detta är någon riksolycka, och jag kan inte heller se att det skulle behöva vara någon politiskt kontroversiell fråga. Det skulle också göra det möjligt för kommunerna att på ett bättre sätt planera sina investeringar i takt med de faktiska resurserna. Man har ritat och konstruerat skolor för en miljard kronor, många gånger under hård tidspress, som inte får läggas åt sidan. Det hade säkerligen varit möjligt att få dessa skolor bättre planerade — det hade sparat arbetskraft — om man hade haft en mera realistisk tidsplan att utgå från.

I detta sammanhang vill jag ta upp en annan principiell utbildningsfråga. Skolöverstyrelsen anger i sin petitskri-

velse att var sjätte svensk för närvarande är under utbildning. Om man lägger samman elever och lärare är ungefär var femte svensk engagerad i utbildningsväsendet. Siffran kommer emellertid att stiga, säger man. Om vi jämför med USA är motsvarande siffra där var tredje å var fjärde person. Bortsett från att det inte går att direkt göra en jämförelse med förhållandena i USA — den haltar ganska betydligt — tycker jag att denna utveckling snarare ger enledning till betänksamhet än belåtenhet. Vi kan dock inte försörja oss genom att utbildas varandra. Jag instämmer gärna med dem som anser att utbildning i sig har ett betydande värde. När man emellertid analyserar utbildningsbehovet bör man i princip dela upp detta i två komponenter: den ena som avser de faktiska grundkunskaper som erfordras för det särskilda yrkesområdet, den andra som avser den vid-sidan-om-kunskap, allmänbildning eller överkunskap som är önskvärd men inte nödvändig. För denna senare del får man alltså göra en bedömning: Har vi möjligheter att ge denna utbildning eller skall den hänföras till den kompletterande vidareutbildning som sker parallellt med ett yrkesarbete?

De alltför långa utbildningstider som nu gäller vid ett flertal läroanstalter, kanske främst vid universitet och högskolor, anser jag omedelbart måste skäras ned. Den överambition som nu finns hos läroanstalterna att vilja överlämna en färdig produkt till näringslivet måste bort. Man tycks alldeles ha glömt bort att den bästa färdigutbildning och den bästa specialutbildning som kan ges ändå ges i konkreta arbetsuppgifter ute i arbetslivet. Över huvud taget tycker jag att det på alla nivåer inom den offentliga sektorn finns en misstro mot det enskilda näringslivet, inte när det gäller att försöka dra hem exportpengar men när det gäller att sköta någonting som man anser vara allmän¹ ärdefullt. Jag skall bara ta ett enda exempel. Man driver en omskolningsverksamhet i egen

Statsverkspropositionen m. m. regi, där kostnaderna uppskattningsvis ligger i storleksordningen 15 kronor per elev och timme, hellre än att man överlämnar detta till näringslivet, där kostnaden kan beräknas stanna vid en tredjedel. En sådan övertro på gör-det-självmetoden finns på alla områden inom den offentliga sektorn. Inom näringslivet går vi den rakt motsatta vägen för att uppnå en ökad effektivitet och för att spara på arbetskraftsresurserna. Jag hade anledning att säga det för en liten stund sedan i en replik till inrikesministern. I dagens situation är ju arbetskraftsfrågan kanske ett av de mest brännande och mest svåra problem vi har att syssla med. Skall vi lyckas öka exportföretagens produktion, som man uttalar önskemål om i finansplanen, måste vi tillgodose dessa företags behov av arbetskraft. Skall vi minska löneglidningen, likaledes ett problem som berörs i finansplanen, måste vi också tillse att vi täcker näringslivets behov av arbetskraft. Det räcker inte med en deklARATION i finansplanen. Skall vi över huvud taget kunna öka produktionen och produktiviteten, så att vi får en större kaka att dela på — något som också framhålls såsom väsentligt i finansplanen — kräves det att näringslivet har tillgång till inte bara kapital utan också arbetskraft.

Alla de förutsättningar som jag nu har berört återfinns ju mycket väl dokumenterade i långtidsutredningens betänkande. Om jag ser frågorna ur den synpunkten måste jag tyvärr säga att både statsverkspropositionen och finansplanen är en besvikelse. Såväl den statliga som den kommunala konsumtionen och investeringen beräknas ju öka i en sådan omfattning med ty åtföljande kapitalbehov, att jag tvivlar på att näringslivet har möjlighet att klara någon av dessa målsättningar. Det torde vara den obehagliga sanningen.

Mot detta mitt resonemang kan naturligtvis sägas: Avge då ett eget motförslag, det står er fritt att göra. Visst kan man säga så, men om man betän-

Statsverkspropositionen m. m.

ker att enligt uppgift åtskilliga hundra personer under tre kvarts års tid har sysslat med att utarbeta statsverkspropositionen, inser man kanske omedelbart att ett oppositionsparti utan kanslihusets resurser och ämbetsverkens experter omöjligt kan få fram ett konkret alternativ under 20 dagar.

Statministern sade i går här i kam-maren att han inte hade någon större tro på det framlagda förslaget om en storkonferens för att lösa inflationspro-blem och alla andra problem. Det är möjligt att han har rätt. I varje fall kan man väl konstatera att om man inte går med villighet till verket, lär det inte bli något av det hela, och därmed torde förslaget inte vara möjligt att realisera. Statsministern räckte emellertid ut han- den, trots allt, genom att säga att han gärna talade med oppositionen. Jag skulle vilja ifrågasätta om man inte kunde få en överläggning mellan rege- ringen och oppositionen om den offent- liga sektorn, varvid man angelägenhets- graderade de olika aktiviteterna i syfte att söka minska dagens arbetskraftsbe- hov. En sådan överläggning förutsätter emellertid att både regeringen och op- positionen är beredda att ge avkall på den politiska prestige. Arbetskrafts- situationen är så allvarlig och dessutom orsak till så många andra problem, att jag för min del är övertygad om att ett initiativ från regeringen skulle tas myc- ket väl emot i vida kretsar. Det skulle också visa att regeringen har ett verk- ligt seriöst intresse för att tillvarata alla möjligheter att finna lösningar på det som jag ser som det kanske mest all- varliga problem vi har i dag, arbetskraftssituationen. Jag har den förhopp- ningen att vad statsministern i det styc- ket yttrade inte var skämt utan verkli- gen var allvarligt menat.

Herr **HILDING** (fp):

Herr talman! Min monolog skall gäl- la ett annat område.

En av de större minusposterna i vår samhällsekonomi är vederbörligen om- nämnd i statsverkspropositionen, men finansministern har inga större besvär med detta belopp, när han strävar ef- ter budgetbalans. Beloppet som sådant noteras nämligen inte i riksbokhållar- ens kolumner. Ändå hör det till ett av våra allvarligaste samhällsproblem. Vad jag avser är de miljardbelopp som tra- fikolyckorna beräknas kosta det svens- ka samhället. För 1964 har summan angivits vara 1,4 miljarder kronor. Den är inte mindre 1965.

Nu är det inte det ekonomiska måttet på trafikolyckornas omfattning som närmast stör vår sinnesjämvikt i detta sammanhang. Det stora antalet döda — säkerligen visar det sig ha varit när- mare 1 300 under föregående år när den statistiska slutredovisningen före- ligger — de ännu flera svårt lemlästa- de, många helt invalidiserade för åter- stoden av sina liv, är den ohyggliga sanning som förskräcker oss alla. Tek- nikens underbara värld har onekligen sina skönhetsfläckar.

Inte minst vi som verkar i detta hus har all anledning att ständigt fråga oss om vi ägnar trafikolyckorna tillräck- lig uppmärksamhet. Vi ser att samhäl- lets åtgärder i syfte att främja trafik- säkerheten inte räcker till. Vi är oupp- hörligen tvingade till ytterligare ener- giska åtgärder för att definitivt vända dödskurvan nedåt.

Mot bakgrunden av bilismens oav- brutna expansion styrks man dess värre i sin misstanke att trafikolyckorna oc- så kommer att öka i antal. Långtids- utredningen väntar sig att det kommer att finnas i det närmaste en bil på var tredje invånare år 1970 mot för när- varande en på var fjärde eller femte invånare. Hittills har trafikolyckorna troget följt med i denna bilismens ut- veckling, om än inte i riktigt samma takt. Tillfälliga avbrott i denna olycks- utveckling har inträffat, men de var allt- så tillfälliga. Det är först när vi under minst tre—fyra års tid noterat en oav-

bruten nedgång i trafikolycksfallen som vi vågar börja hoppas på en ständig förbättring. Därför får inte heller 1965 års olycksfallsstatistik, som i vissa avseenden tyder på en positiv förändring, invagga oss i falska föreställningar om att vi nu kan räkna med en fortgående förbättring.

Det förefaller mig som om man försummat att tillräckligt beakta vad som står att vinna genom att göra bilarna trafiksäkrare. Erfarenheten har vid det här laget givit oss många exempel på att bilkonstruktörer och fabrikanter inte sätter trafiksäkerheten allra främst bland de egenskaper som de anser att en bra och säljbar bil bör ha.

I en bok om olycksfallsforskning har några amerikanska författare drastiskt belyst dessa förhållanden när de förklarar att man aldrig kommer på idén att transportera ömtåliga föremål, t. ex. ägg, liggande lösa i en tunna. Men, säger de vidare, vi går in i vilken bil som helst för att fara med farliga hastigheter utan säkerhetsbälten och med ett minimum av stoppning eller annat skydd för att hindra huvud eller kropp från att slås sönder mot insidan av bilen vid en olycka. Den säkerhetsnivå som vi godkänner för oss själva, hustru och barn är den som gäller för bräckliga föremål som ligger lösa i en stor plåttonna.

I Sverige hör det som bekant till bilden att vi visserligen rätt allmänt har säkerhetsbälten på våra bilar men oftast struntar i att använda dem. I Washington har senaten genom en kommitté utsatt bilindustrin för hård kritik för dess underlåtenhet att konstruera trafiksäkrare bilar. Det är ett gott tecken att sådant händer i bilens hemland framför andra. I Detroit bör de ansvariga snarast möjligt väckas till besinning. I Sverige blev de först publicerade resultaten av verksamheten inom aktiebolaget Svensk bilprovning ytterligare en bekräftelse på att även mycket vitala funktioner hos en bil från konstruktionssynpunkt kan vara behäftade med

Statsverkspropositionen m. m.

svåra brister. Av de utfärdade körförbudet av totalt cirka 3 000 fordon eller ungefär 15 per tusen berodde cirka 86 procent på bristfällighet i bromssystemet. Vissa bilmodeller drabbades mera än andra av kritiken. Nu förklarar de kritiserade att kontrollen endast gällde äldre bilar och att på senare modeller bristerna redan är avhjälpna. Kan vi vara alldeles säkra på det? De är ju ännu inte kontrollerade på samma sätt. Den öppna redovisning som glädjande nog tillämpas av bilprovningen kommer att småningom ge besked på denna punkt. På samma sätt borde den officiella statistiken rörande trafikolyckorna på vägarna även upplysa om i vad mån olika biltyper varit inblandade i olyckssituationer av skiftande slag.

En väsentligt utvidgad typbesiktning aktualiserades i en promemoria inom kommunikationsdepartementet för några år sedan. På det sättet skulle man kunna förhindra att trafiken belastas av fordon som redan från början företer brister eller som har en sådan konstruktion, att felaktigheter kan befaras uppstå efter en viss tids begagnande. Denna föreslagna typbesiktning torde ännu inte i sin helhet ha förverkligats — i varje fall kan dess resurser bli bättre. I samma promemoria tog man även upp frågan om konsumentupplysning rörande motorfordon. Materialet från de nya och utförligare typbesiktningarna skulle utgöra grundvalen för denna varudeklaration, som den bilköpande allmänheten nu väntar på.

De unga bilförarna är mer än andra olycksdrabbade. Vart tredje dödsfall i åldersgruppen 15—20 år är orsakat av en trafikolycka. Bristande trafikerfarenhet är sannolikt den främsta förklaringen. Det är inte minst mot dessa ungdomsgrupper som trafiksäkerhetspropagandan måste rikta sig.

För den manliga ungdomen finns ett utmärkt tillfälle härtill under värnplikstiden, vilket av allt att döma ännu inte har utnyttjats för propaganda i all den omfattning som faktiskt är möj-

Statsverkspropositionen m. m.

lig. Förhållandet har uppmärksammats på I 14 i Gävle, där man utarbetat ett program för särskild obligatorisk trafiksäkerhetsutbildning för de värnpliktiga på tid som ligger utanför den egentliga militära träningen. Såvitt jag vet har inte detta någon motsvarighet på något annat håll i landet.

Regementsledningen har, som man kunde vänta, konstaterat att många värnpliktiga skaffar sig bil för att under den begränsade fritiden hinna besöka hemorten, och oftast gäller förvärvet begagnade och mindre tillförlitliga fordon. De värnpliktiga har bråttom såväl då de ger sig i väg från regementet som då de vänder tillbaka. Mörkerkörning och hala vintervägar har de inte hunnit få någon större erfarenhet av. Körutbildningen fram till körkortet omfattar inte övningar i mörker och halt väglag, vilket onekligen är en brist. Utbildningsverksamheten vid regementet har planlagts och utförts i samarbete med polisen. På det sättet hoppas man också kunna över huvud taget grundlägga en större förståelse för polisens arbetsuppgifter. I utbildningen ingår förutom allmän information om trafikolyckor och trafikövervakning övningskörning på isbana och ett trafiksäkerhetsrally, som tilldragit sig stort intresse. Jag tror att exemplet från I 14 manar till efterföljd.

En effektivare trafikövervakning har länge ansetts såsom i hög grad önskvärd. Alla de som haft stark tilltro till värdet av ökade insatser från polisens sida bestyrktes i sin uppfattning av det gynnsamma resultatet av det försök med förstärkt trafikövervakning som anordnades sommaren 1965. En jämförelse mellan olycksutvecklingen på de övervakade vägsträckorna och en kontrollsträcka som endast hade normal övervakning visar nämligen att totala antalet olyckor blev 35 procent lägre, antalet olyckor med personskador 63 procent lägre och antalet olyckor med dödlig utgång 66 procent lägre.

Även om slumpen delvis kan ha spe-

lat in, bekräftar denna undersökning till fullo vad man erfarit vid liknande undersökningar i andra länder, nämligen att en förstärkt trafikövervakning har en omedelbar och mycket gynnsam effekt på olycksutvecklingen. Då måste man också dra den slutsatsen, att det finns all anledning att tillmötesgå rikspolisstyrelsen i dess krav att under tiden fram till 1970 få sätta in ytterligare drygt 500 man för att successivt få fram en bättre ordning och för att polisen skall bättre kunna fylla sin roll i trafiksäkerhetsarbetet. Det totala antalet poliser i denna verksamhet skulle härigenom bli drygt 1 600. Ingen tvekar om att det är bäst att göra insatserna på detta tidiga stadium och därigenom minska belastningen inom sjukvård och rehabilitering.

En förbättrad övervakning av detta slag skulle säkerligen också minska rattfylleriet. Enligt en SIFO-undersökning har ju var femte bilförare någon gång kört bil i berusat tillstånd. Det är ansvarslost så det förslår, men en förklaring är att risken att bli upptäckt är obetydlig. En lundaforskare har på grundval av en intervjuundersökning som han företagit inom ett visst område i landet funnit att risken för upptäckt för bilförare med av allt att döma straffbar alkoholconcentration i blodet ligger så lågt som mellan 4 och 9 procent. Över 90 procent av de trafikonyktra i det området skulle således ej löpa någon risk att bli upptäckta. Att den allmänna trafikövervakningen kunde vara bättre framgår också av det faktum, att var femte av de intervjuade över huvud taget aldrig hade stoppats i någon poliskontroll och att hela sju av tio inte stoppats under de senaste tolv månaderna.

Bilen är i dag, och blir det i ännu högre grad i framtiden, en del av vår livsföring. Den kan inte undvaras. Den är ofrånkomlig i det produktiva livet, och den ökar högst väsentligt våra möjligheter att ge vår fritid ett stimulerande innehåll. Men så länge den också

sprider död och elände omkring sig måste den från samhällets sida bli föremål för den strängaste tillsyn och dess förare måste läras att behärska såväl sitt fordon som sig själv.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! En av våra arbetarförfattare, uppväxt vid ett mellansvenskt bruk, har med orden »att välja där val ej fanns» karakteriserat den situation som han och de flesta svenska ungdomar tidigare stått i då det gäller val av yrke och studieväg. »Att välja där val ej fanns» — det betydde för honom och hans kamrater att börja på bruket.

I dag har våra svenska ungdomar betydligt bättre möjligheter att välja studieväg och yrke. Grundskolereformen har lagt grunden därtill. Elevernas och föräldrarnas fria val av studieväg är en av hörnstenarna i vår nioåriga grundskola, och jag önskar för min del att det fria valet skall kunna förverkligas.

När nu elever och föräldrar fått tillfälle att fritt välja, är det inte alls förvånansvärt att omkring 80 procent av ungdomarna föredragit någon av de teoretiska linjerna i klass 9 på högstadiet. Det finns många orsaker till detta. Dels är det så, att yrken som fordrar teoretisk utbildning generellt sett ger högre löner och bättre arbetsförhållanden än s. k. praktiska yrken, även om en viss utjämning har åstadkommits, dels kan valet bero på högstadiets konstruktion, som vi allt bättre börjar komma underfund med. Nu tvingas eleverna ofta att välja mellan å ena sidan teoretiskt och å andra sidan praktiskt, som om det funnes två vitt skilda grupper av elever med den ena eller den andra anlagsinriktningen. I själva verket finns det en blandning av anlag och intressen. Många ungdomar, särskilt ungdomar i pubertetsåldern, önskar balansera teoretiska färdighets- och kunskapsinhämmande ämnen med olika slag av manuell sysselsättning. TCO har i ett

Statsverkspropositionen m. m.

sammanhang framhållit: »Huvudparten av eleverna väljer inte renodlat teoretiska tillvalsgrupper och linjer för att deras anlag och intressen därigenom bäst tillgodoses utan uppenbarligen främst för att de på det sättet kan uppskjuta sitt mer definitiva studie- och yrkesval och därigenom gardera sig för att kunna välja mera fritt i framtiden sådana studievägar som genom tidigare linjeval stängas för dem.»

Denna fråga om högstadiets konstruktion är nu lyckligtvis uppmärksammas, och de eventuella misstag, som gjorts i konstruktionen, kommer att utredas och följas upp av skolöverstyrelsen.

En allvarligare orsak till inriktningen av ungdomarnas linjeval mot mer teoretiska studiegångar är en social värdering i »fina» och mindre fina yrken, värderingar som ännu i dag alltför mycket styr ungdomarna vid val av yrke och studieväg. Hur skall vi komma ifrån dessa värderingar? Om vi inte gör det, kan det bli ett samhälle, där gruppen »arbetare och lägre tjänstemän» blir begåvningsmässigt slästruken i samma mån som skolans urval blir effektivt, d. v. s. att skolan får de mest intellektuellt begåvade — det finns faktiskt redan i dag tendenser i den riktningen. Tendenserna yttrar sig i minskad rekrytering till yrkesskolorna och en sänkt begåvningsstandard. Detta hör till ett av de stora problem, som yrkesskolberedningen skall försöka lösa.

Begåvningar behövs på alla livets områden och även i praktiskt yrkesutövande. Yrkesarbetare kommer att behövas också i det framtida näringslivet — vi skall inte tro något annat, även om vi vet att det finns någonting som heter automation — yrkesarbetare, som måste vara i besittning av intellektuell kapacitet, med förmåga att tänka, bedöma och fatta riktiga beslut. Tyvärr råder i dag stor osäkerhet om de praktiska yrkenas framtid. Förmodlingen behöver normerna för lönesätt-

Statsverkspropositionen m. m.

ningen ändras. Rekryteringen till de praktiska yrkena måste stimuleras. Vi måste få fram ett nytt yrkesbegrepp — hur det nu skall gå till — ett yrkesbegrepp utan alltför sträng kategoriuppdelning mellan teoretiskt och praktiskt, utan konstlad uppdelning av anställda i tjänstemän och arbetare, utan alltför mycken specialisering, utan löneskillnader baserade på om arbetsuppgifterna är övervägande teoretiska eller praktiska.

Hur skall vi då kunna åstadkomma en sådan omvärdering? Frågan är mycket svår att besvara. Det måste bero på oss alla. Mycket ansvar vilar på arbetsgivarna och arbetsmarknadens parter, mycket på lärare och yrkesvägledare och kanske mest på föräldrarna och deras inställning. Det kommer att ta lång tid att ändra inställningen till dessa sociala värderingar i fråga om olika yrken. Skulle man inte kunna tänka sig, att det allmänna gick i spetsen då det gäller att inom statliga verk och företag försöka ändra på värderingarna av tjänster eller arbetsuppgifter, som i dag kanske klassas olika i fråga om krav och lönesättning, mer kanske med hänsyn till fördomar än sakska, och ofta mer än vad som borde vara fördömligt. Hur är det med undervisningen när det gäller lärare, som skall ta hand om ungdomarna och vägleda dem? De lärarkandidater som går på lärarhögskolorna får sex timmars undervisning i yrkesliv och vuxenutbildning. Kanske borde det vara mera. Den praktiska yrkesorienteringen är säkerligen värdefull, men ändrar den attityderna?

Herr talman! Jag räknar inte med att här kunna ge en patentlösning på detta inte minst ur näringslivets synpunkt viktiga problem, utan har här endast velat framföra några synpunkter till eftertanke.

Undervisningsväsendets största problem för dagen är kanske trots allt inte otillräcklig tillgång på kapital och driftsmedel, som årets budget varit återhållsam med, utan gäller mera de

personella resurserna. Det är lärartillgången som mycket blir beroende av hur attraktivt läraryrket kan göras i framtiden. Därvid är det pedagogiska utvecklingsarbetet av stor betydelse. Här har ecklesiastikministern tvingats att hårt pruta på de krav som ställts av såväl skolöverstyrelsen som universitetskanslern. Främsta skälet kanske dock synes vara bristen på experter för sådant utvecklingsarbete. För min del anser jag att allt bör göras för att sådana experter skall komma fram och att denna viktiga verksamhet kan uppehållas och utvecklas.

Det gäller, som framhålles i propositionen, att hushålla med såväl de materiella som personella resurserna och sätta in dem där de bäst behövs för att öka produktiviteten inom undervisningsväsendet.

Herr HJORTH (s):

Herr talman! Det är med en viss tvekan jag tar till orda i årets remissdebatt. Tveksamheten beror på den kritik som brukar riktas mot att alltför många ledamöter deltar och att debatten därigenom blir långt utdragen. Det blir ju lätt upprepningar av vad »de stora» sagt, och det är kanske inte så trevligt att lyssna till.

Största intresset knyts givetvis till parti- och gruppledarnas anföranden, och detta särskilt ett valår då man väl kan säga att upptakten till valrörelsen sker. Detta hindrar inte att vissa andra ledamöter kan känna ett behov av att också få anföra några synpunkter på de aktuella frågorna.

Så här i början av ett nytt år är nyårsönskingarna och förväntningarna inför detta ännu levande. Jag har för min egen del två önskingar, eller kanske rättare sagt förhoppningar för år 1966. Jag vill inte alls påstå att de är särskilt originella, men de ligger mig särskilt varmt om hjärtat, och jag vet att de delas av många.

Den första är en önskan om en snar

fred i Vietnam. Såväl krigskorrespondenternas livfulla skildringar av jungelstriderna som nyhetsbyråernas mera kortfattade uppgifter om bombraider och antalet dödade och sårade fyller mig alltid med vemod. Detta stackars folk, som behövde få lära sig det mest elementära, att läsa och skriva, att bygga upp och utveckla sitt land, får nu i stället ägna sina krafter åt krigiska värv. Det är inget mindre än en tragedi som nu utspelas i Sydöstasien. De tappert kämpande vietnameserna vittnar om en stark önskan att få leva i fred, att helst av allt få odla sitt ris och sköta sina hem och sina trädgårdar. Jag skall inte närmare gå in på de djupare aspekterna av detta olyckliga krig; det är ett utrikespolitiskt problem, och som sådant hör det mera hemma under en utrikesdebatt. Jag vill bara tillägga den förhoppningen, att de åtminstone temporära minskningarna av krigsinsatserna och de rätt intensiva försöken till fredskontakter skall leda till ett resultat. Man frågar sig varför inte FN på allvar har försökt få slut på konflikten tidigare. Även om inte Kina tillhör medlemsstaterna, borde detta skett för att rädda ansiktet på de västliga demokratierna.

Min andra nyårsönskan gäller trafik-säkerhet på våra inhemska vägar. Herr Hilding har alldeles nyss ingående behandlat dessa frågor, men med tanke på problemets allvar kanske det ursäktas mig om jag ändå säger några ord.

Trafiken kräver årligen omkring 25 000 offer i döda och skadade och är därmed en både allvarlig och skrämmande folksjukdom. I genomsnitt avlider över 100 människor varje månad, och de svårt skadades antal uppgår till 3 500 per år. Detta är en fruktansvärd verklighet med otaliga personliga tragedier. Många familjer har splittrats på detta sätt, föräldrar blir barnlösa och barnen mister sina fäder. Nästan alla har väl någon i släkt- eller vänkretsen som dödats eller skadats vid en trafikolycka. Det innebär namnlösa lidan-

Statsverkspropositionen m. m.

den, långvariga sjukhusvistelser, rehabilitering och omskolning som följer av kanske en sekunds uppmärksamhet. Detta är i sanning ett högt pris, för att inte tala om vad alla dessa olyckor kostar i reda pengar och förlorade arbetsdagar. Man beräknar att de åsamkar samhället kostnader om 1,5 miljard kronor årligen.

Något som ytterligare fördystrar den mörka olycksstatistiken är de många ungdomsolyckorna. En utredning om 1962 års trafikolyckor visar, att av 6 007 skadade personbilsförare var hälften under 30 år och en fjärdedel mellan 18 och 22 år. Av de skadade bilpassagerarna var halva antalet under 23 år. De flesta av dessa olyckor inträffade natten mellan lördag och söndag med en anhopning mellan kl. 24 och 04.00. Ungdomen är då på väg hem från olika nöjeställningar. De många singelolyckorna kan tyda på trötthet, men även uppmärksamhet och önykterhet spelar ofta in. Olyckorna beror inte på att dessa förare saknar tillräcklig utbildning och körskicklighet — de är säkert i det fallet bättre skickade än många äldre. Men det brister framför allt i rutin och omdöme. I gång vill föraren gärna briljera inför sina kamrater, och det ligger väl också i ungdomens natur att uppskatta fartens tjusning. Bilen som leksak är dock alltför dyrbar och riskfull. Vi skall inte stillastående låta våra annars i många avseenden präktiga ungdomar rusa rakt in i fördärvet.

Vad skall man nu göra åt detta allvarliga problem? Höjd körkortsålder vill väl ingen på allvar diskutera. Körskolor, föräldrar, föreningar och andra måste i stället framhålla för våra pojkar och flickor att de är trafikens olycksfåglar och tillhör dem som är inblandade i de flesta och svåraste olyckorna.

Det förefaller som om bilarna görs alltför snabba för att passa in på många av våra vägar och i vårt klimat, nota bene om man försöker ta ut allt vad motoreffekten tillåter. Ingen vill väl

Statsverkspropositionen m. m.

dock hejda den tekniska utvecklingen. Vad jag i det här sammanhanget vill trycka på är föräldraansvaret. Det är inte nödvändigt att pojken eller flickan får köpa en bil så snart han eller hon fyllt 18 år, och det är inte heller nödvändigt att de får låna pappas bil på lördagskvällarna. Ofta finns det andra kommunikationsmedel. Om så inte är fallet, kan kanske kommuner, föreningar eller enskilda ordna med bussgång till nöjeslokalerna.

En ljuspunkt — jag hoppas att det även är en vändpunkt — är den upp- och bromsning som skedde under 1965 i fråga om trafikolyckorna. Trots en väsentligt ökad trafik och en allt större fordonspark — enbart personbilarnas antal uppgår nu till 1,9 miljoner — hade vi omkring 1 000 färre trafikoffrer än under år 1964. Dödsstatistiken däremot är ungefär densamma enligt de preliminära beräkningar som gjorts. Problemet med att bekämpa trafikolyckorna har i hög grad uppmärksamats av samhället och andra intresserade instanser, och olika åtgärder har satts in i detta arbete. Vägbygget har de senaste åren hållits uppe på en mycket hög nivå. Polisens förstatligande har tillsammans med de ökade resurserna inneburit en effektivare organisation med större möjligheter till samordnad trafikövervakning. Den obligatoriska bilkontrollen har sanerat bilbeståndet. Under hela 1960-talet har vi också arbetat med tillfälliga generella hastighetsbegränsningar.

Den upplysningsverksamhet som NTF bedriver har helt säkert varit till stor nytta. Som exempel kan nämnas att NTF trots hårt motstånd under kort tid lyckats med uppgiften att förmå de svenska bilisterna att använda halvljus vid bilkörning i mörker i tätorter med gatubelysning. Att halvljus är bättre än parkeringsljus vid dålig sikt under dagkörning har också vunnit allmän förståelse.

Erfarenheterna vid tillfälliga hastighetsbegränsningar och en intensifierad

trafikövervakning har visat sig goda. Av den undersökning som statens trafik-säkerhetsråd gjort framgår att fartbegränsningarna medfört önskat resultat. Man torde kunna säga att de räddat ett människoliv varannan dag och i övrigt bidrar till att göra olyckorna mindre svåra. Det finns därför all anledning att fortsätta på den inslagna vägen.

Mycket talar väl för en ständig fartbegränsning i likhet med vad t. ex. Norge och USA tillämpar. I Amerika har inte ens de stora motorvägarna fri hastighet, utan man tillämpar olika gränser för olika vägar. Ett sådant differentierat system borde i så fall införas i vårt land. I varje fall borde man nu vara mogen att pröva hastighetsbegränsning under en längre sammanhängande period. Med tanke på koncentrationen av ungdomliga trafikoffrer under söndagsdygnet, som jag nys erinrade om, borde en obligatorisk fartgräns införas över alla lördagar och söndagar. Detta i för- ening med en intensiv övervakning från polisens sida tror jag skulle ge gynnsamma resultat.

Det är klart att sådana restriktioner skulle drabba många omdömesgilla trafikanter. Men måste vi inte alla hjälpas åt att försöka lindra följderna av en mindre grupps bristande ansvar i trafiken! Förresten kan den som i dag kör helt monstergiltigt i morgon bli orsak till många människors död.

Alla samverkande krafter måste fortsätta det angelägna arbetet med att nedbringa och förebygga antalet trafikolyckor. Jag hälsar med tillfredsställelse att kommunikationsministeren höjt anslagen för vägunderhåll, vilket kan medföra en förbättring främst av de grusvägar som vi fortfarande dras med. Tyvärr medger inte det ekonomiska läget ett utökat vägbyggande, men det får vara blott en tillfällig stagnation. Likaså kan man beklaga att NTF inte fått de resurser de begärt, men en viss ökning har ändå upptagits under sjätte huvudtiteln. Anslaget för trafik-säkerhetsforskning räknas upp med 250 000 kro-

nor. Man kan gott instämna med departementschefen i angelägenheten av en samordnad forskningsinsats.

Kommunerna har även en stor uppgift att fylla i trafiksäkerhetsarbetet, särskilt nu tiden fram till dagen H. De lokala trafiksäkerhetskommittéerna kan här göra värdefulla insatser i den fråga som jag med det anförda, herr talman, vill understryka betydelsen utav.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Man efterfrågar ibland motiv för att vi bara skulle ha en enda kammare här i riksdagen. Med en vidvinkelkamera skulle man här kunna skaffa ett utomordentligt bevis för att det är överflödigt med två kammare och mycket väl räcker med en. Men, herr talman, debatten om Kungl. Maj:ts proposition nr 1 till riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1966/67 lider mot sitt slut. Såvitt jag förstår, har vi gott om tid — vår medkammare lär väl inte sluta i dag och kanske inte i morgon heller. Jag skall därför fullfölja min tanke att säga några ord i anledning av statsverkspropositionen.

Förvisso är det många ting som rikets budget omfattar, men så har också debatten rört sig på ett vitt fält från den historiska Augsburgska bekännelsen till våra dagars bekymmer med bristen på bostäder och de dåliga grusvägarna i Älvsborgs län. Det skulle ha varit frestande att göra en sammanfattning av debatten, men jag skall inskränka mig till några reflexioner i anledning av statsverkspropositionen och den förda debatten.

Först vill jag då avge en principdeklaration. Vårt samhälle håller på att bli alltför komplicerat för de flesta av oss. Det tvingar fram specialiseringen, och med den följer ensidigheten, fackidiotien, förlusten av förmågan att skala bort utanverken och se de stora linjerna i tillvaron. Vi integrerar, och problemen blir till problematik, data-

maskiner och elektronhjärnor spottar fram siffror, som vi knappast vet hur vi skall använda och som vi i alla fall inte hinner med att behandla.

Hur skall vi då handla i en värld som blir alltmer komplicerad? För mig står endast en möjlighet öppen: vi måste möta med motsatsen! Vi måste förenkla, ge upp hoppet att i detalj kunna ordna allt för den enskilde men se till att det hela fungerar i stort någorlunda skapligt.

I förteckningen över propositioner saknar jag inte bara lagförslaget om utlännings rösträtt. Av hela det stora komplexet jordabalk och fastighetsbildningslag ser jag bara förebådas lagen om fast egendom och vad därtill hör. I årtionden har lagförslagen förarbetats, men de har nu blivit så omfattande och komplicerade att man inte orkar med dem. Under tiden går utvecklingen framåt, och förslagen blir inaktuella. Enda lösningen även här är förenklingens väg. Man må gärna fnysa om motiveringslagstiftning, men vi når aldrig målet, om vi inte går in för förenkling.

I känslan av att alltför mycket rasar över en har man funnit på att vi måste ha ett sabbatsår för att finna oss själva. Har vi tid med det — och råd? Vem skall betala det? Jag skulle vilja föreslå ett år av helt annat slag, inte en reaktionär reformpaus utan ett år av arbete, ett år då man sökte stimulera fram en arbetsinsats utöver den vanliga, ett år som man satsade för att hugga in på de köer som finns på snart sagt alla områden, ett år med minskat krångel, då man undvek nya påhitt men sökte fullfölja tidigare beslut, med andra ord sökte hinna ifatt utvecklingen. Ty aldrig så kloka och humana beslut blir värdelösa, om vi i iveren att åstadkomma något ännu bättre aldrig förmår att genomföra dem.

Jag kommer här till bristen på arbetskraft. Vi har fått långtidsutredningens prognoser för femårsperioden 1966—1970. Inrikesministern berörde dem

Statsverkspropositionen m. m.

i interpellationsdebatten i tisdags beträffande de avvisade jugoslaverna. I gårdagens debatt nämnde fröken Lisa Mattson utredningen som ett slags långkatekes för utvecklingen på arbetsmarknaden. Det är inte för att jag är allergisk mot ordet katekes, herr talman, som jag något vill beröra en sak i långtidsutredningens prognos. Även förste vice talman Strand snuddade vid den under gårdagen.

Det vare mig fjärran att påstå att de framstående herrar som står bakom prognosen skulle ha räknat fel, men jag får för min del inte ekvationen att gå ihop. Mot en möjlig ökning av bruttonationalproduktionen på 4,2 procent per år fram till 1970 står samlade anspråk på varor och tjänster, motsvarande en total produktionsökning på 5,2 procent. Det förstår jag. Det är så med de flesta att vi önskar oss mer än vi är villiga att arbeta för. Vi blir aldrig riktigt nöjda — det finns alltid behov som är otillfredsställda. Det är väl häri de största svårigheterna gömmer sig i samhället.

Sedan kommer vi till det förhållandet att arbetskraften inte räcker till i förhållande till efterfrågan. Mot en beräknad tillväxt av 110 000 personer, vari inräknas en årlig invandring på 25 000 personer, skulle stå ett arbetskraftbehov på 165 000 personer. Denna siffra skulle ytterligare öka vid en förkortning av arbetstiden — hur man nu kan räkna med att förkorta arbetstider, när arbetskraften inte räcker till?

Låt oss först se på arbetskraften. Visst kan bristen på arbetskraft tvinga fram rationaliseringar med ökad effektivitet som följd. Det blir en klar vinst. Ökningen av arbetskraften — antingen den sker genom inflyttning eller genom folkökning inom landet — kan väl inte nämnvärt påverka förhållandena, med mindre än att vi gör oss skyldiga till rovdrift av något slag — rovdrift på i sina hemland utbildade yrkesmän- niskor, som inte tar med sig familjen

hit eller här bildar familj, som inte efterfrågar ordentliga bostäder, som inte stannar så länge att vi får några sociala kostnader eller utbildningskostnader för dem själva eller deras barn. Jag menar med andra ord att om organisationen av samhället är oförändrad, om effektiviteten såväl som den ekonomiska uppläggningsen är oförändrad, då måste samhällets storlek vara relativt betydelselös. Det rör sig närmast om en skala. Antingen vi har 7,8 miljoner som i dag eller 15 miljoner invånare måste tendensen i samhällsbilden bli densamma. Endast om den inflyttade är effektivare än vi andra eller om vi vegeterar på redan färdigutbildad arbetskraft, som inte har familjen med sig, som inte fordrar några sociala kostnader och som bor enklare, endast då blir det något nettotillskott att tala om för samhället. Att det sedan finns många andra skäl för en invandring är en annan sak, men vi bör nog ta långtidsutredningen med en stor nypa salt. Vi har också ett socialt samvete som vi inte får döva. En stor del av den arbetskraft vi tidigare fått utifrån har av kända skäl placerats i dåliga bostäder och baracker av sådan beskaffenhet att det inte borde tillåtas. Allvarliga sociala problem har även uppstått därigenom. Skall vi fortsätta att ta emot utländsk arbetskraft — och många skäl talar härför — då måste vi i första hand ordna bostadsfrågorna. Vi är inte försvarade med mindre. Och här har regeringen sitt stora ansvar.

Herr talman! Liksom herr Sundin i går vill jag ge finansministern ett plus för att han talar allvar med arbetsmarknadens parter — synd bara att han samtidigt gör relativt orimliga antaganden om löneutvecklingen under budgetåret och därtill själv lägger åtskilliga kol på inflationens eld i den föreliggande statsverkspropositionen, som jag i likhet med övriga talare inte har något emot att kammaren remitterar till vederbörande utskott.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag står sist på den långa talarlistan men tänker i likhet med herr Skårman inte göra någon sammanfattning av denna mycket omfattande debatt. Remissdabetten har i alla fall vissa fördelar, såvitt jag kan förstå — den öppnar bl. a. möjlighet att debattera en massa frågor som eljest knappast kan tas upp till behandling i riksdagen. Jag skulle vilja ta upp två sådana frågor, helt skilda från varandra, den ena berörande inrikes förhållanden och den andra berörande utrikesproblemen.

I går för en vecka sedan, förra onsdagen, hölls i stora partilokalen här i huset en överläggning mellan representanter för alla landstingen beträffande landstingens övertagande av mentalsjukvården. Flera sådana överläggningar har ägt rum under de senaste åren. Den här överläggningen slutade med att landstingens representanter godkände ett uppgjort förslag till ramavtal angående de ekonomiska förhållandena vid övertagandet. Ramavtalet skall utgöra basen vid fortsatta överläggningar och förhandlingar rörande vissa frågor som enligt riksdagens beslut skall avhandlas med varje landsting för sig.

Beslutet vid överläggningen var enhälligt så till vida som ingen röstade mot förslaget. Representanterna för två av landstingen yrkade bordläggning och ville ansluta sig till ramavtalet först sedan man genom de lokala förhandlingarna uttrönt om man över huvud taget kunde komma fram till acceptabla villkor. Fyra landsting hade redan före överläggningen träffat avtal, och vid de lokala förhandlingarna med dessa landsting hade ramavtalet godkänts som första punkt. Nu var det alla de övriga landstingen som skulle godkänna avtalet.

Ingen lär direkt kunna säga vad ramavtalet och de lokala avtalen kan komma att betyda för de enskilda landstingen. Ingen av de befullmäktigade representanterna kunde väl vid beslutets

Statsverkspropositionen m. m.

fattande med visshet avgöra hur stor skattehöjning han genom sitt undertecknande av ramavtalet skulle komma att ådraga det egna landstinget. Tveksamheten var alltså stor. Flertalet representanter skulle gärna ha önskat bättre möjligheter att överblicka de ekonomiska följder mentalsjukvårdens övertagande kommer att få för vars och ens landsting. Men beslutet blev som sagt enhälligt så när som på att två landsting yrkade bordläggning. Ingen yrkade avslag och ingen röstade emot.

Allt föreföll sålunda vara gott och väl — allt frid och fröjd. Men, herr talman, så var det inte. Beslutet fattades mot ett ultimativt krav från statens förhandlare: Ni skall godta detta, annars faller reformen för i år, de vid de hittills förda förhandlingarna vunna jämkningarna till landstingens förmån får i så fall anses helt förfallna och förhandlingarna får tagas upp igen från början. Underförstått — och utsagt av den främste företrädaren för uppfattningen att avtalet skulle godtagas —: Ni kan ingalunda räkna med att få ett så bra avtal då som nu. Förhandlingskommissionen har sträckt sig mycket långt, i vissa fall betydligt längre än det ansågs att den borde ha gjort, och den har fått utstå kritik från sina uppdragsgivare för den saken. »Alla skall biträda beslutet, annars blir det inga fortsatta förhandlingar. Beslutet skall fattas i dag eller möjligen i morgon, ty också morgondagen är enligt kallelsen reserverad för den här överläggningen. Men det skall göras nu, annars blir det ingenting av.»

Ja, herr talman, det var hårda bud. Det var förvisso inte den form som bör förekomma vid förtroendefulla överläggningar mellan representanter för staten och för landstingen. Ingalunda kan det anses vara det sätt på vilket man i en väl utvecklad demokrati bör kunna förhandla mellan samhällets egna olika organ — det kan man utan vidare säga.

Här gällde det en reform om vilken

Statsverkspropositionen m. m.

alla i stort sett varit ense. Mentalsjukvården har släpat efter, och trots stora investeringar under senare år har den inte nått upp till den standard som kroppssjukvården i stort sett nått. I landstingens regi och med en integrering av mentalsjukvården och den somatiska vården — vad nu det fina ordet integrering kan betyda i detta sammanhang — skall mentalsjukvården snart höjas till en helt annan standard än den för närvarande har. Landstingen har visat att de kan sköta sina uppgifter, och framför allt sina sjukvårdande uppgifter, på ett helt annat sätt än staten. Det har landstingen visat inom kroppssjukvården, och det kommer landstingen snart också att visa inom mentalsjukvården.

Låt oss hoppas att det blir så som föresatserna har varit. Landstingen kommer att få kämpa mot svåra odds. För att nå syftet behövs både pengar för investeringar och personal. På båda dessa områden är det besvärligt; pengar är det ont om just nu, och den investeringsram som finansministern förutsett för detta ändamål under den närmaste femårsperioden är långt ifrån tillräcklig. Hur det är beträffande personalen och då inte minst beträffande läkarna, vet alla.

Men varför har det då blivit en så tråkig ton över förhandlingarna? Varför har förhandlingarna kommit att präglas av ett så ömsesidigt misstroende? Varför har inte förhandlingarna i stället kunnat föras med ömsesidigt förtroende i en känsla av stimulerande samarbete mot ett av båda parter eftersträvat gemensamt mål? Inte beror det bara på den statliga förhandlingssidans hårda tag. Visst brukar statliga förhandlare många gånger vara hårda och obiliga — herr Börjesson i Falköping erinrade om sådana fall i en interpellation i andra kammaren i höstas — för ett tjugotal år sedan föreföll ett sådant beteendemönster vara en merit, i varje fall inom vattenfalls verksamhetsområde. Men inte var det bara detta. Inte

heller låg orsaken i landstingens önskan att tjäna en extra slant i samband med övertagandet av mentalsjukvården. Nej, jag tror att orsaken låg djupare. När riksdagen beslöt om landstingens övertagande av mentalsjukvården förut-sattes att landstingen skulle få hundra procentig täckning för sina kostnader. Så ser det inte alls ut nu. Ett stort landsting, har det sagts mig, tror att mentalsjukvårdens övertagande skall kräva en skattehöjning om 1:40 eller 1:60 per skattekrona. Hur pass exakt man har kunnat beräkna det, vet jag inte. Landstingen har emellertid tidigare erfarit vad övertagandet av provinsialläkarväsendet har kostat. Det var ju små summor i förhållande till detta, men det kostade dock en hel del. Nu känner man sig på sätt och vis lurad igen. Och kostnaderna faller ut så olika beroende på ålder och standard på de statliga mentalsjukhus som landstingen skall överta. Uppskattningen av det erforderliga platsantalet har också varierat. Landstingen har sagt, att man har behövt flera platser än vad staten har ansett. Inte minst menar man att den investeringskostnad per vårdplats som angavs i den ursprungliga propositionen var alldeles för lågt beräknad.

Den irritation som obestriddigen kännetecknade förhandlingarna har sin grund i den ursprungliga propositionen. Det är lätt att vara efterklok när det gäller att kritisera. Egentligen var det bara herrar Eskel och Ståhl i andra kammaren som insåg, vilka osäkerhetsmoment propositionen innefattade, och som ville att man först skulle försöka få avtal och sedan fatta definitivt beslut. Men bevisbördan, om man får använda det uttrycket, ligger hos den som framlade förslaget. Det skulle ju egentligen i princip och i verkligheten ha varit så pass bra att ingen skulle ha funnit några fel, även om han hade varit aldrig så kritisk och även om aldrig så lång tid hade gått.

Nu gällde det emellertid att få igenom förslaget så fort som möjligt. Ofull-

Statsverkspropositionen m. m.

ständigt planerade och med otillbörlig snabbhet genomförda reformer hör till det som är karakteristiskt för vår nådiga regering. Jag har haft den uppfattningen — och framfört den vid flera tillfällen — i fråga om skolan. Förslaget genomfördes på basen av ett avtal som ingalunda kunde ha någon kommunalrättsligt bindande karaktär, vilket redan tidigare påtalats från olika håll. Enligt min mening hade det redan vid den tiden funnits en möjlighet att genomföra reformen på ett ur offentlig-rättslig synpunkt riktigt sätt. Visserligen hade väl landstingen blivit ännu mera lurade då, men det är möjligt att man hade sluppit de olustiga förhandlingar som man nu har varit med om. Kvar står emellertid det faktum, att propositionen var illa förberedd och dåligt genomarbetad. Det visar de ändringar — tillsammans motsvarande ett kapitaliserat mycket stort belopp — som förhandlingsnämnden varit tvungna att gå med på för att ett avtal över huvud taget skulle komma till stånd.

Herr talman! Jag har velat påtala allt detta, därför att jag tycker att det på ett övertygande sätt demonstrerar hur reformer inte skall genomföras. Förtroende mellan samhällets olika organ bör vara grunden för förhållandet mellan primärkommuner, landstingskommuner och staten. Det brister ibland på alla dessa plan, ibland mellan primärkommuner och landsting, ibland mellan endera eller båda av dessa och staten. En förutsättning för förtroende är emellertid att framlagda förslag är väl grundade och noggrant genomarbetade.

Herr talman! Det var den ena frågan som jag ville beröra. Jag har också, som jag nämnde, en annan fråga som jag vill säga några ord om.

När man som jag haft tillfälle att med statsutskottets första avdelning besöka en del av de länder där vårt land koncentrerar sin u-landshjälp, är det ganska naturligt om man, när man försöker att summera sina naturligtvis helt yttliga intryck från besöken på platsen

och försöker jämföra dem med de erfarenheter som andra gjort under år av arbete i u-länderna, vill komma fram till svar på många frågor. Det är kanske framför allt två frågor som man här vill ställa: Gör u-landshjälpen någon nytta och sköts vår u-landshjälp på bästa sätt?

Inte minst undrande beträffande hela den principiella uppläggningsen blir man när man i fråga om det finansiella biståndet läser i statsverkspropositionen att u-ländernas statsskuld under de senaste åren ökat så att år 1964 inte mindre än 40 procent av det totala kapitaltillflödet gick åt till räntor, utdelningar och amorteringar. Visserligen sägs det att produktionsökningen i u-länderna varit nästan lika snabb som i industriländerna, men till följd av den hastiga befolkningstillväxten är produktionsökningen per capita mycket lägre än i industriländerna. Det måste bli betungande när skulderna vandrar i höjden. Siffror som visar en ökning från 10 miljarder dollar till 33 miljarder dollar på några få år, mellan år 1956 och 1964, är belysande. Hur skall man kunna förbättra sin situation när större delen av avkastningen av den ökade produktionen åtgår till att betala skulder — det är också nödvändigt för att man skall få nya lån?

Det är givet att vad vårt lilla land betyder är litet — vårt bidrag svarar ekonomiskt mot cirka 1 procent av den totala hjälpen. Den spelar alltså inte så stor roll i hela det stora skeendet, men den hjälpen kan säkert göra en hel del nytta, och den gör det också alldeles säkert, om den sätts in på rätt ställe och genomförs på rätt sätt.

Jag skall inte gå in på någon längre diskussion om dessa frågor. Det är bara ett par problem som jag vill beröra. Jag tror att det är riktigt att huvudvikten av våra insatser läggs på teknisk och humanitär hjälp och att hjälpen i stort sett koncentreras till relativt få länder. Det förefaller mig också riktigt att man lägger stor vikt vid familjeplanering —

Statsverkspropositionen m. m.

ett finare namn för barnbegränsning. Det verkar vara en logiskt riktig väg för att nå fram till bättre förhållanden inom u-länderna. Men det är en svår väg att vandra, och det är svårt att bedöma vad som varit av betydelse, när man undersöker vad som sker. Det är svårt att avgöra om de insatser man gjort spelat någon roll eller om det är andra saker som haft mest att betyda.

I det högt industrialiserade västerlandet, t. ex. i vårt land, har ju den effekten kommit spontant i samband med de ekonomiska villkorens förbättring och utan den propaganda som nu bedrivs i u-länderna. Det är kanske så att propagandan inte får så stor betydelse, får så stor effekt, förrän samtidigt en förbättring av de ekonomiska förhållandena kommer till stånd. Å andra sidan är det klart att man har svårt att inse hur denna förbättring skall komma till stånd utan att man åstadkommit en begränsning av befolkningstillväxten.

Med detta har jag ingalunda velat bestrida nödvändigheten att fortsätta detta arbete och att utöka det. Men jag anser det nödvändigt att bedöma resultatet kritiskt, och jag känner mig dessutom en smula illa berörd av den skrytsamma ton med vilken de svenska insatserna inom detta område berörs i statsverkspropositionen.

Mycket av det andra tekniska bistånd som ges består i grundandet av någon institution i samarbete med respektive mottagarland. Investeringarna delas, det löpande arbetet uppdelas mellan svenska instruktörer och lärare och motparter från mottagarlandet, vilka betalas av detta. Sedan är det avsett att u-landet så småningom skall överta hela verksamheten och alla kostnaderna. Det hela verkar mycket vettigt, men det innebär för u-landet att detta skall kunna stå för de ökade kostnader som uppstår när u-landet ensamt skall sköta institutionen i fråga. I den mån mottagarlandet inte förmår ställa tillräckligt många och kompetenta motparter till förfogande kan man befara att utsikterna för pro-

jektets framtid i egen regi inte är särskilt lysande.

Jag skall anföra ett exempel, inte från Östafrika, utan från ett annat håll, där vi har gjort insatser. Låt oss se på yrkesskolan i Landhi i Pakistan! Under årens lopp har där från svensk sida satts in ungefär 8 miljoner kronor och från pakistansk sida minst lika stor summa. Pakistan räknar med att varje elev kostar mellan 3 000 och 4 000 rupies per år. Det hör till historien att Sverige åtagit sig några kostnader som egentligen skulle åvila Pakistan, t. ex. för uppförande av ett elevhem — det skedde för att inte stoppa skolverksamheten i brist på pengar. Likaså skulle Pakistan anskaffa sängar och madrasser till hemmet, men man hade inga medel för ändamålet, och kostnaderna betalades från svensk sida.

Skolan avses bli helt övertagen av Pakistan under 1967, men elevhemmet, som byggts i någon mån efter svensk standard — dock med fyra elever i varje rum — och med vissa gemensamma lokaler, hyser nu i stället för 36 elever 120. Någon kvalificerad person från mottagarlandet som skulle kunna sätta sig in i arbetet för att överta ledningen av skolan hade ännu inte i slutet av förra året blivit tillsatt. Skolan kan visserligen klara sig till stor del med egna medel genom sin egen tillverkning, men ändå måste vi känna oro inför hur det skall gå i framtiden.

Under vistelsen i Östafrika fick vi också ett intryck av hur angeläget det är att fortsätta med det utländska stödet längre än man först kommit överens om. Även om ambitionen hos mottagarlandet är stor och det kortvariga stödet ur dess synpunkt önskvärt, bör vi sikta på ett långvarigt och generöst stöd, fastän det kanske inte kommer till uttryck i det första avtal som träffas. Jag tycker att man bör vara beredd att förlänga sådana avtal.

Vår tekniska hjälp ägnar sig mycket åt utbildning även på andra sätt, genom skolor, understöd åt stipendiater

o. s. v. Men vad blir det av dem som har utbildats för praktiska ändamål? Helst söker de sig till administration eller till politisk verksamhet. Få går till praktisk verksamhet på fältet — det betygas också av folk på platsen.

Inom den elit som säger sig vilja nå allmänt välstånd med maskinernas hjälp är viljan att arbeta vid maskiner ringa. De som i den tillämpade vetenskapen ser den främste hjälparen ur nöd visar föga lust och förmåga att bedriva besvärliga studier och verka för deras praktiska tillämpning, säger en av våra experter på området. Här kan vi inte göra någonting annat än att försöka påverka dem som vi utbildar, stipendiater, elever o. s. v. Förhållandet visar bara ytterligare de svårigheter som föreligger i detta arbete.

För vår hjälp är det viktigt att utnyttja den erfarenhet och den lokalkännedom som finns hos de personer och de institutioner som länge verkat på platsen. Det glädde oss mycket att se hur attityden gentemot de insatser som gjorts av missionen tydligen ändrats. Det är påtagligt att SIDA här med relativt små medel kan göra mycket betydelsefulla insatser, men det gäller också att utnyttja den erfarenhet som finns samlad hos näringslivets expertis.

Över huvud taget är det egendomligt, hur litet våra statliga myndigheter inom detta område, det är framför allt SIDA, försöker samarbeta med näringslivet när det gäller hjälpen till u-länderna. Man har det intrycket, att SIDA ser på näringslivets insatser som om de vore ett vakuum, på samma sätt som missionens verksamhet från början var det för NIB. Det är egentligen bara i Liberia under Lamcos ledning som ett riktigt samarbete pågår, såvitt jag förstår.

Den svenska biståndsverksamhetens motiv skall vara idella. Den verksamheten är inte till för att tjäna vare sig samhällsintressen eller enskilda intressen i vårt land, sägs det i våra ursprung-

Statsverkspropositionen m. m.

liga principiella synpunkter på vår u-landshjälp. De principerna kan vi väl alla vara ense om. Byggande på denna filosofi har man emellertid nära nog uppställt graden och arten av de egna uppoffringarna såsom kriterium på en verkligt god och önskvärd u-landshjälp, snarare än på effektiviteten av insatsen i mottagarlandet. Kriteriet på en god insats måste vara att den från u-landets synpunkt har en god verkningsgrad och leder till ekonomisk utveckling.

Om man ur mottagarlandets synpunkt betraktar de insatser som görs t. ex. genom just Lamcos investeringar i Liberia eller Förenade superfosfats i Tunisien, måste man säga att de har väsentligt större betydelse för dessa länders ekonomiska uppsving än vårt lilla lands statliga insatser har. Här bör man inte bortse från alla andra insatser som näringslivet gör inom olika länder. Att man närmast tänker på dessa beror på att det gäller relativt stora företag som igångsatts under de senaste åren.

Inom näringslivet har stora erfarenheter på detta område samlats. Den expert som jag nyss citerade säger att om de svenska biståndsorganen konsulterade de svenska industrimän som på tre, fyra år mycket skickligt ledde utförandet av fabriken i Tunisien och som samtidigt med av förvåning höjda ögonbryn måste ha iakttagit famlandet med det statliga kelibaprojektet, borde en hel del för den statliga biståndsverksamheten välbehövliga råd framkomma. Så säger alltså en expert med mångårig erfarenhet av arbete i u-länder, och en expert som därjämte försökt sätta sig in i detta arbetes problematik.

När man läser uttalanden av SIDA:s chef och observerar hur litet han skattar och hur ytligt han berör näringslivets insatser, och kanske ännu mer när man tar del av referat av statssekreterare Wickmans kategoriska uttalanden i frågan vid ett sammanträde hos Industriförbundet i oktober månad, får man emellertid ett intryck av att be-

Statsverkspropositionen m. m.

dömningen är både verklighetsfrämmande och man skulle nästan vilja säga illvillig.

Vi har inga gamla och stora erfarenheter från verksamhet i u-länderna att bygga på — vi får väl sådana erfarenheter så småningom — men de som handhar verksamheten bör inte gå med skyggglappar för ögonen. De måste lära sig att uppskatta även insatser som görs på andra håll och att ta vara på de erfarenheter som dessa insatser ger.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. propositioner till statsutskottet, varjämte de i nedan angivna delar remitterades till följande utskott, nämligen

propositionen nr 1, i vad den berörde dels riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnaderna för riksdagens hus och riksdagens verk, dels kreditmarknadsfrågor avseende bostadsproduktionen, till bankoutskottet, såvitt propositionen anginge det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1966 skulle utgå, till bevillningsutskottet och i vad propositionen rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet; samt

propositionen nr 2, såvitt den gällde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 20, angående ändrade bestämmelser om ersättning av allmänna medel till vittnen, m. m.

Föredrogs och hänvisades motionen nr 51 till konstitutionsutskottet, motionerna nr 52—56 till statsutskottet, motionerna nr 57—61 till bevillningsutskottet,

motionerna nr 62—66 till lagutskott och motionen nr 67 till jordbruksutskottet.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Undertecknad anhåller härmed om ledighet från riksdagsarbetet för tiden den 26 januari—den 8 februari 1966 för deltagande i nedrustningskonferensen i Genève som ledare av den svenska delegationen.

Stockholm den 20 januari 1966

Alva Myrdal

Den begärda ledigheten beviljades.

Vidare upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen och herrar vice talmän i riksdagens första kammare samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta befattningshavare hos kammaren, den 19 januari 1966.

Herrar deputerade beslöt att för tjänstgöring såsom reservreferent med arvode som reservstenograf tills vidare antaga överdirektören Erik Annell.

Vidare beslöt herrar deputerade att såsom biträden åt kanslisten tillika kontaktmannen riksdag—skola antaga förste vaktmästaren i första kammaren Bertil Selfvin och förste vaktmästaren i andra kammaren Harry Eriksson för tjänstgöring tills vidare två timmar varje vecka; och skulle ersättning här för, räknat från och med den 1 januari 1966, utgå med belopp motsvarande ersättning för enkel övertid.

År och dag som ovan.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 68, av herr *Eskilsson m. fl.*, om statsbidrag till Evangeliska fosterlandsstiftelsen för uppförande av en skolbyggnad i hamnstaden Massana;

nr 69, av herr *Petersson, Erik Filip*, angående civilförsvarsstyrelsens organisation;

nr 70, av herr *Petersson, Erik Filip, m. fl.*, angående den psykiatriska vården för värnpliktiga;

nr 71, av herr *Wikberg* och herr *Olsson, Johan*, om upprustning av militära förläggningsslokaler;

nr 72, av fru *Segerstedt Wiberg*, om inrättande vid Göteborgs universitet av en professur i etnografi;

nr 73, av herr *Dahlberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till Arbetarskydd;

nr 74, av herr *Gustafsson, Nils-Eric*, och herr *Carlsson, Eric*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till statens arbetsklirik;

nr 75, av herrar *Hedström* och *Schött*, angående anslaget till Nationalföreningen mot tobak;

nr 76, av fru *Olsson, Elvy, m. fl.*, angående fria resor för vissa handikappade;

nr 77, av herr *Olsson, Johan, m. fl.*, om statsbidrag till kommuner för beredskapsarbeten i lokaliseringsspolitiskt syfte;

nr 78, av herr *Olsson, Manne, m. fl.*, om en översiktlig regional planering för mälardistriktet;

nr 79, av herr *Persson, Einar, m. fl.*, om en mellanriksväg Dalarna—Norra Värmland—Oslo;

nr 80, av herr *Strandberg m. fl.*, om ansökan om en ny statsbrytare;

nr 81, av herr *Olsson, Johan, m. fl.*, angående företagareföreningarnas utlåning till industri- och hantverksföretag;

nr 82, av herr *Peterson, Eric Gustaf*, och herr *Eriksson, Karl-Erik*, om inrättande av lånecentral för biblioteken i mellersta Sverige;

nr 83, av fru *Segerstedt Wiberg*, om statsbidrag till estniska kommitténs ungdomsverksamhet;

nr 84, av herr *Isacson m. fl.*, angående avskrivningsunderlaget för skogsbilvägar;

nr 85, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, om undantagande av viss transportkostnad vid beräkningen av allmän varuskatt;

nr 86, av herrar *Lundberg* och *Edström*, angående undantag från allmän varuskatt för begravningsutensilier;

nr 87, av herr *Stefanson m. fl.*, om avdrag vid beskattningen för avsättning till reparation av hyresfastighet;

nr 88, av herr *Hjorth m. fl.*, om angivande å motion av motionärs partitillhörighet;

nr 89, av herr *Geijer, Lennart*, och herr *Palm*, om lagstiftning mot hemlig övervakning och avlyssning;

nr 90, av herr *Bengtson m. fl.*, om effektivisering av nykterhetsvården;

nr 91, av herr *Johansson, Tage, m. fl.*, om inkomstprövningen vid kommunalt bostadstillägg;

nr 92, av herr *Nyman*, angående den enskildes kostnader för läkemedel;

nr 93, av fru *Olsson, Elvy*, och herr *Carlsson, Eric*, om legitimering för fotvårdsspecialister, m. m.;

nr 94, av fru *Olsson, Elvy, m. fl.*, om studiesocialt stöd till korrespondensstudier;

nr 95, av herr *Kristiansson, Axel*, angående viss införsel av och handel med fridlysta djur;

nr 96, av herr *Wikberg*, angående vissa preskriptionsbestämmelser i vattenlagen;

nr 97, av herr *Aroldson m. fl.*, om statsbidrag till hushållningssällskapen för klövvård och hovvård;

nr 98, av herr *Eriksson, Karl-Erik*, och herr *Kaijser*, om statsbidrag till skogsskolan i Gammelkroppa;

nr 99, av herr *Hjorth m. fl.*, angående naturvårdens administration;

nr 100, av herr *Isacson m. fl.*, angående stödet åt hästaveln;

nr 101, av herr *Olsson, Manne, m. fl.*, angående vatten- och luftvårdens organisation;

nr 102, av herr *Carlsson, Eric, m. fl.*, angående utformningen av en allmän hälsokontroll;

nr 103, av herr *Eriksson, Karl-Erik, m. fl.*, om åtgärder mot förgiftningsolyckor bland barn;

nr 104, av herr *Lundström m. fl.*, angående de ensamståendes problem;

nr 105, av fru *Olsson, Elvy*, och herr *Wikberg*, om ökad social informationsverksamhet, m. m.;

nr 106, av herr *Olsson, Johan, m. fl.*, om inrättande av en s. k. underleverantörsbörs för mindre företag;

nr 107, av fru *Segerstedt Wiberg* och herr *Ernulf*, angående familjevård av asocial och kriminell ungdom; samt

nr 108, av herr *Werner*, angående ungdomens bostadsfråga.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framstälts av herr *Lundberg* (h) till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet: »Declar Handelsministern den danske utrikesministerns onsdagen den 19 januari i Stockholm framförda åsikt, att det brittiska ekonomiska läget nu gör det möjligt att till EFTA-mötet i maj direkt begära en reducering av den beklagliga och för det svenska näringslivet så betungande brittiska importavgiften och samtidigt även begära en tidsutfästelse beträffande den definitiva avvecklingen?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.06.

In fidem
K.-G. Lindelöw